

รายงานฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัยรูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชน
ของตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

โดย
นางสาวอุทุมพร หลอดโคและคณะ

สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
สิงหาคม 2559

(รายงานผลการวิจัยยังไม่สมบูรณ์ไม่ควรนำไปอ้างอิง)

(ร่าง) รายงานฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัยรูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการ
ชุมชนของตำบลต่างอย อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดสงขลา

คณะผู้วิจัย

นางสาวอุทุมพร หลอดโค	หัวหน้าทีมวิจัย
นางธรรัตน์ อูระแสง	ทีมวิจัย
นายสุวัตรชัย พ่อเกตุ	ทีมวิจัย
นายธนาวัฒน์ พันทา	ทีมวิจัย
นายดณัยณัฐ จิระวัฒนาสมกุล	ทีมวิจัย
ดร.ณัฐพร จิระวัฒนาสมกุล	ทีมวิจัย
นางสาวชนกนันท์ ศรีลาพัฒน์	ทีมวิจัย
นางสาวอัสจรา นามไธสง	ทีมวิจัย
นางสาวธัญชนก งอยภูธร	ทีมวิจัย
นายยุทธศักดิ์ ทะนงศิลป์	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
(รายงานผลการวิจัยยังไม่สมบูรณ์ไม่ควรนำไปอ้างอิง)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยรูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนของตำบลต่างอย อำเภอดำรง อัย จังหวัดสกลนคร ได้รับความเมตตาจาก รอดศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ สิมารักษ์ และคุณปณิกา หงส์อุดร คณะที่ปรึกษา ทางคณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง สำหรับการให้คำแนะนำ รวมทั้งข้อชี้แนะในการพัฒนาและปรับปรุงการทำงานวิจัยตลอด ระยะเวลาของการดำเนินงาน

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ชนินทร์ วัฒนินท์ อธิการบดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา วงษ์สวัสดิ์ รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและประกันคุณภาพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพิ่มศักดิ์ ยี่มิน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา ดร.ปทุมทิพย์ มานโคกสูง รองผู้อำนวยการฯ ที่เป็นแรงใจในการขับเคลื่อนงานให้ประสบความสำเร็จ ขอขอบคุณผู้ติดต่อและประสานงาน คือ คุณอัสรา นามไธสง พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ของ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ที่ติดตามและสอบถามความก้าวหน้า ของการทำงานอยู่เสมอ

ขอบคุณประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย คณะกรรมการฯ และชาวบ้าน บ้านนางอย หมู่ 4 และบ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ตำบลต่างอย รวมถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการของโครงการ ที่ให้ความอนุเคราะห์ และความร่วมมือในการให้การสัมภาษณ์ที่ให้ข้อมูลอัน เป็นประโยชน์ต่อการอภิปรายผลการวิจัย เพื่อให้รายงานวิจัยเล่มนี้สมบูรณ์

ทั้งนี้ การดำเนินงานจะเสร็จสิ้นลงไม่ได้หากขาดความร่วมมือจากการทำงานของทีม วิจัยทุกท่าน สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยขออุทิศคุณประโยชน์ของการวิจัย มอบส่วนดีให้แก่บุคลากร คณาจารย์ และชาวบ้านตำบลต่างอย อำเภอดำรง อัย จังหวัดสกลนคร ทุกท่าน

อุทุมพร หลอดโค และคณะ

คำนำ

รายงานสรุปผลโครงการวิจัยรูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนของตำบลต่างอย อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี เล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอผลการศึกษาวิจัยต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาบริบท ศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย พัฒนาการของระบบสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยจากอดีตถึงปัจจุบัน บทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย และเพื่อหารูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยสามารถนำเสนอผลการวิจัย ได้ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย คำถามหลักของการวิจัย และประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย การทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการวิจัยและพัฒนา

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย ขอบเขตของการวิจัย การค้นหาโจทย์วิจัย การค้นหาทีมวิจัย การสร้างทีมวิจัย การจัดเวที การศึกษาดูงาน เครื่องมือและการเก็บข้อมูล วิธีการดำเนินการวิจัย การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 ผลการวิจัย ประกอบด้วย การศึกษาบริบทชุมชนตำบลต่างอย การค้นหาศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย การเรียนรู้ผ่านพัฒนาการของระบบสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยจากอดีตถึงปัจจุบัน บทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย และรูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยหวังว่ารายงานเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนต่อกลุ่มองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

อุทุมพร หลอดโคและคณะ

สิงหาคม 2559

บทสรุปผู้บริหาร

ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ได้ดำเนินการก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล เมื่อวันที่ 12 เดือนมีนาคม 2551 อยู่ที่หมู่บ้านเต่างอยใต้ หมู่ 7 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีนายบุญเตรียม งอยผาลา เป็นประธานกองทุนฯ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนเต่างอย เพื่อเป็นศูนย์รวมน้ำใจของคนทุกเพศ ทุกวัย ในชุมชน อันสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและกลุ่มร่วมกัน ในการช่วยเหลือและประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหากับชุมชนในด้านต่างๆ ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 3,045 คน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลทั่วไป ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชน ผู้พิการ โดยมีการกระจายตัวของสมาชิกทั้งหมดจาก จำนวน 7 หมู่บ้าน โดยได้จัดระบบสวัสดิการให้แก่สมาชิก จำนวน 13 รายการ อาทิเช่น สวัสดิการการเกิด แก่ เจ็บ ตาย อัคริภัย สวัสดิการคนทำงาน ทุนเพื่อการศึกษา ทุนเพื่อที่อยู่อาศัย ทุนเพื่อประกอบอาชีพ ทุนผู้พิการ ทุนผู้ด้อยโอกาส อุบัติเหตุ และผู้สูงอายุ ขั้นตอนการบริหารจัดการของกลุ่มมีการเก็บเงินกับสมาชิก ออมเงินวันละ 1 บาท เพื่อเข้ากองทุนฯ เป็นรายเดือนๆ ละ 30 บาท การดำเนินการสามารถปรับเพิ่ม หรือลดทอน การจัดสวัสดิการได้ตามเห็นชอบของคณะกรรมการกองทุนฯ จึงทำให้มีสมาชิกกองทุนมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน

ปัญหาการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย พบว่า ยังไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของสมาชิกได้อย่างเต็มที่ เพราะสมาชิกต้องการให้เพิ่มเงินในการช่วยเหลือสวัสดิการแก่ครอบครัว โดยเสนอให้มีการพัฒนาการจัดสวัสดิการในชุมชนที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มประเภทของการให้สวัสดิการ หรือการเปลี่ยนกองเงินเป็นการจัดสวัสดิการในด้านความช่วยเหลืออื่นๆ เปลี่ยนกองเงินเป็นกองบุญ ที่ไม่ได้มุ่งเป้าหมายหลักที่เป็นการให้เงินเป็นปัจจัยหลัก เป็นต้นโดยการดำเนินงานที่ผ่านมา ได้ใช้ฐานคิดขององค์กรการเงิน เน้นบริหารการเงินนำผลกำไรมาจัดสวัสดิการ ด้วยการออม จากรายได้ และมีการจัดสวัสดิการโดยยึดเงินเป็นกลไกในการดำเนินงาน ทำให้การจัดสวัสดิการที่ผ่านมา ให้ความสำคัญกับเงินมากกว่าสวัสดิการที่ไม่ใช่เงิน จากสถานการณ์ดังกล่าวจึงนำมาสู่วัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย มุ่งเน้นให้ชุมชนร่วมพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีความหลากหลายสอดคล้องกับบริบทของชุมชนตำบลเต่างอย บนฐานการมีส่วนร่วมและทุนทางด้านทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็ง โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้ชุมชน ได้รู้ตื่นพื้นความเป็นชุมชนท้องถิ่นที่เน้นการเกื้อกูล ช่วยเหลือกันและกัน การนิยามความหมายสวัสดิการที่ผ่านมาและการร่วมกันนิยามใหม่ในมิติของชุมชน

จากการวิจัยพบว่า หลักการในการพัฒนากระบวนการของการจัดสวัสดิการของชุมชนให้ครอบคลุมทุกคนทุกเพศทุกวัย ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ 1) การเรียนรู้แลกเปลี่ยนจากท้องถิ่นเพื่อนำเอาองค์ความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนต่างอยและออกแบบกระบวนการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ 2) ขยายการสื่อสารแนวความคิดเพื่อสร้างความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับการจัดระบบสวัสดิการที่ไม่ใช้ตัวเงิน เป็นการขยายผลการของการจัดรูปแบบ โดยได้พัฒนารูปแบบทุนทางด้านภูมิปัญญาเรื่อง “การเอาแรง (โฮมบุญ)” และ“ประเพณีบุญกองข้าว” ดำเนินการควบคู่กับการจัดสวัสดิการในรูปแบบทุนสวัสดิการที่เป็นตัวเงิน 13 รายการ ที่ครอบคลุมเฉพาะสมาชิก เช่น เกิด แก่ เจ็บ ตาย อัครภัย สวัสดิการคนทำงาน ทุนเพื่อการศึกษา ทุนเพื่อที่อยู่อาศัย ทุนเพื่อประกอบอาชีพ ทุนผู้พิการ ทุนผู้ด้อยโอกาส อุบัติเหตุ และผู้สูงอายุ และ 3) การเชื่อมความสัมพันธ์ของคุณค่าสวัสดิการที่ไม่ใช้ตัวเงิน ต่อการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน โดยเน้นการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนให้เป็นหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการจัดสวัสดิการที่คนในชุมชนร่วมกันสร้าง ร่วมกันดำเนินงาน และร่วมกันรับผลประโยชน์ เป็นการให้อย่างมีคุณค่ารับอย่างมีศักดิ์ศรี โดยมีกระบวนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน ผ่านกลุ่มสภาเด็กและเยาวชนตำบลต่างอย คอยให้ความช่วยเหลือและบริการด้านจิตอาสาต่างๆ ภายในตำบลต่างอย

ผลที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัย สามารถนำเสนอผลกระทบ 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ในการทำงานของคณะผู้วิจัยได้มีการพัฒนากลุ่มผู้นำที่เสียสละบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนร่วม ได้เข้ามาพัฒนาระบบการทำงานด้านความคิดและเรียนรู้กระบวนการทำวิจัยแบบชาวบ้าน ซึ่งส่งผลให้เกิดองค์ความรู้ในการวิจัยชุมชนด้วยชุมชนจัดการตนเอง ระดับชุมชน กระบวนการวิจัยสร้างกลุ่มเยาวชนเลือดใหม่ที่จะเข้ามาเป็นแรงกำลัง และหนุนเสริมกลไกในการขับเคลื่อนระบบสวัสดิการชุมชนที่เป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมอันดีงามของตำบลต่างอยให้คงอยู่และมีการสืบสานมรดกทางความคิดนี้ผ่านกิจกรรมจิตอาสาเพื่อการพัฒนาชุมชนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระดับท้องถิ่น เกิดนโยบายของการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีการระบุแผนการพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีของตำบลต่างอย ภายใต้ประเพณีบุญกองข้าว ซึ่งกลายเป็นการร่วมทำบุญของคนทั้งอำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร ในการร่วมแรงร่วมใจและบริจาคข้าวเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนต่อไป

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
คำนำ	ข
บทสรุปผู้บริหาร	ค
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 คำถามหลักของการวิจัย	5
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	5
1.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	5
1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรม	
2.1 แนวคิดสวัสดิการชุมชน	7
2.2 การจัดสวัสดิการชุมชน	8
2.3 แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม	22
2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม	23
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	24
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 ขอบเขตของการวิจัย	28
3.2 การค้นหาโจทย์วิจัย	28
3.3 การค้นหาทีมวิจัย	30
3.4 การสร้างทีมวิจัย	31
3.5 การจัดเวที	33
3.6 การศึกษาดูงาน	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 (ต่อ)	
3.7 เครื่องมือและการเก็บข้อมูล	34
3.8 วิธีการดำเนินการวิจัย	36
3.9 การตรวจสอบข้อมูล	39
3.10 การวิเคราะห์ข้อมูล	39
บทที่ 4 บริบทชุมชน	
4.1 การศึกษาบริบทชุมชนตำบลต่างอย	40
4.2 ศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย	61
4.3 พัฒนาการของระบบสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยจากอดีตถึงปัจจุบัน	65
4.4 บทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย	67
4.5 รูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย	78
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	82
5.2 ข้อเสนอแนะ	85
บรรณานุกรม	86
ภาคผนวก	89
ภาคผนวก ก แนวทางการสัมภาษณ์ระดับชุมชน	90
ภาคผนวก ข แนวทางการสังเกต	94
ภาคผนวก ค รูปภาพประกอบในการดำเนินกิจกรรม	96
ประวัติผู้เขียน	105

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลประชากรในหมู่บ้านนางอย จำแนกตามกลุ่มอายุ	50
ตารางที่ 2 จำนวนสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลนางอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร	72

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
ภาพที่ 2 หนองบัวบ้านนางอย ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร	45
ภาพที่ 3 ป่าไม้สาธารณะ ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร	45
ภาพที่ 4 แผนที่เดินดินบ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร	46
ภาพที่ 6 วัดโพธิ์ศรีสะอาดบ้านนางอย ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร	47
ภาพที่ 7 ศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนบ้านนางอย-โพนปลาโหล	48
ภาพที่ 8 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโพนปลาโหล ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร	49
ภาพที่ 9 แผนที่บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร	57
ภาพที่ 10 เป็นลักษณะบ้านในอดีตของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวน้ำอู	58
ภาพที่ 11 รายงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ประจำปี 2558 (รายงาน วันที่ 30 กันยายน 2558)	76

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ได้ดำเนินการจัดทำเอกสารประกอบการขอรับเงินสนับสนุน จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยริเริ่มก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล เมื่อวันที่ 12 เดือนมีนาคม 2551 ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านเต่างอยใต้ หมู่ 7 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีนายบุญเตรียม งอยผาสา เป็นประธานกองทุนฯ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนเต่างอย เพื่อเป็นศูนย์รวมน้ำใจของคนทุกเพศ ทุกวัย ในชุมชน อันสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและกลุ่มร่วมกัน พร้อมทั้งขยายผลการดำเนินงานและเผยแพร่การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการไปยังชุมชน ในการช่วยเหลือและประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหาให้กับชุมชนในด้านต่างๆ จำนวนสมาชิกของกลุ่มเริ่มแรกมีทั้งสิ้น 586 คน ปัจจุบันมีการสำรวจจำนวนสมาชิก เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2556 พบว่า มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นถึง 3,045 คน จากจำนวนประชากรทั้งตำบล 5,600 คน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลทั่วไป ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชน ผู้พิการ โดยมีการกระจายตัวของสมาชิกทั้งหมดจาก จำนวน 7 หมู่บ้าน ในเขตตำบลเต่างอย

สวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ให้คนมีวิถีชีวิตที่ดีให้คนมีความสุข ให้คนเกิดความมั่นคงในชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย หัวใจของการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การพึ่งตนเอง และการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็นการให้อย่างมีคุณค่า รับผิดชอบต่อศักดิ์ศรี ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพ และการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างเห็นคุณค่าและการมีส่วนร่วมทุกระดับ หลักในการจัดสวัสดิการชุมชน ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักศาสนา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนในประเทศไทยที่พบ คือ การจัดสวัสดิการตามฐานคิดหลักศาสนา ใช้หลักคำสอนศาสนา การจัดสวัสดิการตามฐานคิดการจัดการทรัพยากรชุมชนให้สมบูรณ์เพิ่มความมั่นคงด้านอาหาร การจัดสวัสดิการตามฐานคิดวิสาหกิจชุมชน ธุรกิจชุมชน ลดการพึ่งพาภายนอก เพิ่มมูลค่าผลผลิต การจัดสวัสดิการผู้นำชุมชนโดยชุมชน หน่วยงานของรัฐร่วมกันดูแลเกื้อกูลผู้นำ การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ โดยใช้กองทุนที่รัฐสนับสนุนมาจัดสวัสดิการตามฐานคิดชุมชนเมือง และจัดสวัสดิการที่อยู่อาศัย บ้านกลางรับผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ แนวทางการจัดสวัสดิการตามฐานคิดขององค์กรการเงิน บริหารการเงินนำผลกำไรมาจัดสวัสดิการ หัวใจสำคัญของการดำเนินงานให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่ม คือ การมีวินัยในการออม จากรายได้ แต่ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดสวัสดิการ

ชาวบ้าน มุ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของชาวบ้าน มีความผูกพัน พึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือเกื้อกูล

รูปแบบของสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยแต่ดั้งเดิมไม่ได้ยึดถือปัจจัยที่เรียกว่า “เงิน” เนื่องจากไม่ใช่ปัจจัยหลักในการสร้างสวัสดิการในชุมชน แต่เป็นเพียงการอาศัย พึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อาทิ การไปเยี่ยมเยียนผู้ป่วย ผู้เฒ่าผู้แก่ในเวลาเจ็บป่วย ซึ่งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ที่ได้รับ หรือการช่วยเหลือในพิธีกรรมต่างๆ ทั้งงานมงคลและอวมงคล เช่น งานแต่ง งานขึ้นบ้านใหม่ งานรับขวัญเด็กแรกเกิด งานบุญ 12 เดือน งานศพ เป็นต้น จึงเป็นรูปแบบของสวัสดิการที่ใช้แรงกาย แรงใจ ไม่ได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญแก่ตัวเงิน แต่ด้วยวิวัฒนาการทางสังคมที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา จึงทำให้คุณค่าและรูปแบบของสวัสดิการชุมชนต่างอยในอดีตเริ่มเลือนหายไป คงเหลือไว้เพียงความต้องการด้านปัจจัยหลักในการดูแลผู้คน คือ เงิน ส่งผลให้ชุมชนตำบลต่างอยเริ่มใช้รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่รัฐมุ่งขยายฐานคิด คือ การก่อตั้งกองทุนสวัสดิการ เพื่อใช้ในการสงเคราะห์ช่วยเหลือเด็กผู้ยากไร้ ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ โดยอาศัยปัจจัยเรื่องเงินเป็นหลักในการจัดสวัสดิการในปัจจุบันของชุมชนตำบลต่างอย

การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอย ในระยะแรก ได้มีการจัดสวัสดิการจากเงินกองทุนให้แก่สมาชิก 8 ประเภท ได้แก่ สวัสดิการเกี่ยวกับเด็กแรกเกิด/คลอดบุตร สวัสดิการเกี่ยวกับการเจ็บป่วย/รักษาพยาบาล สวัสดิการผู้สูงอายุ สวัสดิการกรณีเสียชีวิต (ฌาปนกิจ) สวัสดิการคนด้อยโอกาส/ผู้พิการ สวัสดิการเพื่อการศึกษา สวัสดิการอุบัติเหตุ และสวัสดิการคนทำงาน พร้อมนี้ ทางกองทุนได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อวางกฎระเบียบ ในการยึดเป็นหลักเกณฑ์ของการบริหารงานกองทุนฯ เพื่อจัดทำหลักเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก คณะกรรมการ และหลักในการจัดสวัสดิการ โดยได้ดำเนินกิจกรรมจัดระบบเก็บข้อมูลสมาชิก กำหนดการประชุมคณะกรรมการและสมาชิก 3 เดือน/ครั้ง การวางระบบการบริหารงานด้านบัญชีการเงิน และจัดทำรายงานการสรุปผลการดำเนินงานต่อสมาชิก และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบกับการเชื่อมประสานงานกับกองทุนหมู่บ้าน สภาองค์กรชุมชน การสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส อีกทั้งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ./ อบต./ เทศบาล) เพื่อจัดสวัสดิการ พร้อมทั้งได้รับคำแนะนำ ให้คำปรึกษา สนับสนุนงานด้านบุคลากร และสถานที่การดำเนินงาน และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสกลนคร และสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน (พอช.) เป็นต้น

ผลการดำเนินงานในช่วงปี 2551 ที่ผ่านมา คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการฯ มีทุนเริ่มต้นจากการมีคณะกรรมการหมู่บ้านละ 1 คน ประกอบกับการได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ภาค 7 จังหวัดกาฬสินธุ์ (สสวจ.กาฬสินธุ์) เป็นเงินทุน จำนวน 3,000 บาท โดยมีครอบครัวของผู้นำเป็น

ต้นแบบในการเก็บเงินออม ในช่วงปี 2551-2552 คณะกรรมการฯ ได้ทำการพัฒนาเพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพการทำงานของตนเอง โดยมีการเดินทางไปศึกษาดูงานที่ อบต. บ้านแมต เพื่อเรียนรู้การจัดสวัสดิการชุมชนและนำมาปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดสวัสดิการให้เหมาะสมสำหรับกลุ่มกองทุนฯ ในตำบลต่างอย อาทิจเช่น การเพิ่มกองทุนสนับสนุนการศึกษา การจัดสวัสดิการกรณีเสียชีวิต เป็นต้น แต่ในระหว่างการดำเนินงานอยู่นั้นก็ประสบกับปัญหาของการลดลงของจำนวนสมาชิก เพราะสมาชิกบางรายไม่มีความมั่นใจในการดำเนินงานของกลุ่ม ยังคงมีความหวาดหวั่นว่ากองทุนฯ อาจจะล่ม สูญเสียเงิน และไม่ประสบผลสำเร็จ การเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว คณะกรรมการฯ ได้แนวทางดำเนินการ คือ การเพิ่มการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดความเข้าใจ สร้างจุดสนใจ จนมีกระแสการพูดปากต่อปาก รวมถึงมีการจัดการประชาสัมพันธ์ เช่น การนำเงินสวัสดิการกรณีเสียชีวิต (ฌาปนกิจ) ไปมอบให้แก่ครอบครัวผู้เสียชีวิต หรือกรณีผู้ป่วยนอนโรงพยาบาลก็มีสวัสดิการให้ โดยคณะกรรมการฯ มีการสำรองเงินของตนเองจ่ายก่อนเพื่อเป็นการบริการแก่สมาชิก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจ และเชื่อมั่นว่าตนจะได้รับสิทธิประโยชน์อย่างแท้จริง พร้อมทั้งคณะกรรมการฯ ได้มีการบูรณาการร่วมกันกับกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน และเพิ่มสวัสดิการด้านต่างๆ ให้มากขึ้นกว่าเดิมโดยในช่วงปี 2553-2554 ได้จัดให้มีการอุดหนุนและส่งเสริมสวัสดิการในงานศพ กรณีการจัดงานศพลดเหลือ ซึ่งถ้าคิดเป็นเม็ดเงินที่ได้รับอาจจะไม่มากนัก แต่แนวทางการดำเนินกิจกรรมนี้ คือสิ่งนําร่องที่ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคี และเปลี่ยนเป็นวัฒนธรรมอันดีที่ชุมชนตำบลต่างอยยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมา อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนฯ ยังคงประสบปัญหาและมีอุปสรรค คือ ข้อด้อยด้านการประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง ชาวบ้านทั่วไปมีความลังเลใจในการเข้าร่วมกลุ่ม เพราะกลัวว่าจะไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง เพราะไม่มีความเชื่อมั่นในทีมคณะกรรมการฯ ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ผ่านมา คณะกรรมการฯ ได้ทำการประชาสัมพันธ์ไปยังสมาชิกให้ทั่วถึงโดยแจกเอกสารแผ่นพับ ประกาศเสียงตามสาย เพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ซึ่งกำหนดให้มีการประชุม 5 ครั้ง/เดือน ในระยะแรกของการดำเนินงาน เพื่อเป็นกลไกส่งเสริมให้เกิดการแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ ตามความต้องการของสมาชิก โดยคณะกรรมการฯ มีการติดต่อประสานงาน พูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง อันเป็นการเสริมแรงและกระตุ้นการทำงานที่ต้องทำด้วยใจและเสียสละ และหลังจากนั้นมา ตั้งแต่ปี 2556 กองทุนสวัสดิการชุมชนฯ ได้มีมติจากการประชุมคณะกรรมการฯ ซึ่งระบุให้มีการเพิ่มการจัดสวัสดิการที่มากขึ้น ปัจจุบันกองทุนสวัสดิการฯ ได้จัดสวัสดิการจากเงินกองทุนให้แก่สมาชิกเพิ่มขึ้น เป็น 13 ประเภท (รายการ) ได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อัคริภัย สวัสดิการคนทำงาน ทูนเพื่อการศึกษา ทูนเพื่อที่อยู่อาศัย ทูนเพื่อประกอบอาชีพ ทูนผู้พิการ ทูนผู้ด้อยโอกาส อุบัติเหตุและผู้สูงอายุ ซึ่งขั้นตอนการบริหารจัดการของกลุ่มได้ดำเนินการเรียกเก็บเงินกับสมาชิกจะต้องออมเงินวันละ 1 บาท เพื่อเข้ากองทุนฯ เป็นรายเดือนๆ ละ 30 บาท เรียกเก็บทุกวันที่ 5

ของเดือน โดยนำเงินที่ได้จากสมาชิกเข้าไปฝากไว้ที่สถาบันทางการเงินที่กองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอย่ เปิดบัญชี มีการแบ่งสัดส่วนเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนกลางเพื่อการบริหารงานกองทุน 20% และอีก 80% จัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อสวัสดิการสมาชิกกองทุน ทั้งนี้ การดำเนินการสามารถปรับเปลี่ยน หรือลดทอน การจัดสวัสดิการได้ตามเห็นชอบของคณะกรรมการกองทุนฯ อีกทั้งยังเปิดโอกาสในการเข้าเป็นสมาชิกของชาวบ้าน สามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น คณะกรรมการฯ ช่วยอำนวยความสะดวกในการสมัครเข้าเป็นสมาชิก หรือมีข้อยกเว้นการรับสมาชิกใหม่กรณีเป็นเขยหรือสะใภ้ ที่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกในครัวเรือนในเขตตำบลต่างอย่ ก็สามารถสมัครเป็นสมาชิกได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นลูกหลานที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านของเขตตำบลต่างอย่เท่านั้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าจำนวนข้อมูลการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน

ปัญหานำการวิจัยจากการจัดเวทีวันที่ 15 เดือนมกราคม 2558 เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัย โดยการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการฯ และสมาชิก ตำบลต่างอย่ พบว่า กองทุนฯ ยังไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของสมาชิกได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะการเพิ่มเงินสวัสดิการให้แก่สมาชิกเช่น สวัสดิการของคนตาย (ฌาปนกิจ) สมาชิกต้องการให้เพิ่มเงินในการช่วยเหลือสวัสดิการแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตการจัดสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลจากการเกิดอุบัติเหตุ ตลอดจนสมาชิกยังได้เสนอให้มีการพัฒนาการจัดสวัสดิการในชุมชนที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยการเพิ่มประเภทของการให้สวัสดิการ หรือการเปลี่ยนกองเงินเป็นการจัดสวัสดิการในด้านความช่วยเหลืออื่น ๆ (เปลี่ยนกองเงินเป็นกองบุญ) ที่ไม่ได้มุ่งเป้าหมายหลักที่เป็นการให้เงินเป็นปัจจัยหลัก เป็นต้นโดยการดำเนินงานที่ผ่านมา ได้ใช้ฐานคิดขององค์กรการเงิน เน้นบริหารการเงินนำผลกำไรมาจัดสวัสดิการ ด้วยการออม จากรายได้ และมีการจัดสวัสดิการโดยยึดเงินเป็นกลไกในการดำเนินงาน ทำให้การจัดสวัสดิการที่ผ่านมา ให้ความสำคัญกับเงินมากกว่าสวัสดิการที่ไม่ใช่เงิน

ดังนั้น ชุมชนจึงร่วมกันค้นหารูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีความหลากหลาย สอดคล้องกับบริบทของชุมชนตำบลต่างอย่ เน้นการพัฒนากลไกและรูปแบบการจัดสวัสดิการของกองทุนสวัสดิการชุมชนบนฐานการมีส่วนร่วมและทุนทางด้านทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็งและหลากหลาย โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้ชุมชน ได้รู้พื้นความเป็นชุมชนท้องถิ่นที่เน้นการเกื้อกูลช่วยเหลือกันและกัน การนิยามความหมายสวัสดิการที่ผ่านมาและการร่วมกันนิยามใหม่ในมิติของชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาบริบทชุมชนตำบลต่างอย
- 1.2.2 เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย
- 1.2.3 เพื่อศึกษาพัฒนาการของระบบสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 1.2.4 เพื่อศึกษาบทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย
- 1.2.5 เพื่อหารูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย

1.3 คำถามหลักของการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชน ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนครควรเป็นอย่างไร

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1.4.1 ผลเชิงการวิจัย

- 1) องค์ความรู้การพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย (Model Taongoi)
- 2) มีข้อมูลบริบทชุมชนตำบลต่างอย
- 3) มีข้อมูลศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการชุมชน
- 4) มีข้อมูลพัฒนาการและบทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล

ต่างอย

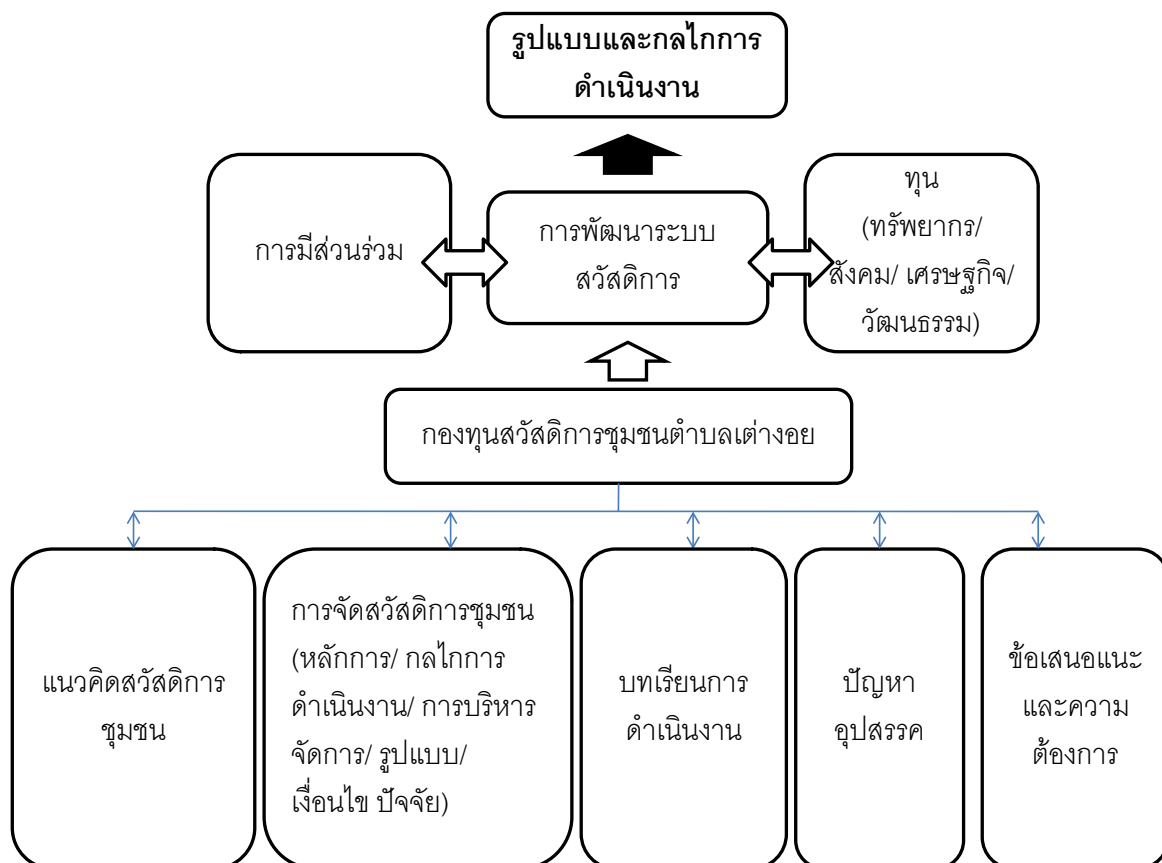
1.4.2 ผลเชิงการพัฒนา

- 1) เกิดการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีความหลากหลายสอดคล้องกับบริบทของชุมชนตำบลต่างอย
- 2) เกิดการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการในระดับตำบล
- 3) เกิดการช่วยเหลือกันและกันระหว่างคนในชุมชนทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิก

1.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ระยะเวลาดำเนินงาน 1 ปี (5 เดือน) เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2558 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2559

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

สวัสดิการชุมชน หมายถึงการสร้างหลักประกันในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ให้คนมีวิถีชีวิตที่ดีให้คนมีความสุข ให้คนเกิดความมั่นคงในชีวิต ตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิต

หมายเหตุ : สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัย จะร่วมกันพัฒนานิยามความหมายของคำว่า สวัสดิการชุมชน ในมิติของชุมชนตำบลต่างอย

ระบบการจัดสวัสดิการ หมายถึง การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม เป็นธรรม ทัวถึง เท่าเทียม มีมาตรฐาน เป็นรูปแบบที่มีความหลากหลาย เป็นสวัสดิการแบบทางเลือกให้กับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในสังคม

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาชุดบทเรียนการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อขยายผลระดับตำบลต่างอย อำเภอด่างาย จังหวัดสกลนคร คณะผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการวิจัยและพัฒนา ดังนี้

- 2.1 แนวคิดสวัสดิการชุมชน
- 2.2 การจัดสวัสดิการชุมชน
- 2.3 แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม
- 2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดสวัสดิการชุมชน

ฐานคิดสำคัญสวัสดิการชุมชน เริ่มต้นจากคนเมื่อจะทำอะไร จะคิดถึงเรื่องทุนเป็นอันดับแรก โดยมุ่งไปที่ทุนเงินตรา ไม่มีทุนเงินตราแล้วจะทำอะไรไม่ได้ แต่จริง ๆ แล้วทุนเงินตราเป็นทุน ทุนหนึ่งเท่านั้นทุนในชุมชน มี 7 ทุน ได้แก่ 1. ทุนคน 2. ทุนภูมิปัญญา 3. ทุนวัฒนธรรม 4. ทุนธรรมชาติ 5. ทุนแรงงาน 6. ทุนเวลา 7. ทุนเงินตรา (เป็นทุนที่คนกำหนดขึ้น)

สวัสดิการชุมชนจึงเป็นการสร้างหลักประกันในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ให้คนมีวิถีชีวิตที่ดีให้คนมีความสุข ให้คนเกิดความมั่นคงในชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยหัวใจของการจัดสวัสดิการชุมชน คือการพึ่งตนเอง และการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันให้อย่างมีคุณค่า รับผิดชอบต่อสังคม ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพ และการอยู่ร่วมกัน กับธรรมชาติอย่างเห็นคุณค่า และการมีส่วนร่วมทุกระดับ

การจัดสวัสดิการชุมชน ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักศาสนา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่พบในประเทศไทยคือ การจัดสวัสดิการตามฐานคิดหลักศาสนา ใช้หลักคำสอนศาสนา การจัดสวัสดิการตามฐานคิดการจัดการทรัพยากรชุมชน ให้สมบูรณ์เพิ่มความมั่นคงด้านอาหารการจัดสวัสดิการตามฐานคิดวิสาหกิจชุมชน ธุรกิจชุมชน ลดการพึ่งพาภายนอก เพิ่มมูลค่าผลผลิต การจัดสวัสดิการผู้นำชุมชน โดยชุมชน หน่วยงานของรัฐร่วมกันดูแลเกื้อกูลผู้นำการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ โดยใช้กองทุนที่รัฐสนับสนุนมาจัดการสวัสดิการตามฐานคิดชุมชนเมือง จัดสวัสดิการที่อยู่อาศัย บ้านกลางรับผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุการจัดสวัสดิการตามฐานคิดขององค์กรการเงิน บริหารการเงินนำผลกำไรมาจัดสวัสดิการ

หัวใจสำคัญ คือ วินัยการออม จากระบายได้ แต่ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดสวัสดิการชาวบ้านคือ เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของชาวบ้านมีความผูกพันพึ่งพาตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลโดยการอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ความรู้สึกภาคภูมิใจ และการมีความสุขทั้งกายและใจร่วมกัน

ดังนั้น สวัสดิการชุมชน จึงหมายถึงการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นใจแก่คนในชุมชน ซึ่งหมายความว่ารวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูปสิ่งของ เงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ เช่น ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์มิตรไมตรีที่ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุข

การจัดสวัสดิการชุมชนไม่ใช่เรื่องที่ทำไปเพื่อสร้างสวัสดิการภาพและไม่เน้นเรื่องตัวเงินแบบสงเคราะห์ แต่มุ่งสร้างความมั่นใจอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข จึงเป็นเรื่องที่ชาวชุมชนจะเป็นผู้ร่วมกันสร้างให้เป็นของชุมชนและเพื่อชาวชุมชนเอง ชุมชนจึงควรเป็นผู้จัดการเอง โดยรัฐหรือองค์กรภายนอกหนุนเสริมแบบเคียงบ่าเคียงไหล่ (ไม่ใช่สัมพันธ์กันแบบผู้ให้กับผู้รับ) ทั้งนี้ การจัดสวัสดิการของชุมชนสามารถสอดแทรกไปได้ในทุกกิจกรรม ริเริ่มแล้วต่อยอดกันเรื่อยไป ภายใต้ความพร้อมและความเห็นชอบร่วมกันของชาวชุมชนเอง

ผู้ที่ได้ประโยชน์จากสวัสดิการชุมชน ได้แก่ทุกคนในชุมชน รวมทั้งคนในสังคม โดยผู้ด้อยโอกาสจะได้รับการช่วยเหลือให้มีโอกาสมีส่วนร่วมและสามารถเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับอย่างมีศักดิ์ศรี ผู้ที่อยู่ในภาวะปกติได้รับการป้องกัน ช่วยเหลือเกื้อกูล มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ส่วนผู้ที่มีความพร้อมทางการเงินจะได้รับความอบอุ่น น้ำใจไมตรี มีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ทุนสนับสนุน

2.2 การจัดสวัสดิการชุมชน

การจัดสวัสดิการชุมชน

การจัดสวัสดิการชุมชนที่ได้รับการพัฒนาและขยายผลในการดำเนินการ ประกอบด้วย หลักการสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนแบบต่างๆ รวมทั้งเงื่อนไขและปัจจัยที่สนับสนุนการสร้างแนวการพัฒนากระบวนการสวัสดิการชุมชน สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

หลักการสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน

จากบทเรียนการจัดระบบสวัสดิการชุมชนที่ชุมชนดำเนินการกันเองในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ตำบลนาหว้า จังหวัดสกลนคร อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ฯลฯ พบว่าการจัดสวัสดิการชุมชนมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. ทำจากสิ่งที่เป็นจริง ถ้าตั้งใจไม่สำเร็จ สวัสดิการชุมชนต้องสอดคล้องกับวิถีของแต่ละพื้นที่ ตั้งใจทำโดยลอกเลียนแบบกันไม่ได้ เช่น เห็นชุมชนอื่นให้สวัสดิการผู้สูงอายุเดือนละ 300 บาท ก็ให้บ้าง อาจไปไม่รอดเพราะเงินไม่พอ ต้องดูว่าคนที่นั่นคิดอย่างไร กลุ่มเรามีเงินอยู่เท่าไร

เริ่มจากจุดนั้น ควรรู้ก่อนว่าตอนนี้บ้านเราเป็นอย่างไร มีรากเหง้า มีกลไกอย่างไร แล้วจึงกำหนดอนาคตต่อไปว่าบ้านเราจะเป็นอย่างไร ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเราเอง เพื่อประโยชน์แก่ผู้ด้อยโอกาส

2. เริ่มจากเล็กไปใหญ่ ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป เหมือนต้นไม้ที่แตกทีละ 2 ใบ ต่อไปก็เติบโตเป็นพุ่มใหญ่ หากคิดจัดสวัสดิการแบบรวดเร็วเกินไป โดยที่คนไม่พร้อม ไม่มีส่วนร่วม ไม่รู้สึกเป็นเจ้าของก็จะเหมือนการใส่ปุ๋ยมากเกินไป ต้นไม้อาจจะตายได้เพราะเกินกำลัง ไม่เกิดสวัสดิการที่เป็นของคนในชุมชน

3. เงินเป็นเพียงเครื่องมือไม่ใช่เป้าหมาย ใช้เงินสร้างเงื่อนไข ทำให้คนอยากทำงาน อยากทำดี เช่น ใครทำงานเพิ่ม จ่ายเงินสมทบให้ ใครบริหารเงินให้งอกเงยขึ้นมาจะจ่ายสมทบให้ สิ่งสำคัญคือ การให้ความคิด ทำให้คนคิดพึ่งตนเอง ทำความดี ทำงานสร้างเม็ดเงิน หากมีเงินสนับสนุน ควรให้ตามความจำเป็นและพอดี ไม่ใช่ใช้เงินเป็นเป้าหมายหรือหาเงินมาแจกจ่าย

4. ระบบสวัสดิการที่ดีต้องช่วยเหลือแบบไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกในชุมชน ควรให้ทุกคนได้ แต่มุ่งเน้นคนยากจนและด้อยโอกาส ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดยตกลงกติกาและใช้ร่วมกัน

5. เป็นองค์กรรวมที่ทุกอย่างเชื่อมโยงเข้าหากัน กิจกรรมทุกอย่างสามารถก่อให้เกิดสวัสดิการได้ทุกเรื่อง ตั้งแต่เกิดจนตาย กับคนทุกเพศทุกวัย การสร้างสวัสดิการจะเริ่มจากเรื่องใดก็ได้ โดยจัดสรรผลกำไรส่วนหนึ่งมาทำสวัสดิการ เช่น

- เชื่อมโยงกิจกรรม เริ่มต้นจากกองทุนเลี้ยงโคกองทุนเต็นท์ กองทุนโต๊ะเก้าอี้ หีบศพชุดน้ำสังข์รวมกันซื้อสินค้าราคาถูก ค่ารักษาพยาบาลทำขวัญเด็กแรกเกิด ผู้ติดเชื้อ ผู้สูงอายุ เบี้ยประชุมผู้นำ ฯลฯ

- เชื่อมโยงคน 3 วัย คือ ผู้สูงอายุ พ่อบ้าน แม่บ้าน เยาวชน ให้เป็นชายเดียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นกลุ่มเดียวกัน เพราะทั้งหมดคือมาจากคน ๆ เดียวกัน เพียงแต่ต่างเวลา โดยสร้างกิจกรรมร่วมกัน สร้างเงื่อนไขการช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรต่อกัน

- เชื่อมโยงกลุ่มคนในชุมชนเข้าด้วยกัน เช่น ในหมู่บ้านมีคน 4 จำพวก คือ 1) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 2) อบต. 3) ประชาคม 4) คนหัวหมอก กิจกรรมจะสร้างให้เชื่อมโยงไว้ ทั้งหมดทำให้มาทำงานร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกันได้ ร่วมมือร่วมใจกัน

- เชื่อมโยงคนกับธรรมชาติ คนสามารถเรียนรู้อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ เช่น การอนุรักษ์ป่า ปูยชีวภาพ

6. ต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับเสมอ (ไม่ใช่ฝ่ายหนึ่งหามาให้ อีกฝ่ายหนึ่งรอรับ) จึงเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน และมีศักดิ์ศรี เช่น จัดเงื่อนไขที่ทุกคนมีส่วนร่วมจ่ายสมทบ กันเงินบางส่วนเติมเข้ากองทุน นำดอกผลกองทุนบางส่วนขยายกิจกรรมต่อ ทำให้ทุกคนในกลุ่มชุมชนสามารถเป็นเจ้าของทุนและได้รับสวัสดิการไปในเวลาเดียวกัน

7. ต้องทำด้วยความรักและอดทน โดยจะต้องมีความศรัทธาเชื่อมั่นว่าชาวบ้านสามารถสร้างสวัสดิการของตนเองได้ รักที่จะทำงานเพื่อชุมชน เพื่อส่วนรวม อดทนต่อความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ยอมรับการคิดค้น ดำเนิน โดยถือว่าเป็นครู เป็นบทเรียนที่จะก่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาทำให้เขาฉลาดขึ้น ทำงานได้ดีขึ้น

รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน

รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมหมายถึง การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม เป็นธรรม ทั้งถึง เท่าเทียม มีมาตรฐาน เป็นรูปแบบที่มีความหลากหลาย เป็นสวัสดิการแบบทางเลือกให้กับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในสังคม กลไกการจัดสวัสดิการสังคม หมายถึง กลไกที่ทำให้การจัดสวัสดิการสังคมเกิดขึ้น ได้แก่ กลไกของนโยบาย กลไกการบริหารจัดการ และกลไกการดำเนินงาน ซึ่งการจัดสวัสดิการสังคมจะบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับการใช้กลไกการทำงานทั้ง 3 ส่วนไปพร้อมๆ กัน

จุดแข็ง หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง หรือข้อดีที่ทำให้การจัดสวัสดิการสังคมบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จุดอ่อน หมายถึง ข้ออ่อนหรือข้อเสียที่ทำให้การจัดสวัสดิการสังคมเกิดปัญหาอุปสรรค และไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ทางเลือกของรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม หมายถึง การที่ภาคส่วนต่างๆ ของสังคมมีส่วนร่วมกำหนด ร่วมจัดรูปแบบสวัสดิการสังคมที่มีมากกว่า 1 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบรัฐสวัสดิการ รูปแบบสวัสดิการสังคมพหุลักษณะ รูปแบบสวัสดิการสังคมประชานิยม รูปแบบสวัสดิการสังคมท้องถิ่น และรูปแบบสวัสดิการสังคมเฉพาะกลุ่ม เป็นต้น

ดังนั้น รูปแบบสวัสดิการ หมายถึง รูปแบบสวัสดิการที่เกิดจากการจัดสวัสดิการมากกว่า 1 รูปแบบขึ้นไป ถือเป็นรูปแบบใหม่ที่เกิดจากการจัดระเบียบโลกใหม่ (New World Order Model) ของนักคิดสวัสดิการสังคมทั่วโลกที่เชื่อว่า หลังยุคโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้ระบบสวัสดิการสังคมในอดีตที่ผ่านมาต้องปรับตัวใหม่ เนื่องจากความหลากหลายของชนเผ่า เชื้อชาติ วัฒนธรรมมีมากขึ้น การจัดสวัสดิการในรูปแบบนี้จึงให้ความสำคัญกับมนุษย์ทุกคน (Welfare for Alls) ภายใต้หลักการสิทธิ ความเท่าเทียม ความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม และความต้องการของประชาชน ในที่นี้หมายถึง 3 ส่วนหลัก ได้แก่

สวัสดิการกระแสหลัก หมายถึง สวัสดิการโดยรัฐ เป็นการจัดสวัสดิการภาคบังคับของรัฐ ที่จัดให้กับประชาชน โดยคำนึงถึง ความครอบคลุม ทั้งถึง เป็นธรรม ครบถ้วน รูปแบบที่จัดให้ เช่น การจัดบริการในรูปแบบของสถาบัน การจัดบริการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดสวัสดิการกระแสหลักนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดโดยผ่านกลไกระบบการเงินการคลัง ระบบภาษีของรัฐ และโครงสร้างการบริหารงานขององค์กรเป็นหลัก เช่น รูปแบบสวัสดิการพื้นฐาน (ภาคบังคับ) รูปแบบสวัสดิการท้องถิ่น เป็นต้น

สวัสดิการกระแสรอง หมายถึง สวัสดิการทางเลือกที่เกิดขึ้นจากศักยภาพ ความเข้มแข็งของภาคชุมชน ภาคประชาชน และภาคพื้นถิ่น สวัสดิการในรูปแบบนี้จะเกิดขึ้นจากความสนใจ ความสมัครใจร่วมกันของกลุ่มเป้าหมายเป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ การจัดระบบสวัสดิการจึงขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกัน ประกอบด้วย สวัสดิการพื้นถิ่น หมายถึง การสร้างหลักประกันผ่านช่องทางของวัฒนธรรม ให้กับคนในชุมชน เป็นสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากฐานคิดด้านประเพณี ด้านวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านศาสนา ด้านจิตวิญญาณ ด้านอื่นๆ เช่น กองบุญข้าว กองทุนซากาดในศาสนาอิสลาม เป็นต้น

สวัสดิการชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้ให้ความหมายสวัสดิการชุมชน หมายถึง การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน หมายถึง ทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปแบบของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น กองทุนสัจจะออมทรัพย์ กองทุนออมวันละบาท กองทุนสวัสดิการผู้นำชุมชน กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน เป็นต้น

สวัสดิการท้องถิ่น หมายถึง สวัสดิการโดยรัฐที่เกิดจากการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เป็นรูปแบบการจัด สวัสดิการร่วมระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น โดยใช้แผนโครงการ กิจกรรมด้านสวัสดิการสังคมที่ตอบสนองกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ทิศทางการจัดสวัสดิการสังคม หมายถึง การคาดการณ์ถึงการปรับตัวของระบบการจัดสวัสดิการสังคมไทยในอนาคตที่น่าจะเกิดขึ้น หรือเป็นไปได้ในระยะ 5 – 10 ปีข้างหน้า ในที่นี้จะคาดการณ์เป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะสั้น (5 ปี) และระยะยาว (10 ปีขึ้นไป)

นอกจากนี้ ชัยวัฒน์ หน่อรัตน์ (2546) กล่าวถึงสวัสดิการชุมชน รายละเอียดดังนี้

1. สวัสดิการชุมชนจากกระบวนการแจกจ่ายและบริโภคของเศรษฐกิจชุมชน:

การประกันชุมชน

การประกันชุมชนเป็นสวัสดิการชุมชนที่ชุมชนหมู่บ้านที่รับหรือใช้กระบวนการแจกจ่ายและบริโภคของเศรษฐกิจชุมชนชนบทใช้พลังของการอยู่ร่วมกันในลักษณะชุมชนกลุ่มที่เข้มแข็งตามช่วงวงจรชีวิตในยามปกติทำหน้าที่สร้างหลักประกันเชิงรุกสมาชิกบางครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านและสิ่งแวดล้อมของชุมชนหมู่บ้านบางช่วงเวลาที่อ่อนแอลงชั่วคราวตามเหตุการณ์จริงในวงจรชีวิตของชุมชนในแต่ละระดับ โดยแบ่งสวัสดิการด้านการประกันชุมชนออกเป็น 3 ประเภท คือ การประกันครอบครัว การประกันชุมชนหมู่บ้าน และการประกันสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1.1 การประกันครอบครัว

เป็นสวัสดิการที่บรรดาชุมชนครอบครัวทั้งหมดในชุมชนหมู่บ้านส่วนที่เข้มแข็งจัดแก้ครอบครัวที่อ่อนแอชั่วคราวตามเหตุการณ์จริงในวงจรชีวิตครอบครัวเกิดขึ้น คือ ตาย มีครอบครัวใหม่ เกิด เจ็บไข้ และอุบัติเหตุ พิการและชราภาพ เป็นต้น ไม่มีการกักตุนไว้ก่อน ไม่ทำย้อนหลัง จัดขึ้นทันทีที่มีเหตุการณ์ เป็นสวัสดิการแบบเสมอภาค แต่ไม่เท่าเทียมที่ทุก

ครอบครัวจะได้เท่าเทียมกัน แต่ไม่เท่ากันในเวลาต่างกันและจำนวนคนในแต่ละครอบครัวที่ไม่เท่ากัน

1.1.1 การประกันการตาย

ชุมชนหมู่บ้านชนบทถือว่ากาตายเป็นเรื่องของชุมชนครอบครัวมิใช่เรื่องปัจเจกชน เพราะในความเป็นจริงคนตายแล้วไม่ได้จัดการอะไร แต่คนที่ยังมีชีวิตอยู่จะต้องรับผิดชอบงานศพและวิญญาณของผู้ตายต้องเสียสละสมาชิกไปและที่เหลืออยู่จะตกอยู่ในความไม่สมดุลทั้งร่างกายและจิตใจ จึงต้องได้รับการประกันแก่กันและกันทุกครั้งและทุกครอบครัวทันทีที่มีเหตุการณ์ตายที่ทุกครอบครัวหนีไม่พ้นขึ้น

ยุคพึ่งกันเองการประกันการตายจะไม่มีข้อยกเว้น โดยจัดในรูปแบบประเพณีงานศพ อย่างน้อยที่สุดก็คือช่วยกันขุดดินฝังศพ การสวดอ้อนวอนให้ดวงวิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ ต่อมาเมื่อชุมชนหมู่บ้านชนบทมีที่ตั้งถาวรรูปแบบยังเป็นกรังในช่วงแรกและเปลี่ยนมาเป็นการเผาศพเพราะใช้พื้นที่น้อยกว่าสามารถใช้ป่าเข้าร่วมกันได้และหาฟืนได้ง่าย เมื่อมีวัดของชุมชนหมู่บ้านแล้วจะมีพระสงฆ์เฉพาะในหมู่บ้านมาเทศน์ในางศพไม่จำกัดจำนวน ชุมชนเรียกว่า “งานศพ” ใช้เวลาประมาณ 3 วันก่อนเผาเพื่อรอญาติ ที่อยู่ถิ่นห่างไกลมาร่วมงานได้ครบ โดยทุกครอบครัวจะส่งตัวแทนมาร่วมฟังเทศน์ตอนกลางคืน พร้อมนำข้าวสาร ผักผลไม้ อาหารแห้ง ฟืน ฯลฯ (ไม่ใช่เงิน) มาให้เจ้าภาพด้วย ร่วมกันทำโลงศพเองด้วยไม้ไผ่ต่อมาเปลี่ยนเป็นไม้เนื้อแข็ง ตอนบ่ายวันที่ 3 หลังจากการตายจะทำการเผาศพที่เชิงตะกอนในป่าช้าโดยไม่ต้องออกกฎระเบียบใด มารองรับ หลังการเผาจะมีชุมชนญาติและเพื่อนบ้านมาเยี่ยมในตอนกลางคืน ประมาณ 1 – 2 สัปดาห์ทุกคืนเรียกว่า “เือนเย็น”

ยุคพึ่งกันเอง – กึ่งพึ่งรัฐและทุนจะเพิ่มการตกแต่งโลงศพ ใช้เครื่องเสียง เครื่องไฟแท่นวงดนตรีพื้นเมืองที่เล่นกันสด สมาชิกทั้งหมู่บ้านจะร่วมกันส่งเงินค่า “สมาชิก” ครอบครัวละเท่ากันตามที่แต่ละหมู่บ้านจะกำหนด บ้างหมู่บ้านจะกำหนดให้นำข้าวสารหรือฟืนมาร่วมสมทบให้กับชุมชนครอบครัวที่มีงานศพด้วย ส่วนตัวแทนนั้นจะมาเฉพาะที่อยู่ในหมวดที่เป็นเวรจะต้องมาช่วยทำครัวและจัดสถานที่ต้อนรับเครือญาติและเพื่อนฝูงที่มาจากต่างชุมชน การแจ้งช่วยเพิ่มการใช้บัตรเชิญมาสมการฝากบอกด้วยปาก พระสงฆ์นิมนต์มาจากหลายหมู่บ้านเพราะพระสงฆ์มีจำนวนน้อยลงไม่เพียงพอต่อการทำพิธีครั้งละ 7 รูป หรือ 9 รูป และมีรัฐให้ทุนเข้ามาเกี่ยงข้อง คือ กลุ่มฌาปนกิจศพสงเคราะห์ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ที่จะนำเงินสงเคราะห์ศพมามอบให้เฉพาะครอบครัวที่เป็นสมาชิก ธ.ก.ส. เท่านั้น โดยไม่สนใจกิจกรรมประเพณีศาสนาและชุมชนชนบทโดยรวมเพราะเป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมายให้ ธ.ก.ส. ได้รับเงินกู้คืนจากสมาชิกที่ตายครบตามจำนวนเป็นหลัก นอกจากนี้ชุมชนชนบทที่อยู่ใกล้เมือง จะมีการผสมการจ้างร้านอาหารมาทำอาหารหรือมีบริษัทมาเหมาหาโลงศพปราสาท นิมนต์พระ รับ – ส่งพระสงฆ์ และเครื่องขยายเสียง ฯลฯ จากบริษัทเอกชน แต่หมวดแบบโครงสร้างวงในยังทำหน้าที่เป็นพื้นฐานในกิจกรรมทุกอย่าง โดยมี

บุตร คู่สมรส และพี่น้องยังคงเป็นเจ้าของงานศพอยู่เช่นเดิม รัฐและทุนไม่สามารถเป็นเจ้าของแทนได้เพราะเป็นมหากาและเป็นการกินไป

1.1.2 การประกันครอบครัวใหม่ (แต่งงาน)

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันครอบครัวใหม่หรือการแต่งงานนี้จัดสำหรับครอบครัวเดิมของทั้งฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาวพร้อมไปกับครอบครัวใหม่ของคู่บ่าวสาวเองด้วย เพราะนอกจากครอบครัวเดิมของพ่อแม่จะต้องเสียแรงงานไป 1 คนแล้ว ครอบครัวใหม่ยังต้องการทุนทั้งด้านวัตถุ จิตใจ และความรู้ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตแบบชุมชนชนบทเพื่อเป็นฆราวาสที่ดีและมีลูกหลานสืบสกุล โดยชุมชนครอบครัวเดิม ชุมชนเครือญาติ และชุมชนเพื่อนบ้านเป็นผู้จัดสวัสดิการชุมชนให้ในรูปแบบของประเพณีการแต่งงานและการเสียผี โดยไม่ต้องจดทะเบียนสมรสก็ได้

ยุคฟุ้งกันเองเมื่อยังมีที่ตั้งไม่ถาวรหรือเริ่มตั้งชุมชนใหม่ รูปแบบและวิธีการเริ่มเกี่ยวพาราสี เสียผี และจัดงานแต่งงานเป็นไปอย่างเรียบง่าย เมื่อฝ่ายหนุ่มสาวตกลงใจกันแล้ว ญาติหรือเฒ่าแก่ฝ่ายชายจะมาสู่ขอและหาวันดี (ฤกษ์ดี) ที่ฝ่ายชายจะขนเสื้อผ้าย้ายเข้ามาอยู่ และเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัวฝ่ายหญิงโดยไม่มีการจดทะเบียนสมรสประมาณ 1 – 3 ปี หรือจนกว่าจะมีเขยคนใหม่เข้ามาอยู่อีก 1 คน ซึ่งเป็นช่วงที่คู่สมรสใหม่ต่างดูใจกันและเตรียมวัสดุบ้างอย่างสำหรับการสร้างบ้านหลังใหม่ เมื่อถึงเวลาจะต้องแยกบ้านหลังใหม่ ชุมชนเครือญาติ และชุมชนเพื่อนบ้านจะลงแขกไปตัดและขนไม้จากป่ามาสร้างบ้านใหม่ ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 7 – 10 วัน เพราะเป็นบ้านเล็ก ๆ ใช้วัสดุง่าย ๆ เช่น ไม้ไผ่ หน้าคา เป็นต้น

ยุคกึ่งฟุ้งกันเอง – กึ่งฟุ้งรัฐและทุนถึงปัจจุบัน สวัสดิการชุมชนครอบครัวใหม่หรือแต่งงานเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการไป เนื่องจากชุมชนชนบทที่มีทั้งถาวร สมาชิกมีมากขึ้น การคมนาคมติดต่อสื่อสารสะดวกขึ้น มีการผสมอิทธิพลจากภายนอกชุมชนหมู่บ้านมากขึ้น โดยเฉพาะจากชุมชนเมือง การแต่งงานต้องมีการใช้เงินทองเป็นสินสอดและค่าน้ำนม ตลอดจนต้องจดทะเบียนสมรส การเลี้ยงฉลองงานมงคลสมรสใหญ่โต โครงสร้างวงในจะมาช่วยงานแต่งงานเพียง 1 หมวดยกเว้นการมาช่วยทั้งหมู่บ้านเหมือนยุคฟุ้งกันเองขณะที่ญาติและเพื่อนบ้านหรือเพื่อนฝูงที่ต้องมาเป็นหลักโดยโครงสร้างวงในทุกรอบครัวยังคงร่วมโดยการ “ใส่ซอง” เงินมาสมทบทั้งหมู่บ้านเหมือนงานศพและขึ้นบ้านใหม่ในวันพิธีนอกจากจะมีพิธีมัดผูกข้อมืออวยพรแก่คู่บ่าวสาวและแสดงความยินดีต่อครอบครัวเดิมของญาติมิตรแล้ว อาจมีการแสดงดนตรีและเลี้ยงอาหารเป็นโต๊ะจีนแต่เป็นอาหารที่หมวดแม่บ้านช่วยกันทำขึ้นและยืมของใช้ เช่น เตา กระทะ ถ้วย จาน ช้อน เขียง คนโท ฯลฯ จากของที่วัดหรือกลุ่มแม่บ้านรับผิดชอบโดยจ่ายค่าบำรุงตามความเหมาะสมและตามฐานะ ในช่วงแรกยังใช้ข้าวเหนียวแบบดั้งเดิม ปัจจุบันใช้ข้าวสวย และเครื่องดื่มตามโฆษณาตามสื่อต่าง ๆ ขึ้นมาสำหรับแขกต่างถิ่นจากชุมชนเมืองบางส่วนที่มาร่วมงาน ส่วนเงินที่ได้จากการสมทบในพิธีคู่บ่าวสาวจะนำไปเป็นทุนตั้งตัวต่อไป ซึ่งจะเหลือไม่มากหากหักค่าเลี้ยงฉลองที่ต้องใช้เงินมากในปัจจุบัน

1.1.3 การประกันการเกิดและเลี้ยงดูบุตร

สวัสดิการชุมชนเพื่อการเกิดและเลี้ยงดูบุตรนี้จัดโดยชุมชนครอบครัวใหม่และเครือญาติเป็นหลัก เริ่มตั้งแต่การตั้งครรภ์ คลอด เลี้ยงดูและอบรมบุตรหลานให้เติบโตเป็นคนดีของตระกูลและของชุมชนหมู่บ้าน

ยุคฟุ้งกันเองชุมชนครอบครัวใหม่และชุมชนเครือญาติรับผิดชอบทุกอย่าง ตั้งแต่ตั้งท้อง คลอด และเลี้ยงดูบุตรตอนเป็นเด็กเล็ก เมื่อบุตรโตขึ้นบ้างจะมีชุมชนหมู่บ้านและวัดเข้ามาร่วมด้วยในเรื่องการอบรมสั่งสอน ยุคนี้ช่วงที่ยังไม่มีการใช้การคุมกำเนิดแต่ละครอบครัวมีบุตรจำนวนมากตามธรรมชาติ แต่ด้วยการสาธารณสุขยังไม่เจริญก้าวหน้าทำให้มีการตายของทารกสูงเช่นกัน ขณะตั้งครรภ์อ่อน ฝ่ายหญิงยังทำงานให้กับครอบครัว เมื่อใกล้คลอดจะหยุดทำงานหนัก การทำคลอดในยุคเริ่มตั้งถิ่นฐานถาวรยังเป็นหน้าที่ของพ่อแม่หรือสามีของฝ่ายหญิง เมื่อมีการตั้งถาวรและมีสมาชิกชุมชนจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีการพัฒนาองค์ความรู้และสถาบันหมอดำแยหลายคนกระจายตัวอยู่ตามคุ้มต่าง ๆ ในชุมชนหมู่บ้านและแบ่งหน้าที่กันทำคลอดตามระยะทางที่อยู่ใกล้กับบ้านที่มีเหตุการณ์และความสนิทสนมกับผู้กำลังจะคลอด โดยหมอดำแยโดยหมอดำแยเป็นฝ่ายเดินที่มหาคนเจ็บโดยไม่คิดค่าทำคลอด ถือว่าเป็นการทำบุญทำกุศลแก่ผู้ที่กำลังลำบาก หมอดำแยถูกเชิญมาเพราะมีคุณสมบัติและความสามารถที่จะทำได้จริง หลังการคลอดประมาณ 1 เดือน แม่เด็กจะอยู่ไฟ โดยมีแม่หรือยายมาช่วยดูแล โกลซิด เมื่อเด็กเริ่มโตน้องสาวฝ่ายหญิงหรือพี่ ๆ ของเด็กที่เกิดก่อนจะช่วยดูแล การเลี้ยงดูของแม่เป็นการบริการชุมชนระดับจุลภาคที่รัฐและทุกระดับมหภาคทำแทนไม่ได้ เช่น การอุ้ม โอบ กอด และการกล่อมลูกนอนที่กระทำด้วยเพลงที่ออกมาจากจิตวิญญาณที่บริสุทธิ์ของแม่ที่มีต่อลูกตอนนั้นจะเอาเทปบันทึกเสียงแม่ที่เป็นนักร้องแผ่นเสียงทองคำมาเปิดแทนไม่ได้ เป็นต้น ญาติผู้ใหญ่จะทำพิธีผูกข้อมือรับขวัญหลาน เหลน เมื่อโตขึ้นปู่ ย่า ตา ยาย จะช่วยดูแลอีกชั้นหนึ่ง ร่วมกับน้องสาวฝ่ายหญิงหรือพี่ ของเด็กรุ่นน้อง โดยในวันโกน^{*} เด็ก ๆ จะนั่งล้อมวงหรือเล่นอยู่ใกล้ ย่า ยาย ป้า หรือแม่ เพื่อรอกินขนมที่ทุกคนครัวเตรียมไว้ถวายพระในวันพระรุ่งขึ้นและทำเผื่อลูกหลานไว้กินด้วย จะมีโอกาสได้รับการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ของชุมชน ตระกูล ศาสนา และแนวทางในการดำเนินชีวิตในวัยต่าง ๆ พอโตขึ้นมาก็ออกไปไรร่วมกับพ่อแม่เรียนรู้ ธรรมเนียม และการทำงานตามวิถีชนบท ตามพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือ ลุง ป้า ไปวัดได้รับรู้ วัฒนธรรม ประเพณี คำสอนของพระสงฆ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตจริง และเด็กชายเกือบทุกคนในชุมชน หมู่ จะไปเป็นเด็กวัดเฝ้าเตรียมตัวบวชเณร มีเพียงจำนวนน้อยที่ไม่ได้บวชเรียกว่า “คนดิบ” ส่วนคนที่บวชเรียนจะมีโอกาสเรียนหลักธรรมะของศาสนาและหลักการในการดำเนินชีวิตของ ขมารวาส พอสึกออกไปเรียกว่า “น้อยหรือหนาน” และลูกชายบางครอบครัวโดยเฉพาะตระกูลที่มีบรรพบุรุษเป็นพระสงฆ์มาก่อนจะยังคงบวชต่อไป โดยมีครอบครัวตนคอยดูแลเรื่องอาหารฉันให้ ไม่ขาดเหมือนอยู่ที่บ้านและเป็นโอกาสให้ครอบครัวถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์รูปอื่น ๆ ด้วย ส่วนเด็กหญิงเรียนรู้เรื่องการบ้านการเรือน เย็บปักถักร้อย และการประกอบอาชีพจากมารดา ย่า

ยาย ป้า น้ำ และครอบครัว โดยรวมตามหลักกุลสตรีแบบชนบทที่ต้องรักษานวลสงวนตัว ขยันงาน บ้านการเรือนและเรียบร้อย

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง – กึ่งพึ่งรัฐและทุนแบบรวมอำนาจถึงปัจจุบัน รัฐส่งเสริมสวัสดิการด้านสาธารณสุข โดยการส่งเสริมการคุมกำเนิดครอบครัวจนมีบุตรน้อยลง การแยกโรงเรียนออกจากวัดและทิ้งวัดให้ทำหน้าที่ส่วนเหลือจากระบบโรงเรียนเท่านั้น ประกอบกับการรุกเข้ามาของวิถีชีวิตแบบชุมชนเมืองที่นิยมวัตถุ เงินทอง การเอาค่าไรกัน ฯลฯ ทำให้การเกิดเริ่มพึ่งพาโรงพยาบาลและสถานอนามัย แต่บางครอบครัวยังคงคลอตามวิธีดั้งเดิมอยู่ การเลี้ยงดูก็จะมีเปิดบริการสอน โดยครูและหลักสูตรภายนอกตามแบบชุมชนเมือง ต่อมาเปิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอายุ 3 – 5 ขวบ หรือวัยก่อนเรียนขึ้นมาอีกในชุมชนหมู่บ้าน โดยบางครอบครัวมีฐานะทางการเงินดีจะส่งบุตรหลานไปเรียนที่โรงเรียนอนุบาลและประถมในชุมชนเมืองตั้งแต่เล็ก แต่โครงสร้างวงในยังคงทำหน้าที่เป็นหลัก เพราะระบบรัฐบาลและทุนใหญ่และเป็นทางการมากเกินไปเกินกว่าจะชี้นำเรื่องจุลภาค เช่น การเลือกคู่ การตั้งครรภ์ การดูแลครรภ์ การนำคนท้องแก่ไปส่งโรงพยาบาล/อนามัย การดูแลเด็กทารกจนเติบโตใหญ่ การหลับนอน การหัดเดิน การกิน การแต่งตัว การฝึกพูด ฯลฯ ของเด็ก จึงพบว่าเด็กชุมชนชนบทพูดภาษาถิ่นเป็นก่อนมาเข้าเรียนภาษาไทยกลางในระบบโรงเรียน และยังคงใช้ภาษาถิ่นที่เรียนรู้ไว้แล้วต่อไปเมื่อเป็นผู้ใหญ่มาถึงปัจจุบัน

1.1.4 ประกันการเจ็บป่วยและอุบัติเหตุ

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันการเจ็บป่วยและอุบัติเหตุของสมาชิกในครอบครัวที่เกิดจากความอ่อนหรือแก่ชราของสังขารร่างกายและอุบัติเหตุที่ชุมชนหมู่บ้านถือว่า “เป็นเรื่องของกรรมเวร” หรือกรรมเก่าหรือเคราะห์กรรมตามมาสนอง เมื่อหายป่วยไข้หรือรอดตายไปได้จะมีคำอุทานว่า “พ้นเคราะห์พ้นกรรมไปที”

ยุคพึ่งกันเอง ต้องอาศัยการจัดการของชุมชนครอบครัวในการดูแลรักษา และช่วยเหลือเมื่อมีสมาชิกครอบครัวเจ็บป่วยหรือประสบอุบัติเหตุ หากเจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุ นอกบ้าน คนที่พบเห็นจะรีบเข้าไปช่วยกันดูแลและทำการปฐมพยาบาลทันที (แม้ทำงานอยู่ก็จะหยุด) รวมถึงช่วยกันนำส่งบ้านเกิดและถือว่าเป็น “บุญคุณ” ต่อกัน การรักษาอาศัยทั้งคนวัดดูสิ่งของและด้านจิตใจของชุมชนทุกระดับพร้อมกันไป โดยกิจกรรมเกี่ยวข้องกับญาติพี่น้อง ปรานีชาวบ้าน พระสงฆ์ และคนทรงเจ้า หรือหมอดูที่จะช่วยกันให้กำลังใจ แนะนำ และรักษาทันทีกับทุกคนไม่ยกเว้นว่ามีเงินพอหรือไม่ หากเจ็บป่วยในครอบครัวสมาชิกที่แข็งแรงหรือเป็นปกติจะเป็นบุคคลแรกที่พบความผิดปกติ โดยสำรวจอาการแบบง่าย ๆ เช่น ตัวร้อน เป็นไข้ รับประทานอาหารได้น้อย น้ำหนักลด ผอม ไอ จาม คื่นชุนทุราย มีเลือดไหล มีแผล ฯลฯ ยิ่งเป็นโรคเรื้อรังครอบครัวจะรู้อาการก่อนใคร และเข้าใจวิธีการดูแลรักษาเอาใจใส่มากกว่าคนภายนอกครอบครัวโดยเฉพาะกับเด็กและคนชรา ครอบครัวจะมีองค์ความรู้ในการดูแลเป็นพิเศษ เช่น จัดอาหารรสจืด ใช้สมุนไพรในการรักษา เช่น ใช้ขมิ้นชันทาท้องเวลาเด็กท้องอืด ให้กินน้ำ

ผสมสลดเวลาท้องผูก ให้ดื่มน้ำใบบัวบกเวลาร้อนใน บดใบสาบเสือโปะแผลห้ามเลือด ใช้ว่านหางจระเข้ทาเมื่อถูกน้ำร้อนลวก เป็นต้น การตามหมอพื้นบ้านที่เรียกว่า “พ่อหมอหรือแม่หมอ” มาดูแลสุขภาพอาการที่บ้าน โดยไม่ต้องพาคนไข้ที่กำลังลำบากไปนอกบ้าน และไม่ต้องจ่ายเงินค่ารักษา พ่อหมอหรือแม่หมอไม่เรียกร้องค่าตอบแทนเป็นข้าวของเงินทองแต่ประการใดเพราะช่วยเหลือ (ทำงาน) ด้วยจิตใจที่มีความเมตตาจากภายในจิตใจ ถือว่าเป็นบุญกุศลที่ได้ทำประโยชน์เพื่อคนอื่นตามหลักพุทธศาสนา เมื่อหายแล้วจะทำงานเพิ่มผลผลิตส่วนเกินจริงเพื่อมีสิ่งของไปตอบแทนน้ำใจด้วยการนำไปตำหัวในวันสำคัญทุกปี (ข้าวของเครื่องใช้เป็นสิ่งตอบแทนน้ำใจที่ดีกว่าเงินสด) และชุมชน เครือญาติและเพื่อนฝูงจะมาเยี่ยมไข้และแนะนำหมอที่ดีให้ และหากเป็นโรคที่รักษายากจะช่วยกันบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมอดู และเลี้ยงผีเพื่อเสริมกำลังใจ หากการเจ็บไข้รักษาไม่ได้มีการตายเกิดขึ้นมาก็จะยอมรับความจริง ไม่เอาผิดกัน แม้ประสบอุบัติเหตุจนหาศพไม่เจอหรือว่าจะตายด้วยโรคร้ายเพียงใดก็ยังช่วยครอบครัวและเครือญาติจัดงานศพให้กันทุกคน

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง – กึ่งพึ่งรัฐและทุน ชุมชนหมู่บ้านเพิ่มการอาศัยกิจกรรมโครงสร้างวงนอก คือการไปหาหมอที่สถานอนามัยและโรงพยาบาลมักมีความขัดแย้งกันในชุมชนครอบครัวระหว่างรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่อยู่เสมอเนื่องจากคนรุ่นเก่ายังคงใช้วิธีแบบ “พึ่งกันเอง” แต่คนรุ่นใหม่ไม่มีองค์ความรู้และประสบการณ์ในการจัดการด้านการเจ็บไข้และอุบัติเหตุ เช่น ในกรณีแม่ยายกับลูกสะใภ้ที่ดูแลอาการเจ็บป่วยของหลาน เป็นต้น ขณะที่แพทย์ในระบบโรงพยาบาลหรือโครงสร้างวงนอกจะมีลักษณะเพียงแพทย์เดินตรวจบางเวลาและช่วงสั้น โดยมีการถามอาการ สั่งยา และให้ไปจ่ายเงินค่ายาและค่ารักษา ไม่มีความเกี่ยวข้องหรือรู้จักสนิทสนมกันแต่อย่างใด แต่วงในยังคงทำหน้าที่หลักตั้งแต่การสำรวจ ตรวจพบอาการเจ็บป่วย ปฐมพยาบาลพาไปพบแพทย์หรือดูแลกันเอง เอาใจใส่คนไข้ตลอดเวลาด้วยความรักความเมตตา กรุณา ห่วงใยต่อกัน และการผ่าตัดต้องมีญาติอนุญาติถึงจะทำ และในโรงพยาบาลของรัฐสมัยใหม่ในชุมชนเมืองจะมีต้นใหญ่หรือศาลพระภูมิเจ้าให้ญาติคนไข้ไปกราบไว้บนบานสานกล่าวให้คนไข้หายป่วย

1.1.5 การประกันการพิการและชราภาพ

สวัสดิการชุมชนการประกันการพิการและชราภาพแก่ครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นคนพิการและชราภาพ นอกจากจะเป็นบทบาทโดยตรงของครอบครัวนั้นเพราะถือว่าเป็นสายเลือดหรือผู้ให้กำเนิด

ยุคพึ่งกันเอง ชุมชนที่กว้างกว่าชุมชนครอบครัวจะร่วมจัดสวัสดิการอนุเคราะห์ชุมชนแก่คนชราและคนพิการที่ปกติจะเป็นหน้าที่ของครอบครัวดูแลเป็นหลัก และช่วยเหลือหรือผ่อนปรนการร่วมกิจกรรมของชุมชนกลุ่มและหมู่บ้านกับครอบครัวที่มีคนพิการ คนเจ็บ และชราภาพจัดสวัสดิการสงเคราะห์โดยแบ่งปันสิ่งของและตำหัวแก่ครอบครัวนั้นตามความเหมาะสม รวมถึงยอมรับและไม่รังเกียจ

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง – กึ่งพึ่งรัฐและทุน มีสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนชนบทของรัฐ เข้ามามีส่วนร่วมจัดการสงเคราะห์แก่คนพิการและคนชราในรูปเงินช่วยเหลือ เสื้อผ้า เครื่องกันหนาว และการรักษาโรคโดยไม่คิดเงินแต่ยังคงมีโครงสร้างวงในเอาไว้ ในส่วนที่โครงสร้างวงนอกมองไม่เห็นและไม่ได้จัดให้ เช่น ที่อยู่อาศัย คนเฝ้าหรือดูแลและใกล้ชิด ความผูกพันทางจิตใจ ฯลฯ และหากชุมชนครอบครัวยังสวัสดิการไม่ไหวชุมชนเครือข่ายและชุมชนหมู่บ้านจะเข้ามาสร้างหลักประกันสนับสนุนช่วยเหลืออัตโนมัติ

1.2 การประกันชุมชน

1.2.1 มีส่วนร่วมในชุมชนหมู่บ้านและชุมชนเครือข่าย

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันการมีส่วนร่วมในชุมชนหมู่บ้านของชุมชนครอบครัวทั้งหมดที่เป็นสมาชิกในชุมชนหมู่บ้านและในชุมชนเครือข่ายชนบทด้วย เกิดจากปัจจัย 2 ด้าน คือ 1) ฝ่ายรับเป็นชุมชน “เปิดและให้อิสระ” แก่ทุกครอบครัวอย่างเสมอภาคที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกและทำกิจกรรมร่วมกัน และ 2) ฝ่ายต้องการเข้าร่วม “สมัครใจ” โดยอาศัยพันธะที่มีต่อกันทางจิตใจ

ยุคพึ่งกันเองจะมีส่วนร่วมเชิงจิตวิญญาณบนเงื่อนไขการอยู่ร่วมกันเป็นวัฒนธรรม ประเพณีหรือฮีต เช่น การฝังทารกที่โคนเสาบ้าน การสืบชะตาบ้าน การเลี้ยงผี การจัดผ้าป่า กฐิน การสร้างและใช้สาธารณสมบัติร่วมกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณ ที่เกี่ยวข้องหรือพึ่งพาธรรมชาติของฤดูกาล ทรัพยากรธรรมชาติ และเหตุการณ์พิเศษ

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง – กึ่งพึ่งรัฐและทุน ชุมชนหมู่บ้านมีโครงสร้างวงนอกมากขึ้นแต่ยังให้อิสระแก่ครอบครัวต่าง ๆ การเข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากโครงสร้างเปลี่ยนไปจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับโครงสร้างเพื่อให้มีการกลับมาใช้โครงสร้างวงในเป็นพื้นฐาน

1.2.2 การบริหารชุมชนหมู่บ้าน

สวัสดิการชุมชนเพื่อการบริหารชุมชนหมู่บ้านชนบทควบคุมไปกับความเป็นชุมชนหมู่บ้านโดยผู้นำชุมชนจะแตกต่างกันตามยุคสมัยตามสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป

ยุคพึ่งกันเอง ชุมชนหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลไม่ถูกแทรกแซงด้านการบริหารจากรัฐ ศักดินาแบบหัวเมืองการบริหารเป็นแบบประชาธิปไตย ผู้นำหมู่บ้านมาจากการผสมผสานของหลายกลุ่มย่อย เช่น กลุ่มเครือข่าย ผู้นำศาสนา ผู้นำด้านภูมิปัญญาต่าง ๆ และผู้อาวุโสหนึ่งคนเท่านั้นไม่มีการสืบทอดแบบสถาบันกษัตริย์ ขณะที่ผู้นำในกิจกรรมร่วมทั้งหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมและการสร้างหรือบูรณะวัดและสาธารณสมบัติ ฯลฯ และมีการประชุมชาวบ้านซึ่งจะมีตัวแทนของทุกครอบครัวมาร่วมประชุม เนื่องจากมีจำนวนครอบครัวน้อย

จึงไม่จำเป็นต้องแบ่งหมวดหรือกลุ่มย่อยมากดังนั้นกลุ่มแต่ละกลุ่มจะทับซ้อนกันเกือบพอดีซึ่งเป็นการบริหารที่มีศักยภาพ โปร่งใส ไม่กักตุน

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง – รัฐและทุนแบบรวมอำนาจหรือแบบเหมารวมไม่ได้อยู่เป็นกลางเพื่อการบริหารการจัดสรรอำนาจและทรัพยากรแก่ทั้ง 2 ระบบ คือ ระบบชุมชนเมืองกับระบบชุมชนชนบทอย่างเสมอภาค แต่ไปรวมกับระบบทุนและระบบชุมชนเมือง และเหมารวมชุมชนชนบทเข้าไปเป็นส่วนขยายขอบของระบบรัฐและทุนเกิดผู้นำรูปแบบของโครงสร้างวงนอกเชิงอำนาจปกครอง ซึ่งโครงสร้างวงในของชุมชนหมู่บ้านชนบทย่อมปฏิบัติตาม “อหิงสา” เป็นการเลือก “สิ่งที่ดีที่สุดในดับสอง” โดยมีผู้นำวงนอกเข้ามาจัดตั้งไว้ทำหน้าที่บริการ เพื่อทำหน้าที่ 2 อย่าง คือ 1) เพื่อพัฒนาชุมชนหมู่บ้านให้ทันการเปลี่ยนแปลง 2) เพื่อประยุกต์สิ่งดีบางอย่างจากชุมชนเมืองเข้ามาปรับใช้โครงสร้างวงใน แต่สุดท้ายผลประโยชน์ส่วนใหญ่กลับตกอยู่กับชุมชนเมืองในรูปการนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ประโยชน์

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง – รัฐและทุนแบบรวมอำนาจถึงปัจจุบัน รัฐพยายามส่งเสริมองค์กรเครือข่ายจากองค์กรชุมชนที่เคยมาจัดตั้งไว้แต่ไม่สามารถมีกิจกรรมครอบคลุมวิถีชีวิตแบบชุมชนหมู่บ้านได้ การจัดโครงสร้างวงในเป็นผลมาจากการเพิ่มของจำนวนครอบครัวในชุมชนหมู่บ้านจะอยู่ในรูปการแบ่งหมวดที่จะแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนหมู่บ้าน บางหมู่บ้านแบ่งตามกลุ่มสตรี พ่อบ้าน เยาวชน ฯลฯ และผสมผสานเงื่อนไขของกลุ่มย่อยตามภูมิทัศน์ที่ตั้งและระบบเครือญาติ

วัฒนธรรมการบริหารกึ่งพึ่งกันเอง – กิ่งพัฒนาของโครงสร้างวงนอกที่รับใช้ชุมชนหมู่บ้านชนบทวงในโดยเป็นกลุ่มของลูกหลานชุมชนชนบทและออกไปทำงานในเขตเมือง โดยเมื่อกลับมายังชุมชนชนบทได้มาเป็นผู้นำซึ่งจะมีทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมการบริหารกึ่งพึ่งกันเอง – กิ่งพัฒนา ต้องเปิดโอกาสให้แก่ผู้นำชุมชนที่จะเข้ามาทำการพัฒนาชุมชนชนบทที่เป็นลูกหลานชุมชนชนบทได้ทำหน้าที่ที่ถูกต้องกับกาละ เทศะ ศักยภาพ และจิตวิญญาณ งานพัฒนาชุมชนชนบทจึงจะเกิดประโยชน์โดยง่าย

1.2.3 สิทธิความเป็นชุมชนชนบท

สวัสดิการชุมชนเพื่อผลิตซ้ำและบอกต่อถึงความเป็นชุมชนชนบทว่าเป็นอีกระบบหนึ่งและแตกต่างจากระบบชุมชนเมืองหรือรัฐแลทุนอันเป็นชุมชนหมู่บ้านชนบทของสามัญชนส่วนใหญ่ของสังคมไทยที่รวมตัวกันเชิงเศรษฐกิจสวัสดิการและวัฒนธรรมที่ “ไม่ได้มีชีวิตอยู่เพื่อรอความหวังว่าจะเปลี่ยนแปลงเป็นชุมชนเมือง” แต่ต้องการ “เป็นให้ดีกว่าอย่างที่กำลังเป็น” แบบชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งวัตถุประสงค์นี้เห็นได้ชัดเจนในยุคกึ่งพึ่งกันเอง – กิ่งพัฒนาทั้ง 2 แบบที่ยอมแบบอหิงสาตามชุมชนเมืองที่นำโดยรัฐและทุนบนที่ตั้งและฐาน หรือแก้แค้นของความเป็นชุมชนหมู่บ้านชนบทที่ซ่อนไว้ที่โครงสร้างวงใน เพราะมีที่ตั้งถาวรจึงยอมถูกกระทำและยอมเลือก “สิ่งที่ดีที่สุดในดับสอง” ตลอดมา ดังนั้นชุมชนหมู่บ้านชนบทโดยเฉพาะที่โครงสร้างวงในนิยมสิทธิชุมชนและสิทธิความเป็นชุมชนชนบทด้วยการใช้คำว่า “คนเมือง” หมู่เฮา” หรือเผ่าพันธุ์

เผ่านี้อาจจะมา นอกจากจะแสดงถึงสิทธิตามชาติพันธุ์ ถิ่นเกิด ที่ตั้ง วิถีชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกันเชิงเศรษฐกิจชุมชน สวัสดิการชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนระดับจุลภาคบน ที่ตั้งถาวรที่กว้างที่สุดคือชุมชนหมู่บ้าน ไม่รวมเป็นชุมชนตำบลเชิงการปกครองระดับตำบล

ในยุคฟังก้อง เพื่อแลกกับสิทธิความเป็นชุมชนชนบท ชุมชนหมู่บ้านชนบทจึง จำเป็นต้องอพยพเพื่อหลบหนีสงครามและการกวาดต้อนของชุมชนเมืองออกไปอยู่ตามป่าเขา ห่างไกล ไม่มีตลาดแลความสะดวกจนถึงปัจจุบัน นั้นเป็นสิทธิที่เลือกโดยสมัครใจและตั้งอยู่บน การพึ่งพาตนเองและอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ตามวัตถุประสงค์ของการเป็นชุมชน หมู่บ้านชนบท คือ การหนีจากเมืองหรือหันหลังให้เมืองและหันหน้าเข้าหาป่าหรือ ทรัพยากรธรรมชาติอื่นที่เป็นมิตรแท้

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง – กึ่งพึ่งรัฐและทุน รัฐและทุนเป็นฝ่ายรุกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้าน ชนบท โดยใช้นโยบายสาธารณะที่เป็นกลไกเชิงอำนาจ เช่น การตัดถนน ส่งเจ้าหน้าที่มา ทำงาน หรือออกกฎหมายบังคับ ฯลฯ ชุมชนหมู่บ้านชนบทที่มีที่ตั้งถาวรและไม่มีพื้นที่มาก พอที่จะอพยพไปตั้งหมู่บ้านใหม่ได้อีกต่อไป มีการประกาศเขตเมืองทับเขตชนบทเพิ่มขึ้นทุกปี แต่สวัสดิการชุมชนด้านสิทธิชุมชนที่โครงสร้างวงในก็แสดงออกมาบางครั้ง เช่น การไล่พระสงฆ์ หรือครูที่ทำผิดศีลธรรม การเดินขบวนต่อต้านการเข้ามาตั้งโรงงานขุดดินและบ่อบำบัดในเขต ชุมชนหมู่บ้าน ฯลฯ แม้จะมีรัฐธรรมนูญ ปี 2540 มาตรา 26 กำหนดให้รัฐหรือศาลจะตีความ กฎหมายต้องคำนึงถึงหลักสิทธิเสรีภาพของชุมชน และมาตรา 56 เปิดโอกาสให้ชุมชนชนบท สามารถมีส่วนร่วมและอาศัยอยู่บนพื้นฐานการดำเนินชีวิตของตนเองในแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาดินเองได้ก็ตาม รัฐและทุนที่เคยเข้ามาจัดตั้งองค์กรชุมชนย่อยที่มี โครงสร้างวงนอก ในบริบทสมัยใหม่นี้สวัสดิการชุมชนด้านสิทธิความเป็นชุมชนชนบทจะเกิดผล สมบูรณ์ที่เป็นจริงได้ต้องอาศัยนโยบายสังคมที่ให้สิทธิชุมชนหมู่บ้านจริง ๆ ไม่ตกเป็นฝ่ายถูก กระทำด้านเดียวและเลือกได้เพียงทางเลือกที่ดีที่สุดลำดับที่สองเท่านั้น

1.3 การประกันสิ่งแวดล้อมชุมชน

1.3.1 ทรัพยากรธรรมชาติ

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ ดิน น้ำ และอากาศ เกิดจากผลผลิตของกระบวนการทางสวัสดิการชุมชนบนจิตวิญญาณของการยอมรับ กฎเกณฑ์ธรรมชาติที่อยู่รอบตัวมนุษย์ กฎเกณฑ์ในตัวมนุษย์ ระหว่างกลุ่มมนุษย์ และมนุษย์กับ สัตว์อื่นแบบพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้นสวัสดิการชุมชนด้านนี้จึงมีทิศทางเดียวกันกับจิตวิญญาณนั้นไม่ว่าจะเป็นในระดับและมิติใดและชุมชนหมู่บ้านชนบทหนึ่ง ๆ จะต้องเลือกและมีสิ่งแวดล้อม ภายนอกจำนวนหนึ่งที่ชุมชนหมู่บ้านจัดการได้มาเป็นนิเวศน์ชุมชน

ในยุคพึ่งตนเองชุมชนหมู่บ้านชนบทมีอิสระที่จะเลือกที่ตั้งใกล้ ทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนจัดการได้เพราะยังไม่มีรัฐชาติ ชุมชนหมู่บ้านจึงมีความเชื่อ วิถีชีวิต จริงที่ส่งเสริมต่อการประพฤติปฏิบัติของชุมชนเองในเชิงการอยู่ร่วมกันกับแบบอนุรักษณ์ธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติที่แวดล้อมอยู่ทุกอย่างโดยไม่ทำลายล้างจนเสียหายและแก้ไขกลับคืนมาไม่ได้ ดังนั้น ป่า ดิน น้ำ อากาศ และสัตว์ป่า ฯลฯ ยังคงอุดมสมบูรณ์มานานหลายพันปี และให้ประโยชน์แก่ชุมชนมนุษย์ต่อเนื่องมาจนถึงยุคที่รัฐและทุนเข้ามาเมื่อประมาณ 120 ปีที่ผ่านมา

ยุคกึ่งพึ่งกันเอง – กึ่งพึ่งรัฐและทุน โครงสร้างภายนอกบางส่วนจะร่วมมือกับปัจจัยภายนอกที่ชุมชนหมู่บ้านจัดการไม่ได้ คือ การเข้ามาของบริษัทและนายทุนเพื่อทำการตัดไม้ใหญ่รอบชุมชนทำให้ชุมชนเกิดความสะดกในการขยายที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยขึ้น การมีถนนหลวง และเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนร่วมมือกับนายทุนค้าไม้เถื่อนผสมไปกับไม้ที่ถูกต้องตามกฎหมาย จนทำให้ป่าไม้แทบไม่เหลือต้นไม้ใหญ่ ยังถูกซ้ำเติมด้วยกลุ่มนายทุนมาซื้อที่ดินทำให้เกิดการหักล้างทางพงของคนในชุมชนบ้างส่วนเพื่อนำที่ดินไปขายให้กับกลุ่มนายทุนภายนอกอย่างผิดกฎหมายออกเอกสารสิทธิ์โดยเอาชุมชนเป็นข้ออ้าง เกิดความแห้งแล้งเนื่องจากการตัดไม้ ซึ่งรัฐก็ตามแก้ไขปัญหาโดยการขุดสระ เจาะบ่อบาดาล ทำฝายคอนกรีตเสริมเหล็กในแม่น้ำ ขยายพื้นที่ทำกิน ส่งเสริมการผลิตส่วนเกิน จากการปลูกเชิงเดี่ยวการใช้สารเคมี/ยาฆ่าแมลง ขยะที่เป็นเศษแก้ว โลหะ พลาสติก และสารเคมีอันตรายเริ่มมีมากขึ้นในชุมชนหมู่บ้าน ตลอดจนปัญหาของหมู่บ้านทางสังคมอื่น ๆ จนรัฐบาลและรัฐบาลท้องถิ่นต้องเข้ามาจัดการ ขณะที่โครงสร้างวงในตามรูปแบบของชุมชนชนบทยังทำหน้าที่เรื่อยมาโดยในแต่ละครั้งที่จะใช้หรือปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติในวิถีชีวิตจะต้องขอขมาหรือบูชาธรรมชาติทุกครั้ง และทุกปีตามความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน โดยในปัจจุบันได้มีการเริ่มเรียนรู้ที่จะอนุรักษ์ป่าด้วยวิธีป่าชุมชนและหันมาใช้ชีวิตแบบวิถีชีวิตดั้งเดิมที่พึ่งพิงธรรมชาติ เช่น การสร้างบ้านใต้ถุนสูง การปลูกพืชยืนต้นเรียนแบบต้นไม้ธรรมชาติในป่าเพื่อรักษาความสมดุลของธรรมชาติที่ชุมชนจัดการเองได้ตลอดเวลา แต่ในปัจจุบันกระทำไม่ได้จำกัดลงเพราะปัจจัยภายนอกที่ชุมชนจัดการไม่ได้เข้ามาส่งเสริม มีผลประโยชน์ทางวัตถุนิยมและอำนาจรุนแรง และมีนโยบายสาธารณะเชิงเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสนับสนุนอยู่วิธีการของชุมชนหมู่บ้านชนบทโครงสร้างวงในจัดการไม่ได้หมดเพราะมีทางเลือกน้อยจากนโยบายสาธารณะที่คับแคบเพราะรัฐและทุนเป็นผู้กำหนดกติกาเป็นหลัก

1.3.2 สาธารณสมบัติ

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันสาธารณสมบัติหรือของชุมชนชนบททุกระดับนั้นอยู่ในจิตวิญญาณและความเชื่อที่ได้จากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น ที่ดินครอบครัวที่ได้มาจากธรรมชาติ จากการหักล้างทางพงของบรรพบุรุษจะยึดครองเอาไว้ให้จึงไม่นิยมขายต่อแต่จะส่งมอบเป็นมรดกต่อไปยังลูกหลานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

1.3.3 ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี

สวัสดิการชุมชนเพื่อประกันศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนายังยืนยันตามวิสัยฆราวาสในฐานะของชุมชนอุปาสก-อุปาสิกาที่เป็น 2 ใน 4 ศาสนบุคคัล ที่จะบำรุงปัจจัยแห่งความยั่งยืนของศาสนาที่เป็นเรื่องของจิตวิญญาณ

ผลกระทบของสวัสดิการชุมชนด้านศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีต่อชุมชนชนบทคือ การผลิตซ้ำความเป็นชุมชนชนบทในจิตวิญญาณแบบธรรมชาตินิยมของชุมชนชนบทที่จัดการเลือกวิถีชีวิตเชิงเศรษฐกิจ ที่ตั้ง นิเวศน์ชุมชนและระบบคุณค่าแบบชนบท ฯลฯ ตามแนวทางของพุทธศาสนา และการเลือกระบบสวัสดิการชุมชนที่กลับมาประกันศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีโดยความสมัครใจไม่มีการโฆษณากระตุ้นความอยาก แต่การสื่อสารด้วยการบอกบุญ ที่จะเชิญกันมา “ร่วมกัน ร่วมทาน” ในระดับที่สูงและละเอียดกว่าสวัสดิการด้านวัตถุอื่น มีเพียงศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีเท่านั้นที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้เป็นหมู่บ้านเชิงเศรษฐกิจสวัสดิการและวัฒนธรรมโดยไม่เลือกชาติพันธุ์ อายุ เพศ ความสามารถ และฐานะฯ ได้

เงื่อนไขและปัจจัยที่สนับสนุนการสร้างแนวทางการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า สวัสดิการชุมชนไม่สามารถเกิดได้โดยการให้ลอกเลียนแบบ หรือโดยตั้งใจแต่เป็นสิ่งที่ต้องก่อเกิดจากเนื้อในของชุมชนตามความสอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิต การให้คุณค่า ภูมิปัญญา และความเห็นพ้องร่วมกันของคนในท้องถิ่น ดังนั้น การส่งเสริมสนับสนุน จึงควรเป็นไปดังนี้

1. ให้ความคิด โดยสนับสนุนงบประมาณตามความจำเป็น เริ่มจากสิ่งที่ชุมชนอยากทำ ส่งเสริมความเข้าใจ ความคิดอยากจะสร้างสวัสดิการของตนเอง ความเชื่อมั่นในความสามารถของชุมชน เข้าใจหลักการสำคัญ และค้นหาสิ่งที่เหมาะสมด้วยตนเอง โดยเห็นเงินเป็นเพียงเครื่องมือคิดแล้วลงมือทำจากกิจกรรมที่ 1 แล้วกิจกรรมที่ 2,3,4 จะตามมาเอง โดยแต่ละพื้นที่ต้องประยุกต์อย่างเหมาะสม

2. ส่งเสริมพัฒนาด้านการจัดการ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการบริหารจัดการที่ทำให้เพิ่มมูลค่า และการทำให้คนใช้เงินเป็นแทนการใช้เงินให้หมดวิธีวิธีการหมุนเงินให้เพิ่มมูลค่าในท้องถิ่น สามารถต่อยอดจากสิ่งที่มีอยู่ได้ โยงทุกเรื่องสู่ชุมชนได้ ขยายสู่ความเป็นประชาธิปไตยได้

3. ส่งเสริมชุมชนให้สร้างสถาบันการเงิน สร้างงานให้ชาวบ้าน และสร้างตลาดชุมชน โดยวางแผน กำหนดกิจกรรม และทำหลักสูตรให้เกิด 3 เรื่องนี้ในชุมชน คือ

- สถาบันการเงินของชุมชนถ้าชุมชนมีเงินของตนเอง จะทำอะไรก็สะดวก คล่องตัว(ถ้าไม่มีเงินทำอะไรไม่ได้สักอย่าง)

- สร้างงานให้ชาวบ้านใช้เงินให้คนเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ ปลูกผัก มีอาหารกินเอง มีรายได้เพิ่มขึ้น

- สร้างตลาดของชุมชนโดยชุมชนต้องดูแลจัดการเพื่อรักษาผลผลิตของชุมชน

4. สนับสนุนการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนในพื้นที่นำร่อง โดยเฉพาะในจังหวัดสิ่งๆ ดำเนินการอยู่แล้ว(มีกิจกรรมมีคนทำงานด้านนี้อยู่แล้ว) แล้ววิจัยสร้างองค์ความรู้ จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันแนวลึกเพื่อต่อยอด ขยายผล

5. หนุนเสริมผ่านกลไกการพัฒนาต่าง ๆ ที่มีอยู่ โดยสอดแทรกแนวคิดและกิจกรรมจากสิ่งที่มีอยู่เดิม เช่น ผ่านกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน โดยส่งเสริมให้การออมเป็นสื่อ มีการกันเงินบางส่วนเป็นกองทุนสวัสดิการ นำดอกเบี้ยที่ได้ไปขยายผลต่อ หรือผ่านกลุ่มอาชีพโดยกันรายได้ส่วนหนึ่งไว้เป็นกองทุน หรือโดยการสร้างเงื่อนไขให้ใช้กองทุนหมู่บ้านเป็นโอกาส โดยเสริมแรงจูงใจหากมีการบริหารจัดการที่ดี สามารถทำให้กองทุนเพิ่มขึ้น ทางราชการควรสมทบให้อีกหนึ่งเท่าอย่างต่อเนื่อง

2.3 แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม

ทุนทางสังคม หมายถึง บรรทัดฐานและเครือข่ายที่มีค่านิยมร่วมกันของประชาสังคมที่ทำให้เกิดกลุ่มของบุคคลในการ ที่จะร่วมกันประกอบประโยชน์เพื่อส่วนรวมได้ (Robert Putnam 1993, อ้างใน อายยุทธ์ เนติชนกุล และโยธิน แสงวดี, 2547:59-60)

ทุนทางสังคม เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน กิจกรรมร่วมมือกัน ยังมีมากเท่าไรก็อาจเป็นผลดีในแง่ที่ว่า เกิดการเรียนรู้ รับรู้ และส่งผ่านข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำให้เกิดคุณค่าบางอย่างที่สามารถยึดโยงและยอมรับร่วมกัน ซึ่งคุณค่าอันนั้นนั่นเองที่ส่วนหนึ่งเราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมันได้ยกตัวอย่างเช่น ชาวบ้านในชุมชนแห่งหนึ่งมีกิจกรรมร่วมมือกันอยู่เป็นประจำ ทำให้ชาวบ้านต่างเรียนรู้และเข้าใจ หรือ "รู้จัก" กันเป็นอย่างดี เป็นผลให้เมื่อชาวบ้านต้องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อระดมเงินออมและปล่อยกู้เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนราคาถูกให้คนในชุมชน มันก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะเมื่อมีความไว้วางใจกัน ก็ไม่ต้องกลัวว่าจะมีการโกงกันหรือเชิดเงินหนีไป พูดอีกอย่างก็คือ เป็นเพราะความไว้วางใจกันนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านได้มีแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น เป็นเพราะทุนทางสังคมนี้เอง (ความไว้วางใจกัน) ที่ทำให้ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น (แหล่งเงินทุน)

ทุนทางสังคมอาจแบ่งกว้างๆได้เป็นสองประเภท คือ ทุนทางสังคมภายใน (Cognitive social capital) และ ทุนทางสังคมภายนอก (Structural social capital) ประกอบด้วย

1) ทุนทางสังคมภายใน มีลักษณะที่มองเห็นและประเมินได้ยาก เพราะมันอยู่ในจิตใจของเรา ทุนทางสังคมแบบนี้จะเกี่ยวพันกับเรื่องของความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความเชื่อ ทศนคติ เช่น ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) คุณค่าร่วมกัน (Share values) ความเกื้อกูลกัน (Reciprocity)

2) ทุนทางสังคมภายนอก มีลักษณะที่มองเห็นและประเมินได้ง่ายกว่า เข้าใจได้ง่ายกว่าประเภทแรก ด้วยทุนทางสังคมประเภทนี้เกี่ยวพันกับบทบาท พฤติกรรม การกระทำหรือความสัมพันธ์ที่เราสร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของเครือญาติ สายสัมพันธ์อุปถัมภ์ หรือจะเป็น เครือข่าย องค์กร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรปกครองท้องถิ่น ชมรม เป็นต้น รวมถึงสถาบันในรูปของกฎของการเล่นเกม (Rule of the game) เช่น กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย รัฐธรรมนูญ

จากแนวคิดทุนทางสังคมสามารถนำมาใช้เป็นหนึ่งประเด็นในการค้นหาศักยภาพของชุมชน (ของดีของชุมชน) ไม่ว่าจะเป็นทุนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นต้นทุนและกลไกในการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มกองทุนสวัสดิการของชุมชนต่างๆ

2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ในการกำหนด นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนใน การควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมว่ามี 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

และลักษณะที่ 2 การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับ ผลประโยชน์จากการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

ทั้งนี้ แนวทางการศึกษารูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการของชุมชนตำบลต่างๆ อำเภอต่างๆ จังหวัดสกลนคร เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปฏิบัติการ เพื่อค้นหารูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆและรูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมต่อไป

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยรูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดสวัสดิการของชุมชน ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

สุพรรณ กุมพิทักษ์ (2551) ศึกษาการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน “สัจจะออมวันละ 1 บาท และเพื่อทราบถึงปัญหาและแนวทางในการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบ้านผือ ด้วยการสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุน สมาชิกกองทุน และเจ้าหน้าที่ อบต.บ้านผือ พบว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนเริ่มในปี 2548 มีระบบการจ่ายเงินสวัสดิการไปแล้ว 3 ด้านคือ เกิด เจ็บป่วย และตาย ส่วนสวัสดิการผู้สูงอายุ จะกำหนดจ่ายในปี พ.ศ. 2554 โดยปัจจุบันมีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น 1,043 ราย จำนวนเงินทุนทั้งสิ้น 849,034 บาท ในส่วนของรายจ่าย ได้แก่ สวัสดิการเกิด จำนวน 37 ราย เจ็บป่วย จำนวน 156 ราย และเสียชีวิต จำนวน 33 ราย เป็นเงินจำนวน 419,550 บาท และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ 57,937 บาท รวมมีรายจ่ายสะสมรวม 477,487 บาท มีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 56.24 ของเงินทุน คงเหลือทั้งสิ้น 371,547 หรือ ร้อยละ 43.76

ออมทรัพย์ พลพงษ์ (2553) ได้ทำการศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองขำคอก อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน การจัดตั้งกองทุนสัจจะวันละบาท องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขำคอกได้คอยช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่และมีนโยบายการสร้างสวัสดิการชุมชนให้ประชาชน โดยการจัดสวัสดิการชุมชนในรูปแบบใหม่ที่ทำให้การดูแลประชาชนตั้งแต่เกิดจนตายเป็นการเพิ่มหลักประกันความมั่นคงในชีวิตบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วม การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่เนื่องจากการจัดสวัสดิการชุมชนในรูปแบบการจัดตั้งกองทุนสัจจะวันละบาทหนึ่งบาทเป็นเรื่องใหม่สำหรับองค์กร ดังนั้นการศึกษากกระบวนการในการดำเนินงานจึงถือว่าเป็นหัวใจหลัก ด้วยการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มคือ กลุ่มผู้นำท้องถิ่นและกลุ่มประชาชนในพื้นที่ พบว่า การจัดสวัสดิการชุมชนเรื่องการจัดตั้งกองทุนสัจจะวันละบาททำให้ระบบสวัสดิการในเรื่องการดูแลประชาชนได้อย่างทั่วถึง เกิดความเอื้ออาทรของคนในชุมชนและสังคม เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดการเชื่อมโยงกองทุนที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ปรับระบบสวัสดิการของชาวบ้านให้ไปเชื่อมกับระบบสวัสดิการอื่น ๆ ของหน่วยงานเพื่อให้เกิดการบริการอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมถึงเป็นการสร้างบทเรียนกระตุ้นให้เกิดการลงทุนกลไกความร่วมมือระหว่างชุมชนกับท้องถิ่นและพัฒนาเป็นนโยบายการจัดสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นต่อไป

อภิศักดิ์ ธีระวิสิษฐ์ (2553) ได้ทำวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมเชิงพื้นที่ จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการจัดสวัสดิการโดยขบวนการองค์กรชุมชนในเชิงประเด็นและพื้นที่ และเสนอแนะแนวทางการขยาย

เชื่อมโยงและบูรณาการกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมกับกองทุนอื่น ๆ ในจังหวัด ด้วยวิธีการวิจัยแบบการสร้างเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กับการจัดการความรู้ พบว่า รูปแบบและวิธีการจัดสวัสดิการสังคมมี 2 รูปแบบ รูปแบบที่แรกโดยองค์การภาครัฐมีการดำเนินการผ่านคณะกรรมการบริหารกองทุนใช้ในรูปแบบการทำงานที่เน้นโครงการเป็นตัวขับเคลื่อนและดำเนินการอยู่ภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์ของราชการอย่างเคร่งครัด รูปแบบที่สองโดยชุมชนท้องถิ่นดำเนินงานผ่านคณะกรรมการชุมชนท้องถิ่นจังหวัด เน้นการทำงานในลักษณะเครือข่ายในท้องถิ่นและมีความยืดหยุ่นสูง แนวทางในการสนับสนุนการจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่จะต้องสร้างความร่วมมือร่วมใจและผนึกกำลังในการทำงาน ผ่านการจัดสวัสดิการที่ผสมผสานกันระหว่างสวัสดิการโดยรัฐและสวัสดิการภาคประชาชน แนวทางการขยายเชื่อมโยงกองทุนสามารถทำได้ในระดับตำบลโดยการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งสามารถสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชนได้ทั้งงบประมาณและบุคลากร และแนวทางการบูรณาการกองทุนมีความเป็นไปได้ที่ชุมชนจะใช้เป็นเวทีของการเรียนรู้มากกว่าการระดมทุนร่วมกัน

รัตนา ต้นสุวรรณ (2553) ทำการศึกษาการดำเนินงานการจัดบริการสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดฉิม อำเภอนาคูพนม จังหวัดนครพนม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานการจัดการสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ปลัดประชาชนในตำบลกุดฉิม พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลกุดฉิมมีการจัดบริการได้ตรงกับความต้องการของประชาชนมากที่สุด ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการฝึกและการประกอบอาชีพ และด้านการส่งเสริมกีฬา และตรงกับความต้องการของประชาชนน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านการจัดให้มีการบำรุงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ผลการดำเนินงานการจัดบริการสวัสดิการเกี่ยวกับคุณภาพบริการ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า คุณภาพอยู่ในระดับดี ได้แก่ ด้านการจัดการศึกษา และด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และคุณภาพการจัดบริการอยู่ในระดับควรปรับปรุง ได้แก่ ด้านการจัดให้มีการบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

นิมนต์ ชานูชิต (2554) ได้ศึกษาการจัดสวัสดิการกองทุนสวัสดิการชุมชนในตำบลโพธิ์หมากแข้ง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดบึงกาฬ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวชี้วัดความสำเร็จและการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน ประชากรที่ใช้ศึกษาได้แก่ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน และสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน ด้วยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า กระบวนการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน ในตำบลโพธิ์หมากแข้ง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดบึงกาฬ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารงานสมัยใหม่ โดยมีโครงสร้างที่มีความยืดหยุ่น และเน้นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ซึ่งการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมโดยกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโพธิ์หมากแข้ง มีกระบวนการบริหารจัดการ 6 ด้าน คือ ด้านการวางแผน การจัดองค์กร การขับเคลื่อนดำเนินงาน การประสานงาน การควบคุม และการสนับสนุนงบประมาณ โดยมีการเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน การมีส่วนร่วม การประชาสัมพันธ์สื่อสาร

การจัดองค์กรที่มีแบบแผน นอกจากนั้นกองทุนสวัสดิการยังมีความพิเศษในส่วนที่มีปัจจัยสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งและพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ทุนทางมนุษย์ ทุนทางการเงิน ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และปัจจัยภายนอก ได้แก่ สถานการณ์ โอกาส จากภายนอกชุมชนและความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ และการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดการทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโพธิ์หมากแข้งดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา 5 ปี

เอกชัย ศรีสินชัย (2554) ศึกษาการบริหารจัดการระบบสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองปรือ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการระบบสวัสดิการชุมชนและข้อเสนอแนะแนวทางปรับปรุงและแก้ไขการบริหารจัดการระบบสวัสดิการของตำบลหนองปรือ พบว่า กระบวนการบริหารจัดการระบบสวัสดิการชุมชนตำบลหนองปรือ มีการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการบริหารมี ที่มา และวาระการดำรงตำแหน่งที่ชัดเจน ไม่มีการนำระบบผู้จัดการกองทุนมาใช้ในการบริหาร การบริหารจัดการมีระเบียบข้อบังคับกองทุนเป็นเครื่องมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงบประมาณมีการวางระบบการบริหารที่ดี มีผู้รับผิดชอบโดยตรงทั้งด้านการบัญชี และการเงิน การตรวจสอบและรายงานผลการดำเนินการของกองทุนที่เป็นอิสระจากคณะผู้บริหารและคณะประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกทราบ แต่ยังขาดประสิทธิภาพในการพัฒนารายได้ของกองทุนฯ เจ้าหน้าที่ดำเนินกองทุนบางส่วนขาดความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงาน ไม่ได้รับคำตอบแทนที่เป็นรายได้ประจำและระบบสวัสดิการที่เหมาะสมแต่จะได้รับเป็นเงินปันผลจากการประกอบการรายปี การทำงานเป็นไปในลักษณะจิตอาสา ด้านวัสดุอุปกรณ์ ไม่มีการสำรองวัสดุ อุปกรณ์ เมื่อเกิดปัญหาจะดำเนินการจัดหาเป็นกรณีไป เป็นสาเหตุให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง

กฤตภัค ชุณหะวัณ (2552) ทำการศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลศรีนคร อำเภอสว่างวีรกรรม จังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลศรีนคร ความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลศรีนคร จำแนกตามบทบาทที่เกี่ยวข้องกับกองทุนสวัสดิการฯ และเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลศรีนคร ด้วยการศึกษาจากคณะผู้บริหารเทศบาลตำบลศรีนคร คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลศรีนคร และสมาชิกกองทุนฯ พบว่า ในด้านบุคลากร ด้านการบริหารงาน และด้านศักยภาพในการตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกมีความคิดเห็นเห็นว่า ผลการดำเนินงานเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลศรีนครอยู่ในระดับมากในทุกด้าน

ประเสริฐ ศรีสุวรรณ (2551) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนย่อยด้านการจัดสวัสดิการสังคมของเทศบาลเมืองคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการส่งเสริมอาชีพ ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ และร่วมตัดสินใจสูงถึงร้อยละ 83.30 การมีส่วนร่วมในเรื่องการติดตามประเมินผล มีเพียงร้อยละ 16.70 สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องการดำเนินงานศูนย์ส่งเสริมอาชีพราษฎร พบว่า ประชาชนที่เป็นผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมวิเคราะห์ และร่วมติดตามประเมินผลสูง ร้อยละ 100 และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินการร้อยละ 96.70 ในขณะที่ผู้ไม่มีส่วนร่วม มีเพียงร้อยละ 3.3 ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ร้อยละ 83.30 แต่ใน ประเด็นการร่วมตัดสินใจและร่วมดำเนินการ พบว่า กลุ่มตัวอย่างประชากรไม่มีส่วนร่วมเลย

ณภาพดี สัพโส (2554) ศึกษาการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนของตำบลนาตาล อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลนาตาล และเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ด้วยกระบวนการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับคณะกรรมการและสมาชิกกองทุนจำนวน 35 ราย ผลการศึกษาพบว่า ด้านคนมีการแบ่งหน้าที่คณะกรรมการตามโครงสร้างการบริหารสมาชิกทุกคนมีสิทธิ์ในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกองทุน แต่ยังพบปัญหาคือ คณะกรรมการกองทุนขาดความรู้ความ ความเข้าใจในการบริหารงานกองทุน แนวทางในการแก้ไขควรให้การสนับสนุนในการส่งเสริมให้ความรู้ ความเข้าใจในการบริหารงานกองทุนให้แก่ คณะกรรมการกองทุน ด้านงบประมาณ งบประมาณได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลนาตาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเงินออมวันละบาทจากสมาชิก ปัญหาด้านงบประมาณคือ ขาดงบประมาณค่าตอบแทนกรรมการและงบประมาณจ้างเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำกองทุน แนวทางในการแก้ไขควรให้ค่าตอบแทนกรรมการและจัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นค่าจ้างเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำกองทุน ด้านวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ กองทุนยังขาดอุปกรณ์ที่ทันสมัยมาใช้ แนวทางแก้ไขควรจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่ทันสมัยมาใช้ในการดำเนินงานกองทุน มีการจัดทำฐานข้อมูลสมาชิก แต่ยังมีปัญหาคือ การบริหารระบบบัญชีไม่เป็นระบบและไม่เป็นปัจจุบัน การบริหารงานทะเบียนสมาชิกไม่เป็นปัจจุบัน ขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุน แนวทางแก้ไขควรจ้างเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ด้านการบริหารระบบบัญชีเพื่อให้การจัดทำบัญชีเป็นระบบและจัดทำทะเบียนสมาชิกให้เป็นปัจจุบัน ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการประชุมทุกครั้ง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษารูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน ในเขตพื้นที่ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนครเป็นกรณีศึกษา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีรายละเอียดและขั้นตอนดำเนินงานดังนี้

3.1 ขอบเขตของการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้นักวิจัยได้เลือกใช้พื้นที่เป้าหมาย ประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ในการปฏิบัติการวิจัย ได้แก่

1) บ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ซึ่งความพร้อมของพื้นที่ คือ คณะกรรมการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถทำการขยายผลได้ต่อเนื่อง

2) บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ด้านความพร้อมของพื้นที่ คือ เป็นพื้นที่คู่ขนานกับพื้นที่บ้านนางอยหมู่ 4

3.1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ มีขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา คือ บริบทชุมชนตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร การค้นหาศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับระบบสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย ซึ่งทำการศึกษาพัฒนาการของระบบสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอยจากอดีตถึงปัจจุบัน และสรุปบทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย รวมทั้งศึกษาบทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย เพื่อค้นหารูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย

3.1.3 ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ผู้นำชุมชน กรรมการกลุ่มสวัสดิการชุมชน สมาชิกกลุ่มสวัสดิการชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเต่างอย และหน่วยงานภาครัฐ พมจ. พอช. เป็นต้น

3.2 การค้นหาโจทย์วิจัย

การเริ่มต้นขับเคลื่อนงานของการวิจัยครั้งนี้ ได้รับความสนับสนุนจากทีมงานของโครงการพัฒนาระบบและกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สถาบันวิจัยและพัฒนา ได้ดำเนินการร่วมกับคณะผู้วิจัยในการค้นหาโจทย์วิจัยใน

ชุมชนเขตพื้นที่อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร โดยดำเนินการจัดเวทีการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร พบว่า ผลจากเสียงสะท้อนของคนภายในพื้นที่ชุมชนต่างอย กองทุนสวัสดิการชุมชนฯ มีการจัดการอย่างเป็นระบบ เริ่มก่อตั้งกองทุนฯ ตั้งแต่วันที่ 12 มีนาคม 2551 พร้อมทั้งได้สนับสนุนการจัดตั้งจากคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ จำนวนสมาชิกแรกเริ่ม 586 คน ปัจจุบัน จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 3,045 คน สืบจากเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2556 (กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร, 2556) อีกทั้งมีระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดรูปแบบการออมเงินวันละ 1 บาท เพื่อนำมาจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก เป็น 13 ประเภท ได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อัครภัย สวัสดิการคนทำงาน ทนเพื่อการศึกษา ทนเพื่อที่อยู่อาศัย ทนเพื่อประกอบอาชีพ ทนผู้พิการ ทนผู้ด้อยโอกาส อุบัติเหตุ และผู้สูงอายุ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกกองทุนฯ ผลจากการเพิ่มจำนวนสมาชิกของกองทุนฯ ที่เป็นสาเหตุให้คนในชุมชนมีความต้องการเรียกร้องให้มีการจัดรูปแบบและเพิ่มประเภทของจำนวนรายการ โดยยึดเอาเพียงงบประมาณเป็นตัวตั้งของการดำเนินการ

จากการที่คณะผู้วิจัยเป็นบุคคลภายนอกของชุมชน จึงได้เสนอมุมมองของระบบสวัสดิการชุมชน เกี่ยวกับทุนชุมชน ทั้งที่เป็นทุนทางทรัพยากรในชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของคนในชุมชนต่างอย ประกอบกับการได้ข้อมูลจากนางแหวนทอง บุตรสุวรรณ (คณะกรรมการกองทุนฯ บ้านนางอย หมู่ 4) และนางธัญชนก กอญภูธร (ผู้เก็บเงินกองทุนฯ บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6) เล่าว่าตำบลต่างอยเป็นพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ คือ “กลุ่มไทญ้อ” พบว่ารูปแบบของสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยแต่ดั้งเดิมไม่ได้ยึดถือปัจจัยที่เรียกว่า “เงิน” แต่เป็นเพียงการอาศัย พึ่งพา ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อาทิ การไปเยี่ยมเยียนผู้ป่วย ผู้เฒ่าผู้แก่ในเวลาเจ็บป่วย ซึ่งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ที่ได้รับ หรือการช่วยเหลือในพิธีกรรมต่างๆ ทั้งงานมงคลและอวมงคล เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานรับขวัญเด็กแรกเกิด งานบุญ 12 เดือน งานศพ เป็นต้น จึงเป็นรูปแบบของสวัสดิการที่ใช้แรงกาย แรงใจ จึงทำให้เห็นพื้นที่ชุมชนตำบลต่างอยในอีกมุมหนึ่ง คือการเริ่มเลือนหายของคุณค่าและรูปแบบของสวัสดิการชุมชนต่างอยในอดีตหายไป ต่อมาคณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการประสานงานติดต่อหน่วยงานในพื้นที่ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลต่างอย และร่วมปรึกษาหารือและวางแผนการพัฒนาโครงการร่วมกับประธานกองทุนฯ คณะกรรมการ และสมาชิกของกองทุนฯ ในการพัฒนาโครงการ

จากการจัดเวทีวันที่ 15 เดือนมกราคม 2558 เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัย หลักจากที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย และได้พบกับนางธรรตน์ อูระแสง (คณะกรรมการกองทุนฯ บ้านโคกงอย หมู่ 3) และนายยุทธศักดิ์ ทะนงศิลป์ (สมาชิกกองทุนฯ บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6) ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลของการดำเนินงานที่ผ่านมาของกองทุนฯ เพื่อสนทนาและแลกเปลี่ยนมุมมองของการทำงานร่วมกัน จนผลที่ปรากฏพบว่า

ความต้องการของคณะนักวิจัยและผู้แทนภายในชุมชนมีความสนใจตรงกัน ในประเด็นการขับเคลื่อนระบบสวัสดิการชุมชนต่างอยที่ไม่ใช่ตัวเงิน ต่อมาจึงได้ชักชวนให้บุคคลดังกล่าวเข้ามาร่วมเป็นทีมนักวิจัยชุมชน และเริ่มต้นพัฒนาโครงการวิจัยไปพร้อมกับๆ การหนุนเสริมของทีมระบบและกลไก จากสถาบันวิจัยและพัฒนา ซึ่งได้พูดคุย วางแผนการดำเนินงานร่วมกันกับทีมนักวิจัยชุมชนทั้งหมด ก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งทางคณะผู้วิจัยที่เป็นอาจารย์ได้ดำเนินการยกร่างโครงการ และนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกับทีมนักวิจัยชุมชนเพื่อเพิ่มเติม ก่อนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาโครงการจากผู้ทรงคุณวุฒิ

3.3 การค้นหาทีมวิจัย

การค้นหาทีมนักวิจัยได้มีการขับเคลื่อนการค้นหาทีม 2 ระบบ คือ

ระบบการหนุนเสริมจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ในการจัดประชุมเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับการทำการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ตั้งแต่การจัดอบรมกระบวนการทำงานของนักวิจัยชุมชน เพื่อเป็นเวทีให้นักวิจัยหน้าใหม่ (อาจารย์มหาวิทยาลัย) ได้พบปะกันและได้เกิดการรวมตัวกันเฉพาะกิจขึ้น ทำให้ได้ทีมนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยจำนวน 6 คน ซึ่งมีความรู้จากสาขาวิชา อาทิ ศาสตร์ทางด้านการพัฒนาชุมชน นิติศาสตร์ เกษตร และวิทยาศาสตร์

ระบบการทำงานในพื้นที่ภาคสนาม (อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร) เป็นเวทีแรกในการลงไปเพื่อค้นหาโจทย์วิจัย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากทีมระบบกลไก ให้คณะผู้วิจัย ได้พบปะทีมนักวิจัยชุมชนจากเวทีการพูดคุยแลกเปลี่ยนในประเด็นเรื่องการจัดสวัสดิการของชุมชน โดยมีการประชุมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจกับ ผู้แทนจากหน่วยงานในท้องถิ่น ผู้นำในชุมชน กลุ่ม องค์กร และชาวบ้านในบ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร และเปิดกลุ่มในการสนทนาประเด็นการพัฒนาาร่วมกัน ได้แก่ ประเด็นด้านการจัดการน้ำ และกองทุนสวัสดิการของชุมชนต่างอย ทำให้ได้คณะกรรมการและสมาชิกของกองทุนฯ มาเป็นผู้ร่วมวิจัยจำนวน 2 คน ซึ่งต่อมาทางคณะผู้วิจัยจึงเข้าไปปรึกษาต่อนายกองคการบริหารส่วนตำบลต่างอย(ประธานกองทุนฯ) เพื่อค้นหาผู้ทีมนักวิจัยเพิ่ม และได้นักวิจัยเพิ่ม อีก 3 คน

เมื่อวันที่ 22-25 พฤษภาคม 2558 ทางทีมระบบและกลไก จึงได้จัดการอบรมเพื่อพัฒนาเครื่องมือและสร้างความเข้าใจให้แก่ทีมนักวิจัยชุมชน ซึ่งทำให้คณะผู้วิจัยใช้โอกาสในการอบรมเพื่อค้นหาทีมนักวิจัยชุมชนเพิ่มในโครงการและได้นักวิจัยเพิ่มมาใหม่ จำนวน 1 คน จากการเสนอแนะชักชวนกันเองของทีมนักวิจัยในชุมชน

ปัญหาที่พบในการในการค้นหาทีมวิจัยครั้งแรกทุกคนของโครงการมีความเข้าใจว่าตนเป็นเจ้าของพื้นที่ จึงมีหน้าที่เพียงแค่การให้ข้อมูลเพื่อตอบคำถามและให้คำแนะนำเพียงเท่านั้น แต่ยังไม่เข้าใจบทบาทของการเป็นนักวิจัยอย่างแท้จริงและกิจกรรมล่าสุดเมื่อวันที่ 27-30

สิงหาคม 2558 การเดินทางไปศึกษาดูงานของชุมชนแพรกหนามแดง จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจการจัดระบบสวัสดิการในชุมชน ทำให้ได้นักวิจัยเพิ่ม 2 คน

ณ ปัจจุบันทีมวิจัยของโครงการ มีผู้ร่วมวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 14 คน ประกอบด้วย ทีมอาจารย์จากมหาวิทยาลัยและนักวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา จำนวน 7 คน คณะกรรมการและสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย จำนวน 7 คน อย่างไรก็ตามการดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการ การค้นหาทีมนักวิจัยชุมชนเพิ่ม ได้ดำเนินการเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2558 ผ่านเวทีการขยายผลและสร้างความเข้าใจระบบสวัสดิการชุมชนในตำบลต่างอย โดยได้ดำเนินการถ่ายทอดความคิดและได้ตัวแทนจากการคัดเลือกเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นตัวแทนจากทั้ง 7 หมู่บ้านในเขตตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร เพื่อเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรม จำนวน 8 และพัฒนาเป็นทีมนักวิจัยชุมชนต่อไป

3.4 การสร้างทีมวิจัย

กระบวนการสร้างทีมนักวิจัยของโครงการ ได้ดำเนินการ ดังนี้

1) การประชุมเพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน หลังจากที่ยื่นเสนอโครงการได้รับอนุมัติแล้วทางคณะผู้วิจัยจึงจัดประชุม ซึ่งแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ การประชุมทีมอาจารย์จากมหาวิทยาลัยและนักวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา และการประชุมกับทีมวิจัยชุมชน ในระยะแรกได้กำหนดบทบาทและความสนใจของนักวิจัยในการวางแผนการทำงานเป็นส่วน เช่น การเก็บข้อมูลบริบทชุมชน การค้นหาศักยภาพของชุมชน บทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ผ่านมา การบริหารจัดการภายในโครงการ และจึงนำข้อมูลดังกล่าวไปประชุมกับทีมนักวิจัยชุมชน ให้ทุกคนได้เห็นภาพรวมทั้งหมดของแผนงานและการดำเนินงาน รวมทั้งการสร้างความเข้าใจและรับรู้การใช้จ่ายงบประมาณร่วมกัน ซึ่งก่อนการดำเนินการในพื้นที่จริงทุกคนได้ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ แต่เมื่อเริ่มดำเนินการสักระยะพบว่า นักวิจัยยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจารย์ยังคงเป็นผู้ชี้แนะ ชุมชนอยู่ และชาวบ้านในชุมชนยังเข้าใจว่าตนเองมีหน้าที่คือตอบคำถามและ พาลงพื้นที่สำรวจชุมชนเท่านั้น จึงทำให้การทำงานระยะแรกไม่เกิดผลจากการทำงาน จึงได้ทำการพูดคุยเพื่อสรุปการเรียนรู้ร่วมกันจากการลงพื้นที่ ปัญหาที่พบคือ การทำความเข้าใจที่ตรงกัน จึงทำให้ทีมวิจัยได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานร่วมกันใหม่ ซึ่งมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ร่วมกัน คือ ร่วมกันวางแผนการดำเนินกิจกรรม การประสานงานระหว่างทีมอาจารย์และทีมนักวิจัยชุมชนเพื่อให้เข้าร่วมกิจกรรม การบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ในการทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งการหาสถานที่การประชุมพูดคุย การจัดเตรียมอาหารเพื่อกินข้าวร่วมกัน และร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลการทำงาน การเข้าร่วมประชุมเพื่อพัฒนาการใช้เครื่องมือทางการวิจัย การไปศึกษาดูงาน ร่วมกันในการนำเสนอข้อมูลและพัฒนาศักยภาพตนเองในการเป็นวิทยากรร่วมกันกับทีมอาจารย์

2) การประชุมวางแผนก่อนจัดกิจกรรม เป็นการนัดหมายโดยใช้วิธีการพูดคุยผ่านทางโทรศัพท์ เพื่อประสานความพร้อม วันเวลาและสถานที่ โดยก่อนดำเนินกิจกรรม ทางทีมอาจารย์จะลงพื้นที่เพื่อไปพบทีมนักวิจัยชุมชนและเตรียมการวางแผนงานร่วมกัน ในการออกแบบกิจกรรม ว่าใครจะเป็นผู้จัดหาสถานที่ ใครเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ใครประสานผู้เข้าร่วมกิจกรรม การทำหนังสือเชิญ เตรียมอาหาร และค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรม เป็นต้น ซึ่งทำให้ทุกคนได้เข้าใจบทบาทและวัตถุประสงค์ของกิจกรรมในการดำเนินการแต่ละครั้ง หลักจากกิจกรรมดำเนินการเสร็จสิ้นก็มีการพูดคุยเพื่อประเมินผลของการทำงาน เพื่อให้ทุกคนได้สะท้อนข้อคิดเห็นและ ปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำกิจกรรม รวมทั้งเป็นการพัฒนาศักยภาพของทีมนักวิจัยชุมชนให้กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกเพิ่มมากขึ้น

3) การรับประทานอาหารร่วมกัน เป็นส่วนปิดท้ายของกิจกรรมหลักการสรุปบทเรียนแต่ละครั้งเพื่อเป็นการสร้างความสนิทสนมกันมากขึ้น อีกทั้งเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานของทีมวิจัยชุมชน

4) การเดินทางศึกษาดูงานต่างจังหวัด เป็นกิจกรรมที่ทำให้ทีมนักวิจัยชุมชนได้ตระหนักกับการทำงานเพื่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง การเดินทางไปศึกษาดูงานในครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากทีมพี่เลี้ยงและโหนดการทำงาน ของภาคกลาง (คุณธเนศ) ซึ่งได้กระตุ้นให้ทีมนักวิจัยทุกคนทราบและเข้าใจบทบาทของการทำงานวิจัยชุมชนว่า “ชาวบ้านต้องเก่งขึ้น นักวิจัยอาจารย์เป็นเพียงผู้คอยก่อหนุนให้ชาวบ้านได้คิดแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง” ผลการเดินทางไปครั้งนั้นทีมวิจัยได้กำลังใจในการทำงานกลับมา และได้มุมมองแนวคิดในการจัดสวัสดิการชุมชนที่ไม่ใช่ตัวเงิน รวมถึงการเรียนรู้กระบวนการทำงานของชุมชนแพรทนามแดง แต่ก็เกิดปัญหาจากการวางแผนการเดินทางไปศึกษาดูงาน จนทำให้มีนักวิจัยบางท่านถอนตัวออกจากโครงการ อาจเพราะเป็นเพราะการจัดการที่ไม่เหมาะสม เช่น การแบ่งรถออกเป็น 2 คัน การจัดห้องพักรที่ไม่สามารถสร้างบรรยากาศในการพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนร่วมกับทีมวิจัยทั้งหมดได้ และระยะเวลาในการเดินทางที่นานเกินไป จึงทำให้เกิดการเหนื่อยล้าจากการเดินทาง ประกอบกับการที่ทีมอาจารย์มีภาระกิจการสอนในช่วงเวลาที่ไม่ตรงกับชุมชน จึงทำให้การประสานงานขาดช่วงไม่สม่ำเสมอ ชุมชนเข้าสู่กรอบในการเพาะปลูกข้าว ทำนา ซึ่งเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานที่ผ่านมา แนวทางในการแก้ไข ทางคณะวิจัยจึงร่วมกันหาทางออก โดยแนะนำให้มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทราบความเคลื่อนไหวของกันและกัน การลงพื้นที่นอกเหนือจากการลงไปทำกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อชุมชน เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าวร่วมกันกับชุมชน การเข้าร่วมงานกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เป็นต้น

5) การให้ทีมวิจัยเป็นผู้ร่วมเสนอข้อมูล ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้นักวิจัยชุมชนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในงานวิจัย เช่น การนำเสนอข้อมูลในเวทีกิจกรรมการปฏิบัติการสื่อสารแนวคิด เป้าหมายและการดำเนินงานพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน การเก็บ

รวบรวมข้อมูล เรียบเรียงและการนำเสนอข้อมูลในการนำเสนอรายงานผลความก้าวหน้าของโครงการ

3.5 การจัดเวที

การวิจัยครั้งนี้ใช้การจัดเวทีเป็นเครื่องมือหนึ่งในการทำงาน ซึ่งเวทีที่ผ่านมาได้ดำเนินการจัดเวทีเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน ซึ่งมี 2 รูปแบบ ดังนี้

1) เวทีการวางแผนการศึกษาร่วมกับชุมชน เพื่อดำเนินการวางแผนกิจกรรมในส่วนของการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนตำบลต่างๆ ศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ พัฒนาการของระบบสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆจากอดีตถึงปัจจุบัน บทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ ซึ่งเป็นเวทีที่มีผู้เข้าร่วม ประกอบด้วย ผู้นำในชุมชน คณะกรรมการ สมาชิกกองทุนฯ ผู้สูงอายุ และชาวบ้านทั่วไป

2) เวทีการปฏิบัติการสื่อสารแนวคิด เป้าหมายและการดำเนินงานพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน เป็นเวทีสำหรับสร้างการเข้าใจเพื่อเรียนรู้ระบบสวัสดิการของชุมชนที่ไม่ใช่ตัวเงินให้แก่คณะกรรมการกองทุน และเยาวชน การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยชุมชน การเรียนรู้เครื่องมือในการทำงานวิจัยและวิธีการใช้เครื่องมือ เช่น แผนที่เดินดิน แผนที่ทรัพยากร ปฏิทินทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งเป็นการดำเนินการในระยะแรก

3) เวทีการสะท้อนข้อมูลบริบทของชุมชนตำบลต่างๆ เพื่อสะท้อนข้อมูลในการศึกษา ศักยภาพของชุมชน ทั้งด้านทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้คนในชุมชนได้รับทราบข้อมูลพร้อมทั้งเป็นการตรวจสอบข้อมูลของการศึกษาให้เติมเต็มครบถ้วนในแต่ละประเด็น

4) เวทีประชุมวิสามัญประจำปี เป้าหมายของการเข้าร่วมการจัดกิจกรรมครั้งนี้คือ การถ่ายทอดแนวคิดของระบบสวัสดิการชุมชนรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่ตัวเงินให้แก่คณะกรรมการสมาชิก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป ได้เห็นกระบวนการฟื้นฟูระบบสวัสดิการชุมชนผ่านเรื่องเล่าจากเรื่องราวในอดีตของชุมชนในรูปแบบของสื่อวีดิทัศน์ เพื่อให้เข้าถึงแก่กลุ่มคนทุกเพศทุกวัย อีกทั้งเป็นการปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้เรื่องการจัดระบบสวัสดิการของชุมชน ซึ่งมีทีมนักวิจัยชุมชนจากสภาเด็กและเยาวชนตำบลต่างๆเป็นได้ถ่ายทอดเรื่องราวให้แก่คนในชุมชนได้รับทราบร่วมกับทีมนักวิจัยทุกคน

3.6 การศึกษาดูงาน

เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ฐานวิจัยสวัสดิการชุมชน ระหว่างวันที่ 27-30 สิงหาคม 2558 ณ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงคราม จากการไปศึกษาดูงานของกลุ่มสวัสดิการชุมชนแพรกกหนามแดง อำเภอแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม สิ่งที่มาทางทีมสวัสดิการ

ได้เดินทางไปเรียนรู้การทำงานร่วมกับเครือข่ายของพี่น้องภาคกลาง ซึ่งมีหัวเรือใหญ่คือคุณ ธเนศ และได้รับความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ทีมพี่เลี้ยง วัตถุประสงค์การเดินทางไปศึกษาดูงานครั้งนี้ เพื่อศึกษาดูงานกระบวนการทำงาน บทเรียนของกองทุนสวัสดิการชุมชน และ บทบาทของการเป็นนักวิจัยชุมชน ซึ่งสามารถสรุปบทเรียนที่ได้จากการดูงานได้ดังนี้

1) การเรียนรู้ในการสร้างทีมจากทางภาคกลาง สิ่งที่ได้เรียนรู้อย่างแรก คือ การทำงานวิจัยชุมชนมันไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะการที่จะปรับเปลี่ยนมุมมองให้ชาวบ้านในชุมชนลุกขึ้นมาทำงานวิจัยได้ด้วยตนเอง ต้องเกิดจากความเข้าใจร่วม ต้องใช้เวลาและความต่อเนื่อง

2) การวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เป็นการทำงานที่ยากยิ่งกว่าทำวิจัยทั่วไป เพราะผลสุดท้ายงานไม่ได้มองว่าอาจารย์ หรือมหาวิทยาลัยต้องได้ผลงานเท่านั้น แต่ชุมชนต้องได้รับการพัฒนา นักวิจัยชุมชนต้องเก่ง ต้องพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือ จัดการชุมชนของตนเองได้อย่างร่วมมือกัน ปัญหาจากการทำงานที่ผ่านมา ขาดกระบวนการสรุปการเรียนรู้ร่วมกัน ว่ารู้สึกอย่างไร มีภาระอะไร กังวลสิ่งใดหรือไม่ การสร้างกระบวนการวิจัยที่นักวิจัยควรเป็นพี่เลี้ยงไม่ควรเป็นผู้ชี้แนะให้เขาทำตาม ควรสังเกต ลดบทบาทของความเป็นครูที่คอยสอนคน ให้กลายเป็นพี่เลี้ยงที่คอยหนุนเสริม และคอยกระตุ้น ก่อทวนชุมชนให้เขาได้ขบคิดและให้เขาเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเขา เพราะหัวใจของ CBR คือต้องการให้คนในชุมชนเก่งและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่างๆ ที่กระทบต่อชุมชน เขาจะต้องเอาตัวรอดได้ และคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเขาเองได้ นักวิจัยทำได้แค่ให้คำแนะนำและผลักดันให้เขากลับมาใช้ความเก่งที่มีในตัวเขาได้ทำงานอย่างเห็นผล

3) การจัดสวัสดิการชุมชนแพรทนามแดงซึ่งได้เรียนรู้ประวัติการก่อตัวของการจัดรูปแบบสวัสดิการชุมชน กลไกการทำงานของคณะกรรมการ กฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ โดยผลของการทำงานพบว่าชุมชนแพรทนามแดง ได้มีการจัดทำชุดข้อมูล อาทิเช่น ข้อมูลบัญชีงบดุลประจำปี ข้อมูลสถิติของจำนวนสมาชิกเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดสวัสดิการที่ผ่านมา และเพื่อนำมาวางแผนในการบริหารจัดการกองทุนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งส่วนการดำเนินกิจกรรมอันเป็นการฟื้นฟูอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น กิจกรรมถนนอาหาร การขุดลอกลำคลอง การจัดการทรัพยากรฝั่งชายเลน อาหารท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ เป็นต้น

3.7 เครื่องมือและการเก็บข้อมูล

วิธีการสร้างเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้มีการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากการทบทวนแนวคิดเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชน การทำความเข้าใจคำว่าสวัสดิการชุมชน เอกสารและงานวิจัยอื่นๆ เพื่อศึกษาระบบการคั่นหาระบบสวัสดิการชุมชนที่ไม่ใช่ตัวเงิน

2) ทีมนักวิจัยชุมชนได้เข้าร่วมการอบรมการออกแบบการเรียนรู้ การสร้าง และออกแบบเครื่องมือ รวมถึงการนำเครื่องมือไปใช้ประโยชน์ในการเก็บข้อมูลและฝึกปฏิบัติการใน

พื้นที่จริงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจหลักการใช้เครื่องมือแต่ละประเภท ซึ่งทางทีมระบบและกลไกได้ดำเนินการจัดอบรมให้ทีมผู้วิจัยได้เรียนรู้จากพี่เลี้ยง

3) การประชุมเพื่อทำการวางแผนเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยการร่วมกำหนดการเลือกเครื่องมือที่ใช้ และการกำหนดประเด็นคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ของแต่ละกิจกรรม

4) การสรุปบทเรียนจากการเรียนรู้การใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล เพื่อสะท้อนให้เห็นปัญหาและอุปสรรค ข้อจำกัดจากการใช้เครื่องมือของทีมวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เน้นเครื่องมือที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วม ได้แก่

1) ปฏิทินวัฒนธรรม ปฏิทินทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ เพื่อทำความเข้าใจวิถีการดำรงชีวิตทั้งความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ที่มีผลเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรในชุมชนตามช่วงฤดูกาลตามปฏิทิน

2) แผนที่ชุมชน ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแหล่งทรัพยากรในชุมชน และครัวเรือนสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนและครัวเรือนที่ไม่ใช่สมาชิกของกองทุนฯ ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ร้านค้า ทรัพยากรธรรมชาติ และสถานที่สำคัญต่างๆ ในชุมชน

3) Time line ประวัติศาสตร์ชุมชน ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อเรียบเรียงลำดับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน

4) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในการเก็บข้อมูลต่างๆ

วิธีการเก็บข้อมูล

1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ใช้สำหรับการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนตำบลต่างๆ การค้นหาศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ พัฒนาการของระบบสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน บทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ

2) การสนทนากลุ่ม ใช้สำหรับการเก็บข้อมูลกลุ่มองค์กร ข้อมูลบริบทชุมชน ข้อมูลศักยภาพของชุมชน และข้อมูลบทเรียนการดำเนินงานของกองทุนฯ ที่ผ่านมา

3) การจัดเวที ใช้สำหรับการเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ข้อมูลศักยภาพของชุมชน พัฒนาการของระบบสวัสดิการและบทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ ที่ผ่านมา เป็นต้น วิธีการที่กล่าวมานี้ จะนำมาใช้ร่วมกับเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมระหว่างทีมวิจัยกับชุมชน

แหล่งข้อมูล

- 1) เอกสาร ประกอบด้วย เอกสาร แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตำรา อินเทอร์เน็ต ใช้เป็นแนวทางในการจัดทำพัฒนาโจทย์วิจัย กรอบแนวคิดการวิจัย และการสร้างเครื่องมือ
- 2) ผู้รู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผู้ให้ข้อมูลบริบทชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
- 3) ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นผู้ให้ข้อมูลบริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในชุมชน ปัญหาทั่วไปของชุมชน การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่
- 4) คณะกรรมการและสมาชิกกองทุนฯ กลุ่มกิจกรรมต่างๆในชุมชน เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาการของระบบสวัสดิการและบทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆที่ผ่านมา และปัญหาอุปสรรคของกลุ่ม
- 5) องค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ เป็นผู้สนับสนุนเอกสารข้อมูลของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ ได้แก่ เอกสารการขอรับทุนเงินสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ข้อมูลจำนวนสมาชิกกองทุน รายงานการประชุม เป็นต้น

ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key Informants)

ประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้อง 3 ฝ่าย ได้แก่

- 1) ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และผู้เฒ่าผู้แก่ จำนวน 13 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน ได้แก่ ประวัติหมู่บ้าน ทำเล ที่ตั้ง อาณาเขต ครั้วเรือน ประชากร อาชีพ ทรัพยากรธรรมชาติ สาธารณูปโภค วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และข้อมูลกลุ่ม องค์กรและหน่วยงานในพื้นที่ เป็นต้น

ขั้นตอนการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัยได้พิจารณาคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลตามประเภทของข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลบริบทชุมชน ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูล คือ เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นคนดั้งเดิมในชุมชน ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. ต่างๆ ผู้นำกลุ่มต่างๆ เป็นผู้รู้และภูมิปัญญาที่ชุมชนให้การยอมรับนับถือ

3.8 วิธีการดำเนินการวิจัย

แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1: การเตรียมการและการศึกษาข้อมูลบริบท และระบบสวัสดิการชุมชน

- 1) ประชุมทีมวิจัย/ที่ปรึกษา เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน จัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการ แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในตำบลต่างๆ และหาอาสาสมัครเพื่อร่วมเป็นทีมวิจัย ซึ่งผู้เข้าร่วมประกอบด้วยคณะกรรมการ สมาชิกกองทุน เป็นต้น หลังจากนั้น ทีมวิจัยได้แบ่งบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน

2) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและวางแผนการศึกษาร่วมกับชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ประชุมชี้แจงโครงการต่อคณะกรรมการ และสมาชิกกองทุน ในวันประชุมวิสามัญประจำปีของกองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอย เพื่อสร้างความเข้าใจและชี้แจงในการคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการปฏิบัติการวิจัย ได้แก่ บ้านนางอย หมู่ 4 และบ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 เพื่อเป็นการทดลองในระยะที่ 2 การปฏิบัติการในพื้นที่เป้าหมาย

3) การสร้างกรอบ การแตกประเด็นคำถามและเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งทีมนักวิจัยได้เข้าร่วมอบรมกับทีมพี่เลี้ยง เพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้การตั้งประเด็นคำถาม การเรียนรู้การออกแบบเครื่องมือ การใช้เครื่องมือ เป็นต้น

4) การเก็บข้อมูล ได้ดำเนินกิจกรรมการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนตำบลต่างอย และศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย พัฒนาการของระบบสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยจากอดีตถึงปัจจุบัน และสรุปบทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย

เนื่องจาก ผลของการสรุปบทเรียนจากการเก็บข้อมูลบริบทของชุมชนพบว่า ชาวบ้านเองไม่มีความรู้ในการจัดระบบสวัสดิการชุมชนที่ไม่ใช่ตัวเงิน อีกทั้งมีความกังวลว่า จะเกิดความผิดพลาดหากดำเนินการไปแล้ว จึงได้ปรึกษากันในทีมวิจัยและร่วมปรึกษาข้อมูลกับทางพี่เลี้ยง จึงได้มีการปรับเปลี่ยนแผนกิจกรรมในระยะที่ 1 ให้มีการเดินทางไปศึกษาดูงานการดำเนินงานของการบริหารงานและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีความหลากหลาย และเดินทางไปศึกษาดูงานกลุ่มสวัสดิการชุมชน (เข้มแข็ง) และถอดบทเรียนการเรียนรู้จากการศึกษาดูงานมาปรับใช้ในกลุ่มสวัสดิการชุมชนต่างอย ซึ่งได้เดินทางไป ณ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงคราม จากการไปศึกษาดูงานของกลุ่มสวัสดิการชุมชนแพรกกหนามแดง อ.แม่กลอง จ.สมุทรสงคราม เมื่อวันที่ 27-30 สิงหาคม 2558 เพื่อทำการศึกษาเรียนรู้และนำมาวางแผนการทำงานใหม่

กิจกรรมที่เกิดขึ้นหลังจากมีการไปศึกษาดูงาน คือการ ถอดบทเรียนเพื่อให้ทีมวิจัยได้สะท้อนการเรียนรู้ และเสนอแนะแนวทางในการวางแผนกิจกรรมร่วมกันใหม่ โดยมีการจัดเวทีการปฏิบัติการสื่อสารแนวคิด เป้าหมายและการดำเนินงานพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน เป็นเวทีสำหรับสร้างการเข้าใจเพื่อเรียนรู้ระบบสวัสดิการของชุมชนที่ไม่ใช่ตัวเงินให้แก่คณะกรรมการกองทุน และเยาวชน เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2558 และ 18 ตุลาคม 2558 เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยชุมชน การเรียนรู้เครื่องมือในการทำงานวิจัยและวิธีการใช้เครื่องมือ เช่น แผนที่เดินดิน แผนที่ทรัพยากร ปฏิทินทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งเป็นการดำเนินการในระยะแรก รวมทั้งได้วางแผนกิจกรรมร่วมกับเยาวชนในพื้นที่ เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลแผนที่ชุมชนที่เป็นครัวเรือนสมาชิกของกองทุน และไม่ใช่มหาชิก การสำรวจพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลนำมาจัดทำปฏิทินทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ของชุมชน บ้านนางอย หมู่ 4 และบ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6

วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้ เพื่อขยายแนวคิดและค่านักวิจัยชุมชนเพิ่มเติม และเชื่อมโยงไปถึงระยะการปฏิบัติการ ในการก่อสร้างของการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย(เต่างอย Model) ในพื้นที่เป้าหมาย เป็นการปฏิบัติการสื่อสารแนวคิด เป้าหมาย และการดำเนินงานพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนในระยะที่ 2

5) ประชุมที่มวิจัยเพื่อสรุปวิเคราะห์ข้อมูล เป็นกระบวนการทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา โดยได้ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลในเวทีสรุปข้อมูล เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2558 ได้มีการนำเสนอข้อมูลแก่ที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงของโครงการ เพื่อให้เห็นชุดข้อมูลที่ ได้แก่ ข้อมูลบริบทของชุมชนบ้านนางอย หมู่ 4 และบ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ข้อมูลปฏิทินวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของชุมชน แต่ข้อมูลยังเพียงพอในการวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นรูปแบบสวัสดิการในชุมชนที่ควรนำมาพัฒนาต่อยอดเป็นระยะที่ 2 ของการปฏิบัติการในโครงการ จึงต้องมีการวางแผนการดำเนินงานและเพิ่มเติมกลุ่มเป้าหมายใหม่ในการทำกิจกรรม

ข้อจำกัดที่พบในการทำกิจกรรม มาจากปัญหาของการคัดเลือกทีมนักวิจัยชุมชน ซึ่งไม่ได้มาจากความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นนักวิจัยในขั้นแรก จึงเป็นปัญหาในการทำงาน เพราะทุกคนเข้าใจว่าเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล ประกอบกับบทบาท ภาระหน้าที่ของทีมนักวิจัยชุมชน เป็นผู้นำที่มีหน้าที่หลายอย่าง จึงไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง การแก้ไขในขั้นนี้จึงได้มีการประชุมเพื่อหาแนวทางการทำงานร่วมกันใหม่ โดยได้ปรึกษาข้อมูลร่วมกันกับคณะกรรมการกองทุน และทีมนักวิจัยทุกคน ซึ่งได้เสนอให้มีการคัดเลือกเยาวชนซึ่งเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันในโครงการ และพัฒนาให้เยาวชนเหล่านี้เป็นนักพัฒนาชุมชนเต่างอย เพื่อที่จะขยายความคิดและสร้างความเข้าใจเรื่องระบบสวัสดิการของชุมชนเต่างอย โดยใช้ชื่อว่า “นักพัฒนาชุมชนตำบลเต่างอย(คนฮักถิ่น)” ซึ่งได้ออกแบบกิจกรรมและให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้ ดำเนินการในพื้นที่เป้าหมายต่อไป และได้นำข้อมูลจากการศึกษามาประชุมที่มวิจัยและที่ปรึกษา เพื่อเตรียมนำเสนอข้อมูลผลการศึกษาค้นคว้าต่อชุมชน และกลุ่มองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติการถ่ายทอดแนวคิดสวัสดิการชุมชนที่ไม่ใช่ตัวเงินแก่คณะกรรมการกองทุนฯ ผ่านเวทีนำเสนอข้อมูลผลการศึกษา

ระยะที่ 2 : การปฏิบัติการในพื้นที่เป้าหมาย 2 หมู่บ้าน (บ้านนางอย และบ้านน้ำพุสามัคคี)

1) ปฏิบัติการ การพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย(เต่างอย Model) ในพื้นที่เป้าหมาย ประกอบด้วย การปฏิบัติการสื่อสารแนวคิด เป้าหมายและการดำเนินงานพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการ (สื่อสารชุมชน/VDO) การเสริมศักยภาพการพัฒนากลไกการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการ (สร้างใจให้ได้ทีมงาน) และปฏิบัติการพัฒนารูปแบบสวัสดิการ

2) ประชุมที่มวิจัย/ที่ปรึกษา เพื่อถอดองค์ความรู้การพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย

3) เวทีนำเสนอผลการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยู่ในระดับตำบล และกลุ่มองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยใช้เวทีการประชุมประจำปีวิสามัญของกองทุนในการเผยแพร่สื่อแนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนที่ไม่ใช้ตัวเงิน

4) หลังจากนั้นจึงมีการประชุมทีมวิจัยที่ปรึกษาเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และจัดทำรายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.9 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล คณะทีมวิจัยได้ร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลทุกครั้งที่มีการเก็บข้อมูลเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หากข้อมูลในส่วนใดขาดก็จะทำการวางแผนกิจกรรมและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยจัดให้มีกิจกรรมการใช้จัดเวทีตรวจสอบข้อมูลแก่ชุมชน เป็นการคืนข้อมูลให้แก่ชุมชนและตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ถูกต้องของข้อมูล ซึ่งใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า(Triangulation) เพื่อดูความถูกต้องของข้อมูล ความสอดคล้องของข้อมูลให้มีความน่าเชื่อถือ

3.10 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยทำการประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ไปพร้อมกันกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และมีการตรวจสอบข้อมูลโดยการใช้ข้อมูลที่เก็บมาจากวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และแบบมีส่วนร่วม นำมาสู่การตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลและจัดระเบียบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อเปรียบเทียบหาความเหมือนหรือความแตกต่างของข้อมูล วิเคราะห์ระหว่างข้อมูลและหาความสัมพันธ์ทั้งระบบโดยใช้ทฤษฎีเป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์ สรุปตามวัตถุประสงค์ โดยนำมาเปรียบเทียบความสัมพันธ์กับบริบท ซึ่งใช้วิเคราะห์ตามแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนของตำบลต่างอย อำเภอด่างาย จังหวัดสกลนคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชนตำบลต่างอย ศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย และศึกษาพัฒนาการของระบบสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยจากอดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งศึกษาบทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย เพื่อค้นหารูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย

4.1 การศึกษาบริบทชุมชนตำบลต่างอย

การศึกษาบริบทของการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่นำร่องในการปฏิบัติการจำนวน 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนางอย หมู่ 4 บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ตำบลต่างอย อำเภอด่างาย จังหวัดสกลนคร สามารถนำเสนอข้อมูลได้ดังนี้

4.1.1 บ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลต่างอย อำเภอด่างาย จังหวัดสกลนคร

ประวัติความเป็นมาของบ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลต่างอย อำเภอด่างาย จังหวัดสกลนคร เดิมอพยพถิ่นฐานมาจากบ้านโพนแก้ว เมืองมหาชัย ประเทศลาว ข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมาทั้งหมด 8 คน โดยมีพระสงฆ์ร่วมเดินทางมาด้วย 1 รูป คือ พระเสม็ด กาดำ พร้อม ช้าง 3 เชือก เดินทางมาตามป่าเขาถูกเสือกัดเสียชีวิต 1 คน ที่เหลือเดินทางต่อมาหยุดพักจันทน์เพนและรับประทานอาหารที่บริเวณบ้านจันทร์เพ็ญ ตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอด่างาย จังหวัดสกลนคร ณ ปัจจุบัน ส่วนที่เหลือก็เดินทางต่อมาเรื่อยๆ จนถึงริมแม่น้ำ ซึ่งเป็นน้ำพุในปัจจุบัน ได้ทำการตั้งเตาเหล็ก จึงตั้งชื่อว่าเป็นบ้านต่างอย ในปัจจุบัน หลังจากนั้น ได้มีนายวงศ์ จันทรศรี, นายวงศ์ ภูธร, นายเคน นางอ่อน, นายวงศ์ แก่นเต่า ซึ่งเป็นต้นตระกูล งอยจันทร์ศรี, งอยภูธร, เคะนะอ่อน และหาแก่น ในปัจจุบัน ได้ย้ายข้ามลำห้วยมาตั้งหมู่บ้านอีกฟากหนึ่ง จึงตั้งชื่อบ้านว่า บ้านผาภานา เปลี่ยนชื่อเป็นบ้านนางอยนา ความหมายของคำว่า นางอย คำว่า “นา” หมายถึง ที่นา ส่วนคำว่า “งอย” หมายถึง อยู่บนที่สูงกว่าระดับพื้น ระยะเวลาเหมาะต่อการผลิตตกลงมาเบื้องล่าง เมื่อรวมคำทั้งสองกลายเป็นคำว่า “นางอย” หมายถึง หมู่บ้านที่มีพื้นที่เป็นที่นาดอน อยู่ในที่สูง (รายงานคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2557)

ต่อมาได้สร้างบ้านแปลงเมืองประมาณใน พ.ศ. 2388 หรือราวๆ 170 กว่าปีที่แล้ว (ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้ไม่เป็นที่แน่ชัด เพราะไม่มีเอกสารหรือลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน) จากนั้นราวๆ พ.ศ. 2408 (ใส อย่างงาม, 2558) ได้มีการจัดตั้งวัดขึ้นเดิมในอดีตวัดนี้มีชื่อว่า “วัดป่าโพธิ์ศรีสะอาด” แต่พอมีวัดอีกหนึ่งที่เกิดขึ้นจึงได้นำชื่อนี้ไปใช้ ส่วนวัดนี้จึงได้ตั้งชื่อว่า “วัดบ้านนางอย” ตามชื่อของหมู่บ้าน ชาวบ้านในบ้านนางอยส่วนใหญ่ทำอาชีพการเกษตร พอมีผลผลิตมาแล้วกรรมวิธีในการแปรรูปยังไม่ก้าวหน้า เช่น ข้าว หลังจากที่ได้เก็บเกี่ยวข้าวมาแล้วก็ต้องมีการนำมากะเทาะเปลือก โดยในอดีตชาวบ้านได้นำข้าวมาตำเพื่อให้เปลือกของข้าวแตกออก แต่ใน พ.ศ. 2505 มีโรงสีข้าวเข้ามาในหมู่บ้านจึงทำให้การเกิดความสะดวกสบายกับชาวบ้านมากขึ้น ในปีถัดมา พ.ศ. 2506 ก็มีร้านค้ามาตั้งเป็นร้านแรกของหมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านจับจ่ายใช้สอยได้สะดวกขึ้นหลังจากที่มีความลำบากในการที่เข้าเมืองมาหาซื้อข้าวของเครื่องใช้ พอมีร้านค้ามาตั้งจึงบรรเทาความลำบากนั้นลงบ้าง ในอดีตการคมนาคมของหมู่บ้านในอดีตถือว่ามีความลำบากมากเลยทีเดียว เพราะสภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านและอำเภอต่างอยก็เห็นได้ว่าเป็นป่า แล้วก็ใกล้ๆ เขาก็อาจมีความลำบากต่อการเดินทาง แต่ก่อนจะเป็นทางเกวียนถ้าเดินทางในยามวิกาลก็อาจได้รับอันตรายจากสัตว์ป่าก็ได้ แต่ใน พ.ศ. 2513 เริ่มมีถนนเชื่อมเข้าหมู่บ้านซึ่งเป็นถนนดินทราย ผู้คนภายนอกจึงขนานนามหมู่บ้านนี้ว่าเป็น “บ้านนาตินโตน” แต่ใน พ.ศ. 2526 ได้เริ่มมีถนนคอนกรีตเข้ามาทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้นแต่นั้นมาการคมนาคมก็ดีขึ้นเรื่อยๆ เมื่อปี พ.ศ. 2513-2514 ที่ต่างอยมีเสรีไทย คอมมิวนิสต์ มาอาศัยลี้ภัยอยู่บนภูเขาแล้วมีการปลอมตัวมาในหลายรูปแบบ เช่น มาแบบเป็นหมอลำขอข้าว เพื่อสืบทอดในหมู่บ้านและขอความช่วยเหลือจากชาวบ้าน และเมื่อปี พ.ศ. 2517 เกิดวิกฤติการณ์ครั้งใหญ่ของชาวอำเภอต่างอย โดยเกิดพายุฝนกระหน่ำจึงทำให้น้ำท่วมอำเภอต่างอย ส่งผลให้บ้านนางอยน้ำท่วมตามด้วย ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนอยู่ในระยะหนึ่ง

อดีตเป็นหมู่บ้านที่ทุรกันดาร ห่างไกลความเจริญ ราษฎรมีฐานะยากจน ไม่มีอาชีพเสริม มีเพียงอาชีพทำนาตามฤดูกาล ไม่มีความเจริญในทุกๆ ด้าน จนกระทั่ง เมื่อปี พ.ศ. 2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ ได้เสด็จมาเยี่ยมราษฎร ทรงทอดพระเนตรเห็นความเป็นอยู่ที่ยากแค้นของราษฎรจึงมีพระราชดำริที่จะช่วยเหลือ โดยมีพระราชดำริตั้ง คือ “พัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรหมู่บ้านนางอย-โพนปลาโหล ให้ดีขึ้น จากการส่งเสริมให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เมื่อเกิดการพัฒนาแล้ว ราษฎรสามารถรักษาสภาพความเป็นอยู่ และพัฒนาต่อไปได้ด้วยกลุ่มชาวบ้านเอง” แล้วให้หมู่บ้านนางอยเป็นหมู่บ้านในโครงการตามพระราชดำริ จึงมีพระราชดำริให้สร้างอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ เพื่อเป็นแหล่งน้ำทางด้านการเกษตรและการประมงให้ราษฎรได้มีอาชีพ เป็นแหล่งอาหารให้แก่ราษฎร และทรงให้มีการจัดตั้งโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปขึ้น เพื่อบริการผลิตทางการเกษตรของราษฎรนำไปแปรรูป และเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน เกิดการก่อตั้งโรงงานในเขตพื้นที่ บ้านนางอย ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร (ห่างจากตัวจังหวัดสกลนคร

ประมาณ 25 กิโลเมตร) ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2523 ตามพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อพัฒนาอาชีพส่งเสริมรายได้ของราษฎรในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบนให้ยั่งยืนด้วยการปลูกมะเขือเทศ และส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตมะเขือเทศ ในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล ทั้งนี้ ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โรงงานหลวงฯ ที่ 3 (เต่างอย) ถือเป็นโรงงานแปรรูปผลผลิตมะเขือเทศแห่งแรกในลุ่มแม่น้ำมูล เป็นโครงการนำร่องให้เกิดโรงงานแปรรูปผลผลิตมะเขือเทศ และการส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศของภาคเอกชน ตามมาอย่างมากมาย รวมเป็นพื้นที่ส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศถึง 23,000 ไร่ในปัจจุบัน จนกระทั่งมีคำกล่าวเรียกพื้นที่ตลอดฝั่งแม่น้ำมูลว่า “เส้นทางสายมะเขือเทศ” (Tomato Belt)

ปัจจุบันนี้ โรงงานหลวงฯ ที่ 3 ตั้งอยู่เลขที่ 215 หมู่ 4 บ้านนางอย ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร แต่การสร้างโรงงานหลวงแห่งนี้ก็ยังมีข้อเสียอยู่ที่ว่าตั้งโรงงานใกล้หมู่บ้านมากเกินไป โดยที่ชาวบ้านไม่เข้าใจว่าถ้ามีโรงงานมาตั้งแล้วจะมีผลกระทบใดบ้าง ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านได้รับผลกระทบจากกลิ่นน้ำเสียของโรงงานหลวงฯ ที่มีกลิ่นเหม็นตลบอบอวนไปทั่วหมู่บ้าน ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไปจากที่เคยอยู่บ้านก็ออกไปอยู่ตามท้องไร่ท้องนา จะอยู่บ้านก็เฉพาะตอนกลางคืนเท่านั้น ในตอนกลางคืนใช้ว่าจะไม่เหม็นแต่ก็ทนอยู่ต่อไป นอกจากนี้จะให้สร้างโรงงานหลวง แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังได้พัฒนาอาชีพเพื่อการสร้างงานในระยะยาว สอนการปลูกมะเขือเทศ ข้าวโพดฝักอ่อน เพื่อป้องกันวิกฤติขี้นระบบอุตสาหกรรมเกษตรโรงงานหลวง ทำการผลิตผลิตภัณฑ์จากมะเขือเทศครั้งแรกในปี พ.ศ. 2525 โดยดำเนินงานภายใต้ความดูแลของมูลนิธิโครงการหลวงเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2537 โรงงานจดทะเบียนเป็นบริษัทนิติบุคคลภายใต้ ชื่อบริษัท ดอยคำผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด รวบรวมโรงงานทั้งสี่แห่งไว้ด้วยกัน และอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

จนเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2552 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเยี่ยมชมโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 3 (เต่างอย) ทรงทอดพระเนตรเห็นความเสื่อมโทรมของโรงงาน จึงมีพระกระแสรับสั่งให้ทำการปรับปรุงโรงงานหลวงขึ้นมาใหม่ ภายใต้แนวคิดที่ว่า “ชุมชนได้รับประโยชน์ และธุรกิจสามารถดำเนินต่อไปได้” ใน พ.ศ. 2555 โรงงานเปิดดำเนินการหลังการปรับปรุง โดยมีสายการผลิตและกำลังการผลิต

การพัฒนาด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ในช่วงปี พ.ศ. 2524 เริ่มมีไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้านชาวบ้านก็เริ่มรู้จักโทรทัศน์ บ้านไหนมีโทรทัศน์ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ก็จะรวมกันอยู่ที่นั่น เพราะเป็นสิ่งที่ชาวบ้านชื่นชอบ โดยผู้ที่มีโทรทัศน์ในยุคนั้นมีอยู่ 3 หลังคาเรือน คือ นางผัน งอยจันทร์ศรี, นายกองศรี วาดเมือง, นางบท กวนพรรค ส่วนในด้านการประปาเริ่มมีในปี พ.ศ. 2547 คนในหมู่บ้านมีความสะดวกสบาย มีน้ำที่สะอาดใช้อุปโภค บริโภคในครัวเรือนและในปีเดียวกันนี้ ได้มีการจัดตั้งอนุสรณ์สถานที่วัดขึ้นอีกด้วย อาทิเช่น ด้านการศึกษา ได้ทรงให้จัดตั้งโรงเรียนบ้านนางอย-โพนปลาโหลถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2525 และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นในปี พ.ศ. 2526 จัดตั้งกองทุนต่างๆ ในปี พ.ศ. 2526 มีการจัดตั้งโครงการแก้ไขปัญหาคนยากจน

(กขคจ.) ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้ชาวบ้านที่มีฐานะยากจนนำเงินส่วนนี้ไปใช้ประโยชน์และดำรงชีพปี พ.ศ. 2534 ในหมู่บ้านมีการจัดตั้งกลุ่มฅาปนกิจเพื่อเป็นเงินช่วยเหลือในเรื่องงานฅาปนกิจของสมาชิกในกลุ่ม ในปี พ.ศ. 2544 กองทุนเงินล้านได้เข้ามามีบทบาทในหมู่บ้าน ซึ่งกองทุนนี้เป็นกองทุนที่เข้ามาช่วยในเรื่องของเงินทุนในการทำธุรกิจทางการค้าและการเกษตรในปี พ.ศ. 2551 ในหมู่บ้านมีการจัดตั้งกองทุนวันละบาทขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านมีเงินออมและเงินในกองทุนนี้ส่วนหนึ่งนำไปช่วยเหลือในด้านต่างๆ ของสมาชิกในกองทุนด้วย ปี พ.ศ. 2556 มีการจัดตั้งกองทุนบทบาทสตรีขึ้นเพื่อให้สตรีมีกิจกรรมกับทางหมู่บ้านมากขึ้น

ด้านการปศุสัตว์ ชาวบ้านนางอยมืออาชีพเกษตรกรเป็นหลักจึงทำให้มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อให้กินฟางข้าว กากไຍที่เหลือจากโรงงาน เช่น วัว ควาย เป็นต้น ในการเลี้ยงวัวควายนั้นผู้ที่มีวัวเยอะที่สุดในหมู่บ้าน คือ นายม่วน งอยจันทร์ศรีมีวัวอยู่ประมาณ 70-80 ตัว และยังมียกคน ที่เรียกได้ว่าเป็นผู้ที่มีวัวมากที่สุดประมาณ 100 กว่าตัว และรับฝากเลี้ยงวัวจากชาวบ้านที่ไม่มีเวลาเลี้ยง ซึ่งรับเลี้ยงในราคา 2,500 บาทต่อหนึ่งตัว โดยการเลี้ยงจะเลี้ยงด้วยกากมะเขือเทศจากโรงงาน (แหวนทอง บุตรสุวรรณ, 2558)

ข้อมูลทั่วไปของบ้านนางอยมือ หมู่ 4 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

บริบทของพื้นที่บ้านนางอยมือ หมู่ 4 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ประกอบด้วย พื้นที่พักอาศัย 238 ไร่ ซึ่งมีจำนวน 408 หลังคาเรือน พื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 3,000 ไร่ ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกมะเขือเทศ ข้าวโพดฝักอ่อน และทำนาบึ่ง ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ของคนในหมู่บ้านนี้ และยังมีพื้นที่สาธารณะ จำนวน 200 ไร่ รวมพื้นที่ภายในหมู่บ้าน ทั้งหมดจำนวน 3,438 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อ ซึ่งทิศเหนือติดกับบ้านโพนปลาโหลหมู่ 5 ทิศใต้ติดบ้านโคกงอย ทิศตะวันตกติดบ้านเต่างอย ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร และทิศตะวันออกติดอำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร เส้นทางคมนาคมสามารถเลือกใช้เส้นทางได้ 2 เส้นทาง เริ่มจากเดินทางออกจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครไปยังบ้านนางอยมือ หมู่ 4 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร โดยใช้เส้นทางที่ 1 ผ่านทางหลวงหมายเลข 223 กับ 2358 เข้าทางบ้านนายอ ระยะทาง 27 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 30 นาที และเส้นทางที่ 2 ผ่านทางหลวงหมายเลข 223 กับ 2339 เข้าทางบ้านศรีวิชา ระยะทาง 33 กิโลเมตร ใช้เวลา 40 นาที หากไม่ติดสัญญาณไฟจราจร

ทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของบ้านนางอย สามารถแบ่งประเภทของแหล่งทรัพยากร ได้เป็น 3 แหล่ง คือ ดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้

1) ลักษณะของดิน พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านมีลักษณะเป็นดินร่วนปนดินทรายเป็นส่วนใหญ่ และมีดินเปรี้ยวหรือดินกรดอยู่บริเวณหนองบัว ซึ่งหนองบัวเป็นหนองสาธารณะของหมู่บ้าน เป็นแหล่งน้ำสาธารณะอุปโภคของบ้านนางอย บริเวณรอบๆ หนองบัวถึงแม้จะเป็นดินกรด แต่ก็สามารถทำการเกษตรได้ มีการทำนาปลูกข้าว และข้าวที่ปลูกเป็นข้าว กข6 พืชที่ปลูกในบ้านนางอยส่วนมากคือ มะเขือเทศ ข้าวโพดฝักอ่อน พริก มะเขือเปราะ ซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 3,438 ไร่

2) แหล่งน้ำธรรมชาติ บ้านนางอยมีแหล่งน้ำธรรมชาติจำนวน 2 แห่ง ประกอบด้วย (1) สระหนองบัว เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของหมู่บ้าน ตั้งอยู่ระหว่างหมู่ที่ 4 กับหมู่ 3 ตำบลเต่างอย ในตอนที่ยังไม่มีการขุดลอก เป็นหนองบัวสาธารณะ ปริมาณน้ำในการใช้อุปโภคบริโภคมีเพียงพอ แต่พอขุดลอกหนองบัวน้ำในหนองจึงมีการยุบลงไป เลยทำให้ไม่มีการสูบน้ำออกจากหนองบัว ในขณะที่กำลังดำเนินการขุดลอกหนองบัว จึงทำให้น้ำไม่เพียงพอต่อการใช้อุปโภคบริโภคในชุมชน และทางอบต.เต่างอยมีแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการให้รถน้ำ 10 คัน นำน้ำมาให้บริการแก่ชาวบ้านโดยจะให้แต่ละครัวเรือนเก็บน้ำไว้ให้เพียงพอ และคิดค่าน้ำตามหน่วยที่ใช้ประปา การขุดลอกหนองบัวเพื่อทำการปรับปรุงแหล่งน้ำตามโครงการสวนสุขภาพสาธารณะต่อไปจะมีการกักเก็บน้ำดังเดิม และยังเป็นสวนสุขภาพสาธารณะของชุมชนที่ทำให้เกิดประโยชน์อีกมากมายอีกด้วย และ(2) อ่างเก็บน้ำห้วยค้อ เป็นอ่างน้ำที่ปล่อยน้ำมาให้ชาวบ้านทำการเกษตร ปลูกข้าว มะเขือเทศ เลี้ยงสัตว์ และอื่นๆ อ่างเก็บน้ำห้วยค้อสามารถไปตกปลา และใส่มองได้ในครึ่งหลังของอ่างเก็บน้ำ ส่วนครึ่งหน้าของอ่างเก็บน้ำห้วยค้อจะไม่ให้จับพันธุ์ปลา เพราะจะเพาะพันธุ์ปลาเอาไว้ และส่วนครึ่งหลังก็ไม่สามารถหว่านแหได้เพราะมีตอขึ้นเยอะ และในการปล่อยน้ำก็จะปล่อยให้ชาวบ้านในช่วงฤดูทำการเกษตร และหลังจากวันที่ 10 เดือนเมษายน ก็จะปิดน้ำ การปล่อยน้ำจะปล่อยเป็นเวลาเพราะถ้าไม่ปล่อยเป็นเวลานานในอ่างเก็บน้ำก็อาจจะมีปริมาณน้ำไม่เพียงพอ

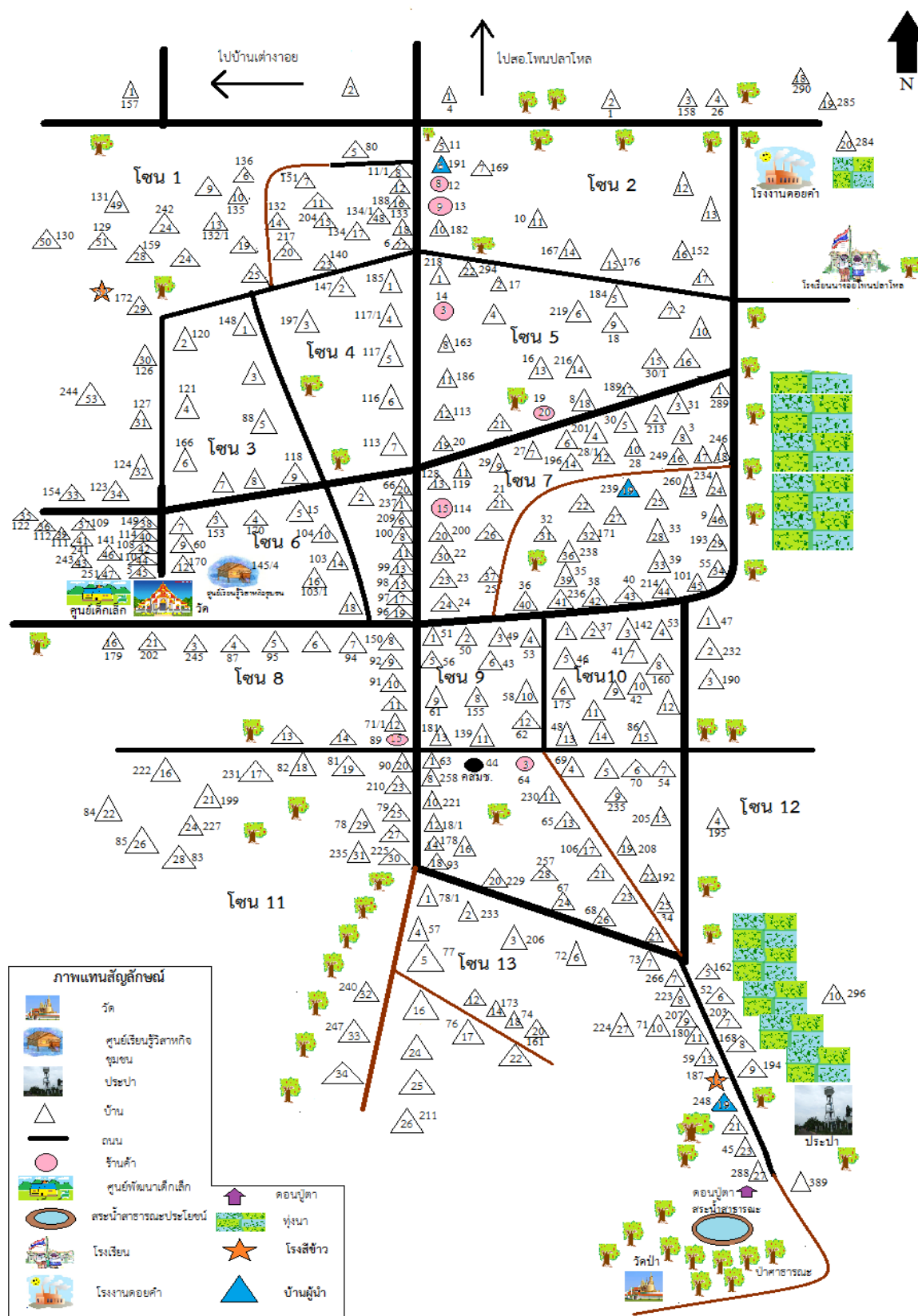
ภาพที่ 2 หนองบัวบ้านนางอย ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ป่าไผ่สาธารณะ โดยมีพื้นที่ป่าสาธารณะประโยชน์ที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้สอย และเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การบำเพ็ญกุศล เวลาที่คนในหมู่บ้าน เสียชีวิต จะใช้สถานที่ตรงนั้นในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษเพราะเป็น บริเวณเดียวกันกับที่ตั้งวัดป่าโพธิ์ศรีสะอาดด้วย ส่วนมากชาวบ้านจะไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์จาก ป่าชุมชนนั้นเพราะเป็นป่าช้า รวมถึงการเข้าไปหาอาหารธรรมชาติในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เช่น หาผักหวาน ผักติ้ว จักจั่น หน่อไม้ เห็ด และไข่มดแดง เป็นต้น ส่วนป่าสาธารณะหนองบัว หรือ ป่าหนองบัวสาธารณะ เป็นป่าที่ชาวบ้านไม่ค่อยใช้ประโยชน์มากนัก (ประธาน วิดีสา, 2558) สามารถแสดงข้อมูลแผนที่เดินดิน บ้านนางอย ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัด สกลนคร ได้ตามภาพที่ 4

ภาพที่ 3 ป่าไผ่สาธารณะ ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

แผนที่เดินดิน

ภาพที่ 4 แผนที่เดินดินบ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

จากแผนที่เดินดินของหมู่บ้านนางอย พบว่ามีสถานที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ ดอนปู่ตา
 สาธารณะ ตั้งอยู่ใกล้กับหนองบัวเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมในช่วงก่อนทำนา คือ เดือน 6
 ของทุกปี โดยชาวบ้านเชื่อว่า ปู่ตาเป็นผู้ปกป้องรักษาหมู่บ้านและการเลี้ยงผีปู่ตา เพื่อบอก
 กล่าวให้ท่านได้รับรู้ การเลี้ยงนั้นเจ้าจ้ำจะจัดเตรียมเครื่องอาหาร คาว หวาน ผลไม้ ต่างชนิดมา
 ถวาย และชาวบ้านก็จะเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน เพื่อไปกราบไหว้ และขอพรจากปู่ตา ชาวบ้าน
 เชื่อว่าปู่ตาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลพิทักษ์ รั้วนาหารในไร่นาให้อุดมสมบูรณ์ และปกป้องรักษา
 คนในหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ชาวบ้านยังเชื่อเรื่องการบนบานศาลกล่าว (ปะ) ส่วนใหญ่
 ชาวบ้านจะบนเรื่องขอให้ทำมาหากินสะดวกสบาย สุขภาพร่างกายแข็งแรง การขอเลื่อนขั้น
 ตำแหน่งหน้าที่การงานและขอให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข ชาวบ้านเชื่อเรื่องผีปู่ตา จึงถือปฏิบัติ
 สืบต่อกันมาของดอนปู่ตาสาธารณะ และยังมีวัดโพธิ์ศรีสะอาด และวัดบ้านนางอย ก่อตั้งเมื่อปี
 พ.ศ. 2408 มีพระ 4 รูป เณร 3 รูป ที่ดูแลอยู่ที่วัดนางอย

ภาพที่ 5 วัดบ้านนางอย ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ภาพที่ 6 วัดโพธิ์ศรีสะอาดบ้านนางอย ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ระบบการศึกษาของหมู่บ้าน ในหมู่บ้านประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนางอย และโรงเรียนนางอยโพนปลาไหล ซึ่งเป็นสถานการศึกษาที่ให้บริการแก่การศึกษาต่อเด็กและเยาวชนของหมู่บ้าน เดิมนักเรียนเดินทางไปโรงเรียนที่โรงเรียนชุมชนต่างอย ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร ห่างไกลจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร เวลาเดินทางไปต้องเดินผ่านทุ่งนา ลำห้วย ทำให้การไปมาลำบาก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักเรียนขาดเรียนเป็นประจำ ความรู้ความสามารถของนักเรียนจึงอ่อนมากรวมทั้งมีศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนบ้านนางอย-โพนปลาไหล เริ่มมีเมื่อปี พ.ศ. 2551 และทำการปรับปรุงเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2553 เป็นการสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและเป็นแหล่งเครือข่ายให้กับบุคคลอื่นๆ แหล่งเรียนรู้จะเป็นฝ่ายสนับสนุนและเสริมให้ในส่วนต่างๆ ที่ขาดไม่ได้เป็นฝ่ายผลิตสินค้าเอง เป็นฝ่ายที่มอบความรู้ให้แก่กลุ่มที่สนใจ และมีกลุ่มคนเข้ามาศึกษาความรู้ในการทำข้าวกล้องงอก ทำน้ำหมักเฒ่า ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์การเกษตร การทอผ้าฝ้าย นอกจากนี้ยังมีคอมพิวเตอร์เปิดให้บริการให้กับเด็กๆ โดยการฝึกให้เด็กๆ เหล่านั้นหัดทำงานช่วยก่อน เช่น กวาด ปัด ถู จึงจะใช้บริการคอมพิวเตอร์ได้ ถ้าเป็นเด็กที่โตขึ้น และเขาไม่ได้เรียนต่อก็อยากให้เข้ามาศึกษาข้อมูล เรียนรู้ ซึ่งมีโครงการเรียกว่า “ทายาทเกษตรกร” กลุ่มเด็กที่ไม่ได้ศึกษาต่อเขาต้องมาศึกษาข้อมูลจากส่วนต่างๆ ว่าช่วงฤดูไหนควรปลูกพืชชนิดใดที่มีราคาสูง และช่วงฤดูใดที่ไม่ควรปลูกพืชชนิดนั้นซึ่งอาจจะมีราคาต่ำ โครงการนี้เกิดขึ้นเพื่ออยากให้เด็กเหล่านี้มีความรู้และใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม และมีรายได้เลี้ยงครอบครัว

ภาพที่ 7 ศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนบ้านนางอย-โพนปลาไหล

ระบบการส่งเสริมสุขภาพของบ้านนางอย ภายในพื้นที่บริการทางด้านสาธารณสุขของชุมชน มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโปนปลาไหล ตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 159 หมู่ที่ 5 ถนนเต่างอย-ห้วยแคน ตำบลเต่างอย จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีเขตพื้นที่บริการจำนวน 3 หมู่บ้าน ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน 3 แห่ง และมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 64 คน (ยวนใจ นาครภักดิ์, 2558) โดยให้บริการในการรักษาสุขภาพและโรคทั่วไปเบื้องต้น หากชาวบ้านเจ็บป่วยก็สามารถเข้ามาได้รับการรักษาได้ และหากอาการป่วยร้ายแรงก็จะมีรถส่งตัวไปยังโรงพยาบาลระดับอำเภอและจังหวัดในการรักษาต่อไป

ภาพที่ 8 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโปนปลาไหล ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ข้อมูลด้านประชากร จากรายงานสรุปผลการดำเนินงานด้านสาธารณสุข(ตุลาคม 2557-กุมภาพันธ์ 2558) ปีงบประมาณ2558ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโปนปลาไหล ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนครประชากรส่วนใหญ่ของบ้านนางอย จะอยู่กับถิ่นของตนเองไม่ไปทำงานที่อื่น จึงทำให้บ้านนางอยเป็นหมู่บ้านที่ใหญ่มี 408 ครัวเรือน และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในบ้านนางอย กลุ่มชาติพันธุ์ไทญ้อ แบ่งประชากรเป็น เพศชาย 677 คน เพศหญิง 686 คน รวมทั้งหมด 1,363 คน สามารถนำมาอธิบายเป็นตารางแบบจำแนกประชากรตามกลุ่มอายุได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลประชากรในหมู่บ้านนางอย จำแนกตามกลุ่มอายุ

กลุ่มอายุ	ชาย	หญิง	รวม
	จำนวน (คน)	จำนวน (คน)	จำนวน (คน)
ต่ำกว่า 1 ปี	8	4	12
1-4 ปี	29	33	62
5-9 ปี	34	39	73
10-14 ปี	53	40	93
15-19 ปี	48	55	103
20-24 ปี	45	45	90
25-29 ปี	43	63	106
30-34 ปี	76	70	146
35-39 ปี	71	68	139
40-44 ปี	60	55	115
45-49 ปี	58	48	106
50-54 ปี	35	55	90
55-59 ปี	48	31	79
60-64 ปี	20	24	44
65-69 ปี	15	21	36
70-74 ปี	17	19	36
75-79 ปี	8	9	17
80-85 ปี	5	5	10
85 ปีขึ้นไป	4	2	6
รวม	677	686	1363

ที่มา : เอกสารรายงานสรุปผลการดำเนินงานด้านสาธารณสุข (ตุลาคม 2557-กุมภาพันธ์ 2558) ปีงบประมาณ 2558. ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.

ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ

วิถีชีวิตของผู้คนในหมู่บ้านนางอยพบว่ามีความเป็นอยู่ของผู้คนอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ถึงช่วงทำไร่ทำนาที่ร่วมมือร่วมมือกัน มีการปลุกมะเขือเทศ เพื่อส่งให้กับโรงงานหลวงฯ และปลุกมันสำปะหลังตลอดปี เพราะพื้นที่เหมาะสำหรับการเพาะปลูกแล้วยังมีการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ต่างๆ เพื่อเป็นอาหาร เป็นต้น

การประกอบอาชีพ ชาวบ้านนางอยส่วนใหญ่จึงมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักคือการทำนาปลูกข้าว วิถีชีวิตหลักจะผูกพันกับการทำนาซึ่งเริ่มต้นฤดูฝน จนสิ้นสุดฤดูการเก็บเกี่ยว พอหมดช่วงการทำนาของชาวบ้านก็จะมีมีการปลุกมะเขือเทศและข้าวโพดฝักอ่อน ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจ เลี้ยงวัว เลี้ยงเป็ดและเลี้ยงไก่เอาไว้ประกอบอาหารในครัวเรือน ประชากรบางส่วนในหมู่บ้านได้เข้าทำงานในโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ 3 เต่างอย ซึ่งทำให้ประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านไม่ต้องเดินทางออกไปทำงานในต่างจังหวัด โดยในรอบปีสามารถอธิบายกระบวนการผลิตและการประกอบอาชีพของชาวบ้านนางอย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ช่วงฤดู คือ

ช่วงฤดูฝน เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน เป็นช่วงฤดูฝน ชาวบ้านนางอยจึงทำการปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก หากฝนดีชาวบ้านก็จะเตรียมหว่านกล้า ซึ่งจะต้องการเตรียมการไถตะไถฮุดและคราดแปลงนาที่จะใช้ในการหว่านกล้า และในส่วนของการพันธุ์ข้าวปลูกชาวบ้านจะเตรียมไว้หลักจากการเก็บเกี่ยวในครั้งก่อน พอใกล้ถึงวันชาวบ้านก็จะนำเอาพันธุ์ข้าวไปแช่น้ำ เพื่อเตรียมนำไปหว่านและหลังจากนั้น 30-45 วัน จะได้ต้นกล้าที่เตรียมไว้ในการปักดำต่อไป ช่วงเดือนมิถุนายน-สิงหาคม ชาวบ้านในหมู่บ้านจะเริ่มฤดูกาลดำนา ส่วนผู้ชายในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะมีหน้าที่ไถนา โดยเริ่มจากการไถตะไถฮุด และการไถคราด ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะใช้รถแทรกเตอร์ขนาดเล็กแทนรถไถนาแบบเดินตามซึ่งมีความสะดวกสบายและรวดเร็วกว่ารถไถแบบเดินตาม ส่วนฝ่ายหญิงก็เตรียมถอนต้นกล้าไว้เพื่อปักดำและช่วยกันทำนาตลอดช่วงนี้ บางครอบครัวที่นาของตนเองเสร็จแล้วก็จะออกไปหารับจ้างดำนา ซึ่งปัจจุบันอัตราการจ้างงานในการทำนาเกิดการแข่งขันกันมากเพราะต้องการแย่งชิงคนรับจ้างดำนาเพื่อให้นาของตนเสร็จทันตามเวลา ซึ่งค่าแรงในการจ้างดำนาในปัจจุบันอยู่ที่ 300-500 บาทต่อวันแล้วแต่พื้นที่ในการจ้างงาน

ช่วงฤดูหนาว เดือนกันยายน-พฤศจิกายน ช่วงเดือนกันยายนต้นข้าวจะเริ่มตั้งท้อง ชาวบ้านจะต้องดูแลเป็นพิเศษ จะต้องใส่ปุ๋ยเพื่อให้ต้นข้าวออกผลผลิตอย่างสมบูรณ์ และวางแผนในการเก็บเกี่ยว ซ่อมแซมอุปกรณ์ต่างๆ ในการเก็บเกี่ยว และเริ่มมีการเพาะเมล็ดพันธุ์มะเขือเทศ เพื่อจะปลูกหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ชาวบ้านก็จะเริ่มไถกลบตอซังข้าวและเริ่มไถพรวนอีกรอบ เพื่อจะได้ดีแปลงและยกร่องน้ำเพื่อปลุกมะเขือเทศต่อไป ส่วนชาวบ้านบางรายที่ไม่ปลุกมะเขือเทศก็จะปลูกข้าวโพดฝักอ่อน ซึ่งพืชทั้งสองชนิดนี้เป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านซึ่งจะปลูกหลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จ นอกจากนี้ยังมีการปลุกมันสำปะหลังสำหรับผู้ที่มีพื้นที่ในการปลูกที่สูง

หลังจากฤดูการเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นในช่วงเดือนพฤศจิกายน-มีนาคม เริ่มเข้าสู่ช่วงฤดูร้อน ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะปลุกมะเขือเทศและข้าวโพดฝักอ่อน ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านบ้านนางอย ซึ่งมะเขือเทศที่ปลูกนั้นได้รับเมล็ดพันธุ์จากโรงงานหลวง ที่ตั้งของโรงงานหลวงนั้นตั้งอยู่ที่บ้านนางอย หลังจากที่ได้รับเมล็ดพันธุ์จากโรงงานแล้วชาวบ้านก็เริ่มทำการเพาะปลุกมะเขือเทศ ซึ่งผลผลิตที่ได้จากการปลูกของชาวบ้านนั้นก็จะส่งเข้าโรงงานหลวง เพื่อนำไปผลิตเป็นซอสมะเขือเทศและน้ำมะเขือเทศอีกต่อไป แต่บางส่วนก็ปลูกข้าวนาบึงและปลูกถั่วฝักยาว และนิยมปลูกข้าวโพดฝักอ่อนเพื่อส่งให้พ่อค้าคนกลางที่รับซื้อจากชาวบ้าน เพื่อนำส่งตลาด ซึ่งการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนของชาวบ้านนางอยนั้นสามารถปลูกได้ตลอดปี ในช่วงฤดูแล้งปลูกมันสำปะหลังชาวบ้านจะใช้น้ำในการทำเกษตรกรรมจากอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว นอกจากนี้ชาวบ้านบ้านนางอยยังมีอาชีพเสริมอีก คือการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย ไก่ดำภูพาน ฯลฯ ซึ่งการเลี้ยงสัตว์เหล่านี้เป็นวิถีชีวิตที่มีมาตั้งแต่อดีต (พรทิพย์ สุวิโรจน์กุล, บุญยืน วิดีสา และนเรศ วิดีสา, 2558)

4.1.2 บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ความเป็นมาและประวัติศาสตร์บ้านเต่างอย โดยผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้เล่าว่า มีภูมิสำเนาประเทศลาว (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน) ได้มีการอพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ซึ่งนครเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวง ได้ย้ายมาจากแขวงเมืองมหาชัยก่องแก้ว ทนการทรمانจากการรุกรานของคนต่างชาติไม่ไหว เพราะขณะนั้นมีประเทศจีนเป็นผู้ที่มีอำนาจตามล่าหาเมืองขึ้น ดังนั้นชาวเมืองมหาชัยก่องแก้ว และได้อพยพมาเรื่อยๆ จนได้ข้ามฝั่งแม่น้ำโขง เป็นแหล่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์มากมาย ตั้งแต่เทือกเขาภูพานและจากที่ราบลุ่มอันสมบูรณ์ของพื้นที่รอบๆหนองหาวมีจำนวน 3 พวก คือ ชาวบ้านไร่ ชาวบ้านนาแดน และชาวบ้านนากระแต้ง ประการหนึ่งพวกชาวบ้านดังกล่าวข้างต้นนี้มาถึงก่อนได้มาพบลำน้ำพุหนองนาแซง(กุดนาแซง) กุดตาหมื่น เป็นที่เหมาะสมในการตั้งบ้านเรือนประกอบกับเป็นที่ทำเลในการทำมาหากิน เช่น ทำไร่ ทำนา ทำสวน จึงได้ทำการสร้างหอบูตาขึ้นเป็นครั้งแรกและมีไปงหัวนาบุญ (ที่ตั้งโรงพยาบาลเต่างอยในปัจจุบัน) เมื่อตั้งหอบูตาเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงพากันทำพิธีบวงสรวงโดยนำเอาข้าวปลาอาหารคาวหวาน ไก่ และได้ปั้นรูปสัตว์ว่าเจ้าปูตาต้องการกินอะไรให้สิ่งของเหล่านั้นล้มลง ในบรรดาเหล่านั้น มี ไก่ เป็ด ห่าน หมู สุนัข แมว นก ตลอดจนรูปคนเสร็จแล้วจึงได้ตั้งจิตอธิษฐานว่าต้องการอะไร ทันใดนั้นรูปปั้นทั้งหลายก็ล้มลง ต่อหน้าต่อตาฝูงชนทั้งหลายเห็นรูปคนล้มลงเลยขอเสี่ยงทายใหม่จนพอออกพอใจ บังเอิญท่านชอบกินหมู จึงพากันจัดพิธีที่หอบูตาขึ้นบริเวณต้นเปลือยใหญ่ ในโรงพยาบาลเต่างอยในปัจจุบัน ต่อมาพวกลูกหลานทั้งหลายพากันบุกป่าถางพง ตันไม้ไม่น้อยใหญ่ ผู้คนทั้งหลายก็พากันอยู่ดีมีสุข เลยได้ตั้งชื่อบ้านนั้นว่า “นาบุญ” ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน และต่อมาได้ย้ายหอบูตามาอยู่ที่ดอนใกล้บ้านเรียกว่า “หอบูตากุดนาแซง” เพราะมีป่าขึ้นอยู่มากในบริเวณนั้น พออยู่มาสักพักหนึ่งพอบ้านเกิดล้มป่วยลงจนถึงตาย จึงพากันตั้งชื่อบ้านนั้นว่า “หนองกุดหมื่น” จนถึงทุกวันนี้ต่อมามีพลเมืองเกิดมากขึ้นจึงได้ข้ามฝั่งมาอยู่บ้านเต่างอย พากันประกอบอาชีพดีเลิศและได้ตั้งเตาเผาดินขนาดใหญ่ไว้เป็นเตาดีเลิศประจำประกอบกับบริเวณริมน้ำพุนั้นมีสัตว์หลายชนิด อาทิเช่น เสือ หมูป่า ไก่ป่า นกหนู นกๆชนิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งเต่า ซึ่งงอยหากินอยู่ริมฝั่งน้ำพุ นั้นมีมากเลยได้ชื่อหมู่บ้านในขณะนั้นว่า “เต่างอย” ให้สมกับมีเตาดีเลิศ และมีเต่าชุกชุมมาก ต่อมาเหตุการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงในรัชกาลที่ 7 ให้มีการตั้งชื่อเสียงเรียงนามของหมู่บ้านใหม่เป็น “บ้านเต่างอย” มาจนถึงปัจจุบันนี้ และได้มีนามสกุลของชาวบ้านเต่างอย ได้แก่ ตระกูลงอย ผาลา ตระกูลงอยภูธร และตระกูลงอยจันทร์ศรี มีคุณพ่อจันทร์และคุณแม่ศรี และได้แยกออกมาเป็นบ้านน้ำพุสามัคคีหมู่ที่ 6

ในอดีตบ้านน้ำพุสามัคคี แต่เดิมชื่อบ้านเต่างอย ได้แยกออกมาจากบ้านเต่างอย หมู่ที่ 1 เมื่อปี พ.ศ.2529 โดยชื่อว่า บ้านน้ำพุสามัคคี เหตุผลที่ได้ตั้งชื่อน้ำพุสามัคคีเพราะได้มีลำน้ำพุ/แม่น้ำพุไหลผ่านนั่นเอง ภาษาส่วนใหญ่ที่ใช้ คือ ภาษาญ้อ ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธมากกว่าศาสนาคริสต์ ประชากรส่วนมากมีประเพณีที่ทำสืบต่อกันมา คือ บุญ

ประเพณีมหาชาติ บุญเข้าพรรษา เคยมีเหตุการณ์ที่ผ่านมา คือ ภูน้ำท่วมครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2523 บ้านน้ำพุสามัคคีเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการประจำอำเภอทำให้ผู้อาศัยส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการของหน่วยงานต่าง ๆ ในอำเภอต่างอย จึงเป็นหมู่บ้านในตัวอำเภอในเวลาเดียวกัน อาชีพของคนในพื้นที่ คือ ทำนาปี,ปลูกข้าวโพดฝักอ่อน.มันสำปะหลัง เป็นต้น ปัจจุบันนี้บ้านน้ำพุสามัคคีได้มีหัวหน้าหมู่บ้านปกครองหมู่บ้านในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน คือ นายธำรงค์ศักดิ์ งอยภูธร ทำเลที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากเทือกเขาภูพานมากนัก และแนวเทือกเขากั้นอยู่ทางทิศใต้และทิศตะวันตก ทำให้ในช่วงฤดูมรสุมจึงได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมจากแถบทะเลจีนใต้เสมอๆ รวมถึงพายุต่างๆที่เกิดขึ้นในแถบดังกล่าว ส่งผลให้ช่วงฤดูมรสุม มีปริมาณน้ำฝนมากขึ้นส่วนในช่วงฤดูหนาวจะได้รับอิทธิพลจากหย่อมความกดอากาศสูง จากตอนใต้ของประเทศจีนแผ่ลงมาโดยจะเริ่มหนาวตั้งแต่ช่วงเดือนตุลาคม จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ บ้านน้ำพุสามัคคีเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการประจำอำเภอ หน่วยงานต่างๆ จำนวนมาก ประกอบด้วย ที่ว่าการอำเภอ โรงเรียนต่างอยพัฒนศึกษา เมื่อปี พ.ศ. 2524 เริ่มมีไฟฟ้าเข้ามากการไฟฟ้าภูมิภาคสาขาย่อยอำเภอต่างอย อีกทั้งยังก่อตั้งเกษตรอำเภอ เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้เรื่องการเกษตร เพราะส่วนใหญ่ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือ การทำนา ทำการเกษตร สถานีตำรวจ และมีสถานบริการทางด้านสาธารณสุขในบ้านน้ำพุสามัคคีมีโรงพยาบาลต่างอย โรงเรียนอนุบาลร่วมฤทัยต่างอย โรงเรียนอนุบาลวิริยะพล และมีตลาดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2535 เพื่อซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้า โดยจะเปิดขายเฉพาะวันพุธตอนเย็น และตลาด Lms ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2540 โดยมีนายธีระวัฒน์ งอยภูธร เป็นผู้สร้าง เปิดขายทุกวัน เนื่องจากชาวบ้านมีการปลูกพืชผักกันจำนวนมาก จึงพากันนำมาขาย บางบ้านก็ปลูกกินเหลือกินก็นำมาขายที่ตลาด

อีกทั้งยังมีศูนย์ห้องสมุดประชาชนอำเภอต่างอย ในการกำกับการดูแลของศูนย์บริการของการศึกษานอกโรงเรียนของอำเภอต่างอย ประกอบกับการพัฒนาระบบสาธารณสุขปโภค เช่น การสร้างประปา ระบบน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 สร้างโดย สำนักงาน รทช.มหาดไทย บำรุงรักษาโดย อบต.ต่างอย สร้างในปี พ.ศ. 2538 ประปาแห่งที่ 2 สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2550 โดยกรมทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำบาดาลของ อบต.ต่างอย กระทรวงธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมประปาแห่งที่ 3 ระบบประปาหมู่บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร กรมทรัพยากรน้ำ ปิงบประมาณ พ.ศ. 2557 แหล่งน้ำบาดาล องค์การบริหารส่วนตำบลต่างอย กระทรวงธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ต่อมาชาวบ้านได้พากันก่อตั้งวัดน้ำพุสามัคคี ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2543 เจ้าอาวาสวัดองค์ปัจจุบัน พระครูเกษมธรรมธร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดน้ำพุสามัคคี ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านน้ำพุสามัคคี และยังมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์อำเภอต่างอย (ธ.ก.ส.) ได้เข้ามาให้การสนับสนุนเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของ เกษตรกร เพราะชาวบ้านส่วนมากมีอาชีพหลักคือ ทำนา ในการปล่อยสินเชื่อ รวมทั้งให้การสนับสนุน อบรม และความรู้แก่ชาวบ้าน

เพื่อให้ชาวบ้านนำความรู้ไปปฏิบัติใช้ชีวิตประจำวัน และในปีพ.ศ.2547 ได้รับอนุญาตจัดตั้งโรงเรียนอนุบาลแก่งดีมีสุข เปิดสอนระดับชั้น เตรียมอนุบาล อนุบาลปีที่ 1 ถึงระดับชั้น อนุบาลปีที่ 3

ข้อมูลทั่วไปของบ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 เป็นจุดศูนย์กลาง มีเส้นทางหลักเข้าตัวเมืองสกลนครได้ 2 ทาง คือ สายนายอ - เต่างอย ระยะทาง 19 กิโลเมตรและสายศรีวิชา - กวนบูน ระยะทาง 25 กิโลเมตร จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครไปหมู่บ้านน้ำพุสามัคคี ระยะทาง 30 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตทางทิศเหนือ ติดกับ บ้านบึงน้อย ตำบลบึงทวาย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร มีพื้นที่ติดกับพื้นที่ทางการเกษตร ส่วนมากจะทำนา โดยจะมีห้วยตาลกันแบ่งเขตแดนระหว่างบ้าน ทิศใต้ ติดกับ บ้านเต่างอย ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร มีพื้นที่ติดกับพื้นที่ทางการเกษตร โดยมีลำน้ำพุกัน มีการปลูกยางพารา, ยูคาลิปตัส ปลูกมันสำปะหลัง, ข้าวโพดและการทำนา ในบริเวณใกล้ๆลำน้ำพุมีพื้นที่เป็นป่าไผ่ ป่าสัก ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านโพนปลาโหล ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนครมีพื้นที่ติดกับพื้นที่ทางการเกษตร มีการปลูกดอกดาวเรือง ปลูกข้าวโพดและการทำนา และทิศตะวันตก ติดกับ บ้านโคกสะอาด ตำบลนาตาล อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร มีพื้นที่ติดกับพื้นที่ทางการเกษตรมีการทำนา ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ยูคาลิปตัส มันสำปะหลัง ข้าวโพด เป็นต้น

ลักษณะทางกายภาพ

บ้านน้ำพุสามัคคี มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา สลับหนองน้ำและป่าไม้ ตำแหน่งที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากเทือกเขาภูพานมากนัก โดยมีแนวเทือกเขารอบในด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันออก เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำที่ไหลมาจากเทือกเขาภูพานจึงเข้าท่วมไร่นา ซึ่งน้ำที่เข้าท่วมนั้นจะมาจากด้านทิศตะวันตกเป็นส่วนมาก เพราะทางด้านทิศตะวันออกนั้นจะมีลำน้ำพุที่มีต้นน้ำมาจากเทือกเขาภูพานไหลลงสู่หนองหารขวางกั้นน้ำอยู่ ถึงแม้ว่าน้ำท่วมซังก็ไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อไร่นามากนัก เนื่องจากสภาพดินเป็นดินปนทรายอุ้มน้ำได้ไม่ค่อยดี น้ำจึงท่วมซังเป็นระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้นเอง ซ้ำยังเป็นผลดีต่อชาวบ้านที่สามารถจับสัตว์น้ำตามฤดูกาล เช่น กบ เขียด กุ้ง หอย ปู ปลา เพื่อเป็นอาหาร และใช้น้ำที่กักเก็บในฤดูน้ำไว้ใช้ปลูกพืชฤดูแล้งอีกด้วย

ทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของบ้านน้ำพุสามัคคี สามารถอธิบายข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านน้ำพุสามัคคี แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ดิน ป่าไม้ น้ำ

1) **ลักษณะของดินและการใช้ประโยชน์** พื้นที่อำเภอเต่างอยมีเทือกเขาภูพานอยู่ทางทิศใต้ ลักษณะเป็นภูเขาหินทราย ปกคลุมด้วยป่าไม้เบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าที่สำคัญ คือ เก้ง หมูป่า กระรอก กระต่าย หมาในและนกอีกหลายชนิด และ

มีแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านพื้นที่ในเขตอำเภอต่างอย ได้แก่ แม่น้ำพุง ซึ่งไหลผ่านจากตำบลนาตาล-ต่างอย สภาพดินของหมู่บ้านน้ำพุงสามัคคีจะมีลักษณะดินร่วนปนทราย ดินไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ แต่ระบายน้ำได้ดี จึงเหมาะสำหรับการทำเกษตร เช่น การปลูกข้าวโพด มันสำปะหลัง เป็นต้น

2) ป่าไม้และการใช้ประโยชน์

ป่าไม้ในหมู่บ้านน้ำพุงสามัคคี หมู่ 6 ในหมู่บ้านนั้นจะไม่ค่อยมีป่าในชุมชน แต่ชาวบ้านจะไปใช้ประโยชน์จากอุทยานภูผายล โดยการใช้ไปหาเก็บของป่า เช่น ผักหวาน หน่อไม้ ลำสัตร เป็นต้น

3) แหล่งน้ำและการใช้ประโยชน์

ลำน้ำพุง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการดำรงชีวิต ทั้งคนและสัตว์ เพื่อใช้ทั้งอุปโภคและบริโภค อีกทั้งยังสามารถหล่อเลี้ยงคนในชุมชน และในการทำการเกษตรจากลำน้ำพุง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชาวบ้านมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน ป่าไม้ น้ำ) เป็นแหล่งหาอาหารของคนในชุมชน ซึ่งในป่าจะมีการล่าสัตว์เพื่อทำเป็นอาหารหรือการขยายผลหารรายได้ของคนในชุมชนซึ่งเป็นอาชีพเสริมของชาวบ้านน้ำพุงสามัคคีคือการค้าขาย ส่วนในด้านทรัพยากรน้ำ แม่น้ำพุงเป็นแม่น้ำสายสำคัญของหมู่บ้านในละแวกอำเภอต่างอยซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่ของสัตว์น้ำ เป็นพื้นที่ในการหาอาหารและยังสามารถใช้ประโยชน์ในหลายด้านทั้งด้านการเกษตร และใช้น้ำในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน สามารถอธิบายได้ตามภาพที่ 9

จากแผนที่เดินดินของหมู่บ้านน้ำพุสามัคคี พบว่ามีสถานที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน ด้านสาธารณะสุข ร้านค้า และอื่นๆ เริ่มมีการสร้างประปา ระบบน้ำสะอาด สำหรับหมู่บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 สร้างโดย สำนักงาน รทช.มหาไทย์ บำรุงรักษาโดย อบต.เต่างอย สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2538 ประปาแห่งที่ 2 สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2550 โดยกรมทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำบาดาลของ อบต.เต่างอย กระทรวงธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมประปาแห่งที่ 3 ระบบประปาหมู่บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 โดยกรมทรัพยากรน้ำ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 แหล่งน้ำบาดาล องค์การบริหารส่วนตำบลเต่างอย กระทรวงธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

บ้านเรือน มีลักษณะและสถานที่สำคัญบ้านเรือนของชาวบ้านน้ำพุสามัคคีนั้น มีลักษณะคล้ายกับบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวทั่วไป โดยมีตัวเรือน เป็นเรือนใต้ถุนสูง มีชายคาที่เรียกว่า “เซี้ย” มีชานติดกับครัวและเล้าข้าวอยู่ทางด้านหลังบ้าน ซึ่งในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปทรงของบ้านตามยุคและสมัยบ้านที่ทำด้วยไม้ใต้ถุนสูง มาประยุกต์เป็นบ้านสองชั้นข้างบนยังเป็นไม้ส่วนข้างล่างเป็นปูน

ภาพที่ 10 เป็นลักษณะบ้านในอดีตของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวนู้อ

บ้านชาวนู้อจะมีการยกตัวบ้านขึ้นสูงจากพื้นดินสาเหตุที่ต้องยกตัวบ้านขึ้นสูงเพราะว่าเป็นการยกตัวบ้านขึ้นสูงนั้นชาวบ้านเชื่อว่าป้องกันอะไรได้หลาย ๆ อย่าง เพราะในสมัยนั้นมีสัตว์ป่าต่างๆชนิด ชาวบ้านจึงกลัวอันตรายจากสัตว์ร้าย ไม่ว่าจะเป็น เสือ ช้าง ม้า กระตัง เป็นต้น อีกทั้งยังป้องกันน้ำท่วมด้วยตามความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวนู้อ

วัด วัดบ้านน้ำพุสามัคคีสร้างเมื่อปี พ.ศ.2543 วัดโดยส่วนใหญ่นิยมเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และในปัจจุบันแทบทุกวัดจะเพิ่มในส่วนของการฌาปนกิจสถานเข้าไปด้วย เพื่อประโยชน์ในด้านการประกอบพิธีทางศาสนาของชุมชน เช่น การฌาปนกิจศพ ตามธรรมเนียมของแต่ละท้องถิ่น อีกทั้งวัดยังคงเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน ซึ่งต่างจากวัดในเมืองใหญ่ที่กลายเป็นเพียงสถานที่จำพรรษาของพระสงฆ์และเพื่อประกอบพิธีทางศาสนาเท่านั้น รพสต. ในบ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 โรงพยาบาลต่างอยสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2531 ซึ่งมีลักษณะการรักษาที่เน้นดูแลสุขภาพประชาชน ร่วมกับองค์กรอื่นๆ เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่มผู้นำชุมชน อีกทั้งยังรวมถึงการรักษาวิตของคนที่อยู่ในชุมชน อำเภอต่างอย และยังสร้างบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถพร้อมสร้างประสบการณ์ในการดูแลและช่วยเหลือผู้ป่วย

ระบบการศึกษาของหมู่บ้าน โรงเรียนในบ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 จะมีโรงเรียน 3 โรงเรียน ที่เด็กหรือเยาวชนได้เข้าไปศึกษา ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลจุลลิกษณ์ โรงเรียนอนุบาลแก่งดีมีสุข โรงเรียนต่างอยพัฒนศึกษา และยังมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จะมีศูนย์การศึกษาอิสระระบบหรือศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอต่างอย ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ต้องการให้เด็กและเยาวชนได้มีประสิทธิภาพและความสามารถในการพัฒนาตนเองรวมไปถึงการพัฒนาบุคลากรให้มีความเป็นมืออาชีพและได้จัดการศึกษาตามเกณฑ์ของมาตรฐานโดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย

แหล่งให้บริการในชุมชน ได้แก่ ร้านขายแก๊สหุงต้ม ร้านค้าขายวัสดุก่อสร้าง ร้านธนพลการพิมพ์ ขายอุปกรณ์ชุดเครื่องเขียน จำหน่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ใช้เกี่ยวกับการเรียน ร้านต่างอยอะไหล่รถยนต์ ร้านคาร์แคร์ ร้านขายรถจักรยานยนต์ โดยรถที่ผู้คนนิยมซื้อมากที่สุดคือรถเวฟ เป็นรถครอบครัว ที่มีจำนวนซื้อเยอะ และมีราคาถูกกว่ายี่ห้ออื่นๆ เบอร์ร้านอังกูยเฮงสาขาต่างอย (ธิดากรณ์ งอยแพง, 2558) และยังมีร้านขายของเบ็ดเตล็ด และร้านเภสัชกร เพื่อให้บริการแก่ชาวบ้านมีการซื้อขาย พารา จำนวนมากกว่ายา ชนิดอื่น เพราะมีอาการปวดเล็กน้อยก็มักจะมาซื้อยาพาราไปรับประทานเอง ก่อนที่จะไปหาหมอ ถ้ามีอาการดีขึ้นแล้วก็จะไม่ไปหาหมอ แต่ถ้าอาการยังไม่ดีขึ้นค่อยไป การเสียภาษีแบบรายปี อีกทั้งยังมีร้านสะดวกซื้อสินค้าตลอด 24 ชั่วโมง เช่น เซเว่น และโลตัสเทสโก้ ซึ่งชาวบ้านในเขตพื้นที่ทั้งอำเภอต่างอยนิยมมาซื้อสินค้าและบริการอยู่เสมอ เพราะทั้งสองร้านตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอต่างอย

ข้อมูลด้านประชากร จำนวนประชากรในหมู่บ้านน้ำพุสามัคคีปัจจุบัน มีครัวเรือน 412 หลังคาเรือน แบ่งเป็นเพศชาย 463 คน และเพศหญิง 440 คน รวมทั้งหมด 903 คน (สุรติยา โฮสวงศ์, 2558) ซึ่งบ้านน้ำพุสามัคคีส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ “ไทญ้อ” หรือกลุ่มชาติพันธุ์ ญ้อ เป็นประชากรกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งในจังหวัดสกลนคร และนครพนม มีภาษาพูดเหมือนภาษาไทยลาว ต่างสำเนียงเล็กน้อย คือ น้ำเสียงสูงอ่อน หวาน ไม่ห้วนสั้นเหมือนไทยลาว ผิวขาว บ้านเรือนสะอาดตา ชาวญ้อถือว่ากลุ่มตนเป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่งกว่าไทยลาว ถิ่นฐาน

เดิมของชาวญ้อ อดีตได้มีการอพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง โดยกลุ่มคนที่อพยพมาส่วนใหญ่แล้วมาจากเมืองมหาชัยก่องแก้ว แขวงเมืองภูพานกระแตง เพื่อแสวงหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากร ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ จะไม่มีภาษาเขียนไม่มีอักษรเป็นของตนเอง โดยในอดีตจะใช้อักษรธรรมหรืออักษรไทน้อย เช่นเดียวกับชาวอีสาน ภาษาชาวญ้อจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไท-กระได ชาวญ้อมีภาษาพูดโดยพื้นฐานเสียงแตกต่างไปจากภาษาไทยลาว (ภาษาไทยอีสาน) ตรงที่ฐานเสียงอักษรสูง และเสียงจัตวา จะเน้นหนักในลำคอ น้ำเสียงสูง อ่อนหวาน ฐานเสียงสระ เอื้อ โอ ในภาษาไทยลาว จะตรงกับฐานเสียงสระ เอีย และ เออ ตามลำดับ เช่น เอื้อ เป็น เอีย ให้ เป็น เห้อ ประโยคว่า อยู่ทาง ไค เป็น อยู่ทางเลอ เจ้าสิไปไซ เป็น เจ้านะไปกะเลอ เป็นต้น

ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ

ชาวบ้านน้ำพุสามัคคี มีการประกอบหลัก คือการทำการเกษตร ได้แก่ การทำนาปลูกข้าว ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนธันวาคม ของทุกปี และมีอาชีพเสริม คือ การค้าขาย รวมทั้งมีการรวมกลุ่มอาชีพ เช่น การทำไม้กวาด ชาวบ้านจะได้ตลอดทั้งปี ปลูกมันสำปะหลัง เลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชผักสวนครัว

อีกทั้งหมู่บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ได้มีแหล่งเงินทุน คือ ธ.ก.ส. และกองทุนสวัสดิการชุมชน ธ.ก.ส.เป็นแหล่งเงินทุนที่ชาวบ้านถือเป็นแหล่งเงินทุนหลักในการกู้ยืมทั้งเพื่อการเกษตร และเป็นค่าใช้จ่ายทั้งค่าอาหาร เครื่องใช้ รวมทั้งอีกหลายอย่างในชีวิตประจำวัน ธ.ก.ส. ได้เข้ามาให้การสนับสนุนเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกร ในการปล่อยสินเชื่อ ธ.ก.ส. คิดดอกเบี้ยในร้อยละ 7 บาทต่อปี ธ.ก.ส. มีงบประมาณในการสนับสนุน ให้อบรมความรู้แก่ชาวบ้านอยู่ตลอด เพื่อให้ชาวบ้านนำความรู้ไปปฏิบัติใช้ ธ.ก.ส. ในหมู่บ้านน้ำพุสามัคคีก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2543

กองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ซึ่งเกี่ยวกับการจัดบริการทางสังคม การป้องกัน การแก้ไข การพัฒนา และส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมเพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีสามารถพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสมเป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐานทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ และเพื่อให้กองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมสามารถเป็นกลไกสำคัญในการดูแลกลุ่มเป้าหมายและผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้รับสวัสดิการ และเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกโดยรวมตำบลเต่างอย จึงได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้น แหล่งหนี้สินส่วนใหญ่ของชาวบ้านก็คือ ธกส. เนื่องจากชาวบ้านต้องการเงินทุนไปประกอบอาชีพทางการเกษตร จึงต้องนำเอาหลักทรัพย์ไปค้ำประกันเพื่อจะนำเงินออกมาลงทุนประกอบอาชีพ รวมทั้งหนี้ในระบบ

4.2 ศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ

จากการศึกษาบริบทของหมู่บ้านทั้งสองแห่ง คือ บ้านนางอย หมู่ 4 และบ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ตำบลต่างๆ จังหวัดสกลนคร สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนที่จะนำมาเป็นต้นแบบการพัฒนา รูปแบบการจัดสวัสดิการของชุมชนตำบลต่างๆ ซึ่งพบว่าทั้งสองหมู่บ้านมีทุนทางสังคม วัฒนธรรมและประเพณี ความเชื่อของคนในหมู่บ้านรวมถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและสามารถนำมาพัฒนาสู่การจัดรูปแบบสวัสดิการชุมชน

4.2.1 ทุนทางสังคม วัฒนธรรมและประเพณี

ชาวบ้านนางอย หมู่ 4 บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 และตำบลต่างๆ อำเภอต่างๆ จังหวัดสกลนคร ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณีตาม แบบอีสานที่ดีงามสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ มีเชื้อสาย ลาว ญ้อ มีภาษาพูด คือ “ภาษาลาว” และ “ภาษาญ้อ” ประชากรมีความรักใคร่สามัคคีกันเนื่องจากมีเชื้อสายเครือญาติสายเลือดเดียวกัน ชาวบ้านมีประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามและปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน คือ กิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา เช่น ประเพณีวันเข้าพรรษา ออกพรรษา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และบุญทอดผ้าป่า และยังมีประเพณีของชาวอีสานทั่วไปเหมือนกันกับหมู่บ้านอื่น โดยสามารถอธิบายรายละเอียดกิจกรรมของหมู่บ้าน ตามรอบปฏิทิน (12 เดือน) ได้แก่

เดือนมกราคม (เดือนอ้าย) ชาวบ้านจะมีการสวดมนต์ข้ามปี บุญขึ้นปีใหม่ ตักบาตรเทโว เป็นวันรวมญาติ และมีการสวดมนต์ข้ามปีทอดกฐณเข้าบ้านร่วมกันทำบุญตักบาตรเทโว ถวายทานที่วัดเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวเนื่องในวันขึ้นปีใหม่

เดือนกุมภาพันธ์ บุญกองข้าว บุญข้าวจี บุญข้าวชะบ้าน บุญไล่ปากไล่พัง สวดสี่ทิศ ก่อนที่จะนำข้าวที่นวดแล้วไปเก็บในยุ้งฉาง จะมีการทำบุญกองข้าวของชาวบ้าน ทำขึ้นเพื่อรำลึก บุญคุณของข้าว โดยชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกมา บริจาคให้วัด ยุ้งฉาง นำข้าวเปลือกมาไว้เป็น กองกลาง และนำไปขายเป็นบางส่วนเพื่อนำเงินมาทำบุญและบำรุงศาสนา การทำบุญข้าวฉ่าง มีการนิมนต์พระภิกษุมาสวดเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล และเป็นนิมิตหมายที่ดีให้ปีต่อไปทำนาเกิดผลดียิ่งๆ ขึ้นและในจากนั้นจะมีการทำบุญข้าวจีในช่วงเดือนนี้ชาวนาส่วนใหญ่ถือ กันตั้งแต่โบราณมาว่าเป็นเดือนสุขวัณข้าว คือมีการถวายข้าวเปลือกพระและนิยมทำบุญบ้าน ทำบุญข้าวชะบ้านเป็นการทำพิธีกรรมทางศาสนาพุทธอีกอย่างหนึ่งเพื่อบ้านอยู่เย็นเป็นสุขของ หมู่บ้าน โดยมีการนำพระมาสวดขับไล่สิ่งไม่ดีภายในหมู่บ้านออกไปนอกหมู่บ้าน จากนั้นก็ นิมนต์พระสงฆ์มาสวดสี่ทิศอีกทีหนึ่ง เป็นอันเสร็จพิธี การทำสิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อของ ชาวบ้านและเป็นการสืบสานวัฒนธรรมอันดีงามที่ผู้เฒ่าผู้แก่ทำมาแต่โบราณ มีการสืบทอดกันมา เรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน

เดือนมีนาคม ช่วงเดือนมีนาคมชาวบ้านเลี้ยงผีหมอนั้นเป็นความเชื่อของชาวบ้าน หรือคนในชุมชนในบางส่วนซึ่งหมอนี้ หรือหมอเหยา เป็นวิธีอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยรักษาชาวบ้าน หรือ

เรียกอีกอย่างก็เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่ชาวไร่รักษาอาการเจ็บป่วย ของชาวบ้าน และชาวบ้านมีความเชื่อว่าอาการที่เกิดขึ้นอาการเจ็บป่วยนั้นเกิดจากการผิดผีหรือลบลู ผีบรรพบุรุษเรื่องราวเหล่านี้ เป็นความเชื่อของชาวบ้านและเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ หรือเรียกอีกอย่าง คือการรักษาทางจิตใจ

เดือนเมษายน บุญพระเวสงานบุญพระเวส หรืองานบุญมหาชาติ เช่นเดียวกับงานพึ่งเทศน์เวสสันดรชาดก ซึ่งถือว่าเป็นชาดกที่ยิ่งใหญ่ ชาวบ้านจะช่วยกันตกแต่งประดับประดาโรงธรรมด้วยดอกไม้ ของหอม ใช้ดอกบัวประดับ ธรรมาสน์มีการจัดรูปขบวนแห่พระเวสสันดรชาดก และนางมัทรีออกจากป่าเข้าไปในเมืองไปสิ้นสุดที่พระอุโบสถ และมีเทศน์มหาชาติ พระเวสสันดรชาดกตลอดวัน และต่อด้วยประเพณีสงกรานต์มีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ และไหว้พระขอพรจากผู้เฒ่าผู้แก่

เดือนพฤษภาคม บุญวันวิสาขบูชาชาวบ้านร่วมกันทำบุญตักบาตร ถวายพระสงฆ์ อุทิศส่วนกุศล ให้กับผู้ล่วงลับ และเลี้ยงผีปู่ตา พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตา เป็นความเชื่อของชาวอีสานที่มีความรัก ความผูกพันอยู่กับญาติของบรรพบุรุษ ด้วยความเชื่อที่ว่าบรรพบุรุษยังมีความรัก ความห่วงใย แก่บุตรหลานอยู่เสมอ จึงพร้อมใจกันจัดหาที่ผักและเลี้ยงดู เพื่อตอบสนองในพระคุณของบรรพบุรุษ

เดือนสิงหาคม เป็นการเริ่มต้นฤดูเข้าพรรษาของชาวไทย พระสงฆ์จะออกบิณฑบาตเป็นเวลา 3 เดือน ตามพุทธบัญญัติ นับแต่วันแรกที่เข้าพรรษาเป็นต้นไป ในวันแรกนี้ชาวบ้านจะมีการทำบุญตักบาตรตามวัดต่างๆ

เดือนกันยายน ชาวบ้านร่วมกันทำบุญตักบาตร ถวายทานที่วัดบุญห่อข้าวประดับดิน เป็นการทำพิธีกรรมอุทิศส่วนกุศลให้กับวิญญาณบรรพบุรุษ และวิญญาณไร้ญาติให้ออกมารับส่วนบุญ ชาวบ้านจะนำอาหารคาว หวาน บุหรี่ หมาก พลุ ใส่ลงในกรวยใบตอง นำไปวางตามพื้นดิน หรือไต้ต้นไม้มริเวณรั้วบ้าน รั้ววัด บุญข้าวประดับดิน ชาวบ้านร่วมกันทำบุญถวายทานเลี้ยงผีที่วัด

เดือนตุลาคม วันออกพรรษานั้น ถือเป็นข้อปฏิบัติตามพระวินัย สำหรับพระสงฆ์โดยเฉพาะ เรียกว่า "ปวารณา" จัดเป็นญัตติกรรมวาจาสังฆกรรมประเภทหนึ่ง ที่ถูกกำหนดโดยพระวินัยบัญญัติให้ออกแก่พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ร่วมกันตลอดไตรมาสสามารถกล่าวตักเตือนและชี้ข้อบกพร่องแก่กันและกันได้โดยเสมอภาค ด้วยจิตที่ปรารถนาดีซึ่งกันและกัน เพื่อให้สามารถให้พระสงฆ์ที่ถูกตักเตือนมีโอกาสรับรู้ข้อบกพร่องของตนและสามารถนำข้อบกพร่องไปแก้ไขปรับปรุงตัวให้ดียิ่งขึ้น และต่อจากนั้นจะเป็นบุญข้าวสากที่ชาวบ้านนิยมทำกันทุกปีหลังวันออกพรรษา และช่วงเย็นหรือช่วงค่ำยังมีการไหลเรือไฟของชาวบ้านที่ช่วยกันทำเพื่อทำเรือมาไหลในแม่น้ำประเพณีไหลเรือไฟ มีความเชื่อเกี่ยวโยง สัมพันธ์กับข้อมูลความเป็นมาหลาย

ประการ เช่น เนื่องจากการบูชารอยพระพุทธรูป การสักการะพภาพรหม การบวงสรวงพระธาตุจุฬามณีการระลึกถึงพระคุณของพระแม่คงคา เป็นต้น

เดือนพฤศจิกายน ประเพณีลอยกระทง ชาวบ้านร่วมกันทำบุญถวายทานที่วัด และร่วมบริจาคทุนทรัพย์บำรุงวัด ตกตึกร่วมกันสืบสานประเพณีลอยกระทงที่แหล่งน้ำใกล้หมู่บ้าน

เดือนธันวาคม บุญทอดผ้าป่า คล้ายบุญกฐินแต่เป็นการทำบุญของกลุ่มคนที่อยู่ภายนอกหมู่บ้านนำเอาเงินมาถวายเพื่อบูรณปฏิสังขรณ์วัด หรือเพื่อถวายแก่วัด เป็นต้น (เชื้อน เกาโพธิ์และพะยอม นนคำวงศ์, 2558)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีสุขอยู่อย่างพอเพียงโดยมีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจสามารถทำให้ชาวบ้านอยู่ร่วมกันได้มาจนถึงปัจจุบัน

4.2.2 ความเชื่อของคนในหมู่บ้าน

ด้านของความเชื่อจะพบว่าชาวบ้านนางอย ยังมีวิถีความเชื่อในแบบของคนอีสาน นั่นก็คือ การนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ “ผีปุดา ผีฟ้า ผีแถน” ควบคู่ไปกับการนับถือพระพุทธศาสนา โดยในพื้นที่ของหมู่บ้านนางอย มี “ดอนปุดา” ที่ตั้งอยู่ในบริเวณป่าสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน เป็นที่ดอนมีต้นไม้ใหญ่อยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้าน ซึ่งมีศาลอยู่ใกล้กับหนองบัว เพื่อเป็นที่สถิตของบรรพบุรุษ เป็นสถานที่ในการประกอบพิธีการช่วงก่อนทำนา คือ ในช่วงเดือน 6 ของทุกปี โดยชาวบ้านเชื่อว่า ปุดาเป็นผู้ปกป้องรักษาหมู่บ้าน การเลี้ยงปุดานั้นเพื่อบอกให้ท่านรับรู้ได้รับรู้ การเลี้ยงนั้นเจ้าจำจะจัดเตรียมอาหาร คาว หวาน ผลไม้ต่างชนิดมาถวาย และจัดเตรียมดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อนำไปกราบไหว้บูชา ขอพรจากปุดา ชาวบ้านเชื่อว่าปุดา เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และดูแลพิทักษ์รักษาหมู่บ้านในไร่นาให้อุดมสมบูรณ์ และปกป้องรักษาคนในหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข และความเชื่ออีกอย่างที่ชาวบ้านเชื่อและนับถือปฏิบัติกันมาแต่สมัยปู่ย่า ตายาย คือ ความเชื่อ เรื่อง “การเลี้ยงผีหมอ” ตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาแต่อดีต ที่เชื่อว่าเป็นการจัดเลี้ยงสร้างความรื่นเริงตามประเพณีให้กับผีบรรพบุรุษ ที่จะส่งผลให้คนในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ที่สำคัญจะทำให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลทำนาที่จะมาถึงชาวบ้านจะจัดพิธีบุญเลี้ยงผีหมอขึ้นทุกปีในช่วงหน้าแล้งเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายนของทุกปี และยังพบว่า ชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวของกับผี ซึ่งพบว่าชาวบ้านได้มีการจัดพิธีกรรมทำบุญให้ผ้อย่างสม่ำเสมอเกือบตลอดทั้งปี หรือถ้ามีเหตุการณ์ที่ผิดปกติเกิดขึ้น จะมีการบนบานขอขมาต่อภูตผีวิญญาณเพื่อเป็นการเรียกขวัญและกำลังใจให้กลับคืนมา และชาวบ้านคิดอยู่เสมอว่าธรรมชาติรอบๆ ตัวไม่ว่าจะเป็น ป่าเขานั้นมีผีสิงสถิตอยู่เสมอ ทำให้ชาวบ้านนางอยมีความระมัดระวังในการใช้ชีวิต

4.2.3 ทูทางทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ

ทูทางทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่พบว่าส่วนใหญ่จะอยู่ในบ้านนางอย หมู่ 4 จากการสำรวจ พบว่ามี สระน้ำ หรือ “สระหนองบัว” ที่บ้านนางอย ที่เกิดจากการร่วมมือร่วมใจกันของชุมชนขุดสระเป็นบ่อน้ำสาธารณะเพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้ โดยมีการปล่อยพันธุ์ปลาชนิดต่าง ๆ และปลูกต้นไม้ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ทั้งนี้ในหน้าแล้งเกษตรกรในชุมชนก็ยังสามารถผันน้ำในสระเข้าสู่ไร่นาเพื่อใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกได้อีกด้วย จึงถือว่าเป็นสวัสดิการของชุมชนที่เกิดจากทรัพยากรในชุมชนเองอย่างเห็นได้ชัด จึงมีการจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้รอบสระบัวขึ้นโดยได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในตำบลต่างอย แต่ยังคงต้องมีการวางกลไกในการบริหารจัดการทรัพยากร “สระหนองบัว” เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการจัดสรรทรัพยากรร่วมกันของชุมชน เพราะไม่เพียงแต่ชุมชนบ้านนางอยเจ้าของพื้นที่จะสามารถใช้ประโยชน์ได้เพียงที่เดียวแต่ต้องร่วมไปถึงชุมชนตำบลต่างอยทั้งหมด ดังนั้นในการจัดการสระบัวให้ออกมาในรูปแบบของการจัดสวัสดิการชุมชนถือได้ว่าเป็นการพัฒนาขยายผลของสวัสดิการชุมชนไปสู่แหล่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ตัวเงิน โดยเกิดจากการที่ชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันในการจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ของชุมชนส่วนรวม

4.3 พัฒนาการของระบบสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยจากอดีตถึงปัจจุบัน

การศึกษาพัฒนาการของระบบสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยจากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการจัดรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมของตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของระบบสวัสดิการชุมชน ได้ดังนี้

4.3.1 ยุกระบบสวัสดิการชุมชนเดิม

หากจะอธิบายระบบสวัสดิการชุมชนในอดีตของตำบลต่างอยที่มีมา จะพบว่า ความสำคัญของคนที่ร้อยเชื่อมกัน จะถูกผูกพันด้วยวัฒนธรรมของตำบลต่างอย และความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ “ไทญ้อ” ที่มีวัฒนธรรมที่ตึงาม ความรัก เอื้ออาทรต่อกันในเครือญาติ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พี่พาทอาศัยกัน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับช่วงชีวิตของคนตั้งแต่เกิดจนตาย ยามเจ็บไข้ได้ป่วย ก็จะมีการไปเยี่ยมยามตามบ้านเรือน คอยถามสารทุกข์สุขดิบของชาวบ้าน รวมถึงตามช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น เมื่อมีงานบุญ หรืองานศพ ชุมชนก็มักจะร่วมตัวกันโดยแต่ละคนจะนำข้าวสาร หรืออาหารต่าง ๆ มาแบ่งปันกัน ตลอดจนร่วมแรงช่วยเหลือกันเพื่อให้งานของชุมชนสำเร็จลุล่วงดังที่ชาวบ้านเรียกว่า “การโฮมบุญ” หรือในการช่วยกันเกี่ยวข้าว หรือที่ชุมชนเรียกว่า “นาหวาน” โดยที่ไม่หวังผลตอบแทนเป็นตัวเงิน แต่เกิดจากจิตอาสาที่มีรากลึกมาจากวัฒนธรรมซึ่งนับวันจะค่อย ๆ หายไปเพราะปัจจุบันเงินกลับกลายเป็นปัจจัยที่เหนือกว่าในชีวิตประจำวันทำให้ชุมชนลืมนึกไปว่าวัฒนธรรมของตนนั้นมีค่ามากกว่าตัวเงิน เพราะหากลองพิจารณาดูจะพบว่าถ้าชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันในการทำกิจการใด ๆ นั้น ทำให้ลดรายจ่ายในการจ้างแรงงาน ในการลงทุน ได้มากกว่าการใช้เงินเป็นต้นทุนเพียงอย่างเดียว ซึ่งแท้จริงแล้วรูปแบบวัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชุมชนก็คือ รูปแบบสวัสดิการชุมชนที่ไม่ได้อยู่ในรูปแบบของตัวเงิน และมีมาก่อนที่จะเกิดรูปแบบสวัสดิการตัวเงิน การรวมแรง “โฮมแรง” ในการดำนา และเกี่ยวข้าว ซึ่งคล้ายคลึงกับการลงแขกของภาคอื่นๆ เป็นการช่วยเหลือในการประกอบอาชีพของคนในหมู่บ้านร่วมกัน โดยไม่ได้หวังรูปแบบของผลการตอบแทนน้ำใจแต่เป็นการให้ที่เปี่ยมด้วยคุณค่าทางความรู้สึกของคนที่ได้ช่วยเหลือ แม้กระทั่งการได้รับระบบสวัสดิการที่เกิดจากธรรมชาติ ซึ่งพื้นที่ของอำเภอต่างอย หากเปรียบแล้วคือพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยคนได้หาเลี้ยงชีพจากระบบสวัสดิการธรรมชาติที่เอื้อต่อคน ไม่ว่าจะเป็น การหาอาหารจากธรรมชาติ ยารักษาโรคจากป่า หาจับปู จับปลาตามท้องไร่ท้องนา ในแหล่งแม่น้ำลำคลอง ซึ่งในอดีตเป็นการหาเพื่อดำรงชีพ แต่ปัจจุบันกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลกระทบต่อวิถี และความคิดของคนในหมู่บ้าน ให้มีการแสวงหาทรัพยากรเพื่อช่วงชิงเอามาไว้เป็นของตน เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ เพื่อแผ้วถางเป็นไร่นาและสร้างที่อยู่อาศัย ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติบางอย่างถูกตัดทอนวงจรของห่วงโซ่อาหารก็สะดุดชะงักตัวในการที่จะผลิตอาหารธรรมชาติให้กับคน

4.3.2 ยุกระบบสวัสดิการชุมชนแบบรัฐของตำบลต่างอย

อาจกล่าวได้ว่า ในอดีตสังคมของชุมชนในตำบลต่างอยเป็นสังคมเกษตรกรรม มีวัฒนธรรมที่ดั่งาม ความรัก ความเอื้ออาทรต่อกันในหมู่ญาติ และดำรงชีวิตแบบพึ่งพาอาศัย เกื้อกูลกันในชุมชน ระบบสวัสดิการที่ได้รับจึงเกิดจากธรรมชาติ และพื้นฐานของสังคม วัฒนธรรม (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2550) แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย และกลไกของการพัฒนาจึงทำให้การดำรงชีวิตของคนในสังคม เปลี่ยนไป สังคมเกษตรกรรมกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม เกิดปัญหาวิกฤตทางสังคม และ วัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนแบ่งปันเริ่มเป็นธุรกิจการค้า เกิดการแก่งแย่งแข่งขันเอาเปรียบ ละเลยรากเหง้าและภูมิปัญญาท้องถิ่น คนในชุมชนละทิ้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยเพื่อไปหางานทำนอก ชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนจึงลดบทบาทน้อยลง การจัดสวัสดิการให้แก่ ประชาชนจึงตกเป็นภาระของภาครัฐ ซึ่งในชุมชนท้องถิ่นก็คือ องค์การบริหารส่วนตำบล เป็น ผู้ดูแลและจัดระบบสวัสดิการที่ภาครัฐจัดสรรให้ ซึ่งเป็นการมอบงบประมาณในการจัดการบริการ ให้แก่ประชาชน ซึ่งครอบคลุมความต้องการของคนในชุมชน ทำให้เกิดการลดทอนของการ ช่วยเหลือกันของคนในชุมชนจึงลดบทบาทน้อยลง บทบาทของชุมชนในการดูซึ่งกันและกันก็ ลดลง การจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนจึงเป็นภาพของการดำเนินงานของส่วนภาครัฐในการให้ ความสงเคราะห์ ไม่มีหลักประกันความมั่นคงในชีวิตเหมือนคนที่รับราชการ และไม่เอื้อต่อ ประชาชนทุกภาคส่วนในสังคม ประชาชนจึงประสบปัญหาเดือดร้อนที่ไม่สามารถเข้าถึงเพื่อเข้า ไปใช้บริการที่รัฐจัดให้ได้อย่างทั่วถึง ต่อมาเมื่อช่วงประมาณ พ.ศ. 2540 สถานการณ์การ เปลี่ยนแปลงของประเทศไทยเกิดภาวะวิกฤติทางด้านเศรษฐกิจ มีการปิดกิจการเลิกจ้าง พนักงานเป็นจำนวนมาก เป็นสาเหตุให้แรงงานที่อยู่ในระบบการจ้างทั้งในภาคธุรกิจและ ภาคอุตสาหกรรมที่ถูกเลิกจ้างต้องกลับสู่ชนบท บางส่วนกลับไปเพียงชั่วคราวเพื่อรอการฟื้นตัว ทางเศรษฐกิจ บางส่วนเปิดกิจการเล็กๆ เป็นของตนเอง บางส่วนหันมาทำการเกษตรที่เป็น อาชีพเดิมของตน คนจน คนด้อยโอกาสเพิ่มขึ้น ชุมชนกลายเป็นแหล่งรองรับคนกลุ่มนี้ไม่ให้ไป ตกอยู่ในสภาวะที่ย่ำแย่กว่าเดิม

อย่างไรก็ตามการที่จะเปลี่ยนทัศนคติของคนในชุมชนนั้นทำได้ยากที่จะให้เห็นสวัสดิการ ชุมชนนอกเหนือจากตัวเงิน และให้กลับมาคิดถึงสวัสดิการในรูปแบบที่เกิดจากวัฒนธรรม ประเพณีที่ดั่งามของชุมชนว่าสิ่งดั่งามเหล่านี้คือสวัสดิการของชุมชนที่แท้จริงและไม่มีวันที่จะ เสื่อมสลายไปตราบเท่าที่คนในชุมชนยังคงรักษาขนบธรรมเนียมที่ดั่งามเหล่านี้ไว้ ซึ่งตามจาก สวัสดิการที่เกิดจากตัวเงิน เพราะหากวันหนึ่งกองทุนไม่มีเงินแล้วสวัสดิการย่อมไม่สามารถ ดำเนินต่อไปได้ในที่สุด การขยายผลรูปแบบสวัสดิการชุมชนไปสู่วัฒนธรรมของชุมชนจะเป็นตัว จุดประเด็นเริ่มต้นให้คนในชุมชนเริ่มที่จะตระหนักถึงสิ่งดั่งามในวัฒนธรรมของตน และช่วยกัน อนุรักษ์ไว้ให้สืบทอดต่อไปยังรุ่นลูกหลาน จากแนวคิดดังกล่าวจึงนำมาสู่ความสำคัญของการ ฟื้นฟูระบบสวัสดิการชุมชนที่มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การระดมทุนเพื่อใช้ในการสร้าง

เสริมอาชีพ และการพัฒนาอาชีพของสมาชิกภายในชุมชนโดยใช้ระบบสะสมทุนร่วมกัน 2) ลักษณะของการพัฒนาโดยอาศัยศักยภาพของชุมชนในการรวมตัวกันดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อลดการเอาเปรียบจากบุคคลภายนอก 3) ลักษณะการนำเอาแนวความคิดการจัดตั้งองค์กร เพื่อให้ความช่วยเหลือหรือเป็นทุนในการสร้างกิจกรรม เพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของคนในชุมชน ซึ่งหลักการดังกล่าวถูกระบุเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งในกองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอย อำเภอดำรงวิทยะปาริชาติ จังหวัดสงขลา

4.4 บทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย อำเภอดำรงวิทยะปาริชาติ จังหวัดสงขลา เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดการสังคม พ.ศ.2546 ให้จัดตั้ง “กองทุนส่งเสริมการสวัสดิการสังคม” โดยมีหลักสำคัญเพื่อสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ สิทธิประชาชนจะต้องได้รับและมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ และเพื่อให้กองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม สามารถเป็นกลไกสำคัญในการดูแลกลุ่มเป้าหมาย และผู้ด้อยโอกาสในสังคม ได้รับสวัสดิการ และเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน รวมทั้งเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกโดยรวม ผู้นำชุมชนด้านต่าง ๆ จึงได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย ขึ้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2551 และเห็นควรกำหนดระเบียบการเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุน สวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย อำเภอดำรงวิทยะปาริชาติ จังหวัดสงขลาไว้ ซึ่งมีพัฒนาการมาจากประสบการณ์ของภาคประชาชนในงานสหกรณ์และกลุ่มออมทรัพย์ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อให้เกิดการพัฒนาการในการจัดสวัสดิการชุมชน โดยมีขบวนการภาคประชาชนด้านสวัสดิการชุมชน กองทุนเพื่อการลงทุนเพื่อสังคม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน การดำเนินงานตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 ของสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งมีการปรับปรุงแก้ไขโดยพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ตามข้อเสนอของภาคประชาชนที่ดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการชุมชนให้รองรับการเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชนและการส่งเสริมองค์กรสวัสดิการชุมชน และการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลของคณะกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ต่างมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานการจัดสวัสดิการชุมชน โดยเฉพาะสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณแก่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนตามกฎหมายส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม เป็นเงิน 200 ล้านบาท ในปีงบประมาณ 2550 และโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนที่ผลักดันโดยคณะกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในปีงบประมาณ 2553 จำนวน 727.3 ล้านบาท

ปัญหาอุปสรรคในการจัดสวัสดิการชุมชน ได้แก่ การจัดสวัสดิการชุมชนเป็นการจัดสวัสดิการกระแสทางเลื้อย บางหน่วยงานหรือผู้นำบางกลุ่มมีความเข้าใจว่าระบบสวัสดิการ

ชุมชน คือคำตอบของระบบสวัสดิการสังคมทั้งหมด ความหลากหลายของรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนทำให้รูปแบบในการส่งเสริมสนับสนุนต้องสามารถตอบสนองความหลากหลายของรูปแบบต่าง ๆ องค์กรที่จัดสวัสดิการชุมชนส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้ ลอกเลียนแบบกันเพิ่มเริ่มต้นและยังขาดความเข้มแข็ง กองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมซึ่งเป็นกองทุนที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรสวัสดิการชุมชนในภาพรวมโดยตรง และออกแบบให้มีการกระจายเงินลงพื้นที่องค์กรบริหารส่วนตำบลและเทศบาลทั่วประเทศ รวมทั้งให้ท้องถิ่นสมทบโครงการจัดสวัสดิการขององค์กรสาธารณประโยชน์หรือองค์กรสวัสดิการชุมชน แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดังกล่าว แต่โครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนที่ผลักดันโดยคณะกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีเครือข่ายผู้นำกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับแกนนำและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน แต่มุ่งเน้นการสมทบงบประมาณให้แก่กองทุนสวัสดิการตำบลและการสร้างความเข้มแข็งให้แก่กองทุนสวัสดิการตำบลประเภทองค์กรการเงินชุมชน และการดำเนินงานยังอยู่เฉพาะกลุ่มผู้นำและเครือข่ายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งอาจไม่ตอบภาพรวมของการจัดสวัสดิการชุมชนในภาพรวมทั้งประเทศที่มีความหลากหลายและมีหลายองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการและให้การส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งการดำเนินงานซึ่งถือว่ารัฐตัดสินใจเข้ามาลงทุนในโครงการดังกล่าว ยังขาดการเชื่อมโยงกับระบบสวัสดิการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน และชี้ให้เห็นถึงความยั่งยืนในอนาคต การขับเคลื่อนงานสวัสดิการชุมชนให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนตามนโยบายและความเป็นอิสระในการดำเนินงานมากกว่าการดำเนินงานตามกฎหมายส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมซึ่งรับผิดชอบในการดูแลองค์กรสวัสดิการชุมชนโดยตรง กล่าวคือ ไม่มีการใช้กลไกตามกฎหมายในการดำเนินงานตามโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน แม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งเริ่มให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้เกิดกองทุนสวัสดิการชุมชนและการสมทบงบประมาณให้แก่กองทุนสวัสดิการชุมชน แต่มีข้อจำกัดในกฎระเบียบที่ไม่มีความชัดเจนว่าสมทบได้หรือไม่ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งถูกสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินเรียกเงินสมทบคืน นอกจากนั้นมีการเมืองท้องถิ่นเข้ามาแย่งกันเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดสวัสดิการชุมชน ได้แก่ การพัฒนากลไกการดำเนินงานจัดสวัสดิการชุมชนตามโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนควรมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับการดำเนินงานตามกลไกกฎหมายส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม และในอนาคตควรพัฒนาการดำเนินงานเข้าสู่ระบบกฎหมายส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม การสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลในลักษณะ 1 ต่อ 1 เป็นระยะเวลา 3 ปี กองทุนสวัสดิการชุมชนต้องตอบให้ได้ว่าการนำงบประมาณสมทบกองทุน จำนวน 3 ปี จะทำให้กองทุนมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและดูแลสวัสดิการให้แก่สวัสดิการได้อย่างยั่งยืนอย่างไร ทั้งนี้ควรใช้การสมทบเงินกองทุนเป็นเงื่อนไขให้กองทุนสวัสดิการชุมชนดูแลผู้ด้อยโอกาสใน

ชุมชนด้วย โดยคาดว่าระบบสวัสดิการชุมชนจะครอบคลุมส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมในการสนับสนุน มีความจำเป็นที่ต้องสร้างความเข้มแข็งขององค์กรสวัสดิการชุมชนโดยการรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชนตามกฎหมายส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมและกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานขององค์กรสวัสดิการชุมชนเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในลักษณะสมทบอนาคต การกำหนดสูตรกลางในการบริหารจัดการและให้สิทธิประโยชน์แก่สมาชิก การพัฒนาระบบข้อมูล การเงินบัญชีและการติดตามผล การถอดบทเรียน การพัฒนาระบบอาสาสมัคร การมีศูนย์เรียนรู้และจัดประชุมสมัชชาสวัสดิการชุมชน การส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนได้อย่างเต็มที่ และการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนกับระบบสวัสดิการอื่น ๆ ที่มีอยู่หลายหลายในชุมชนและในสังคมไทย โดยเฉพาะในอนาคตกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลซึ่งมีอยู่ในทุกพื้นที่ อาจทำหน้าที่เป็นหน่วยจัดการสวัสดิการให้กับหน่วยงานและระบบต่าง ๆ ได้

โดยสิทธิประโยชน์และหน้าที่ขององค์กรสาธารณประโยชน์ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดการสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 มีจุดประสงค์เพื่อให้การรับรองและส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของมูลนิธิหรือสมาคมที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดสวัสดิการสังคม หรือองค์กรภาคเอกชนที่มีผลงานเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมและได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามกฎหมายในรูปองค์กรสาธารณประโยชน์ ซึ่งการดำเนินการของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย ได้ดำเนินการจัดทำเอกสารประกอบการขอรับเงินสนับสนุน จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยริเริ่มก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล เมื่อวันที่ 12 เดือน มีนาคม พ.ศ.2551 ตั้งอยู่ที่หมู่บ้าน ต่างอยใต้ หมู่ 7 ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีนายบุญเตรียม กอญผาลา เป็นประธานกองทุนฯ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอย เพื่อเป็นศูนย์รวมน้ำใจของคนทุกเพศ ทุกวัย ในชุมชน อันสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และกลุ่มร่วมกัน พร้อมทั้งขยายผลการดำเนินงานและเผยแพร่การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการไปยังชุมชน ในการช่วยเหลือและประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหา กับชุมชนในด้านต่าง ๆ จำนวนสมาชิกของกลุ่มเริ่มแรกมีทั้งสิ้น 586 คน ปัจจุบันมีการสำรวจจำนวนสมาชิก เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2556 พบว่า มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นถึง 3,045 คน จากจำนวนประชากรทั้งตำบล 5,600 คน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลทั่วไป ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชน ผู้พิการ โดยมีการกระจายตัวของสมาชิกทั้งหมดจาก จำนวน 7 หมู่บ้าน ในเขตตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

รูปแบบการจัดสวัสดิการของกองทุนสวัสดิการตำบลต่างอย อำเภอดำรงวิทยาร

การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอย ในระยะแรก ได้มีการจัดสวัสดิการจากเงินกองทุนให้แก่สมาชิก 8 ประเภท ได้แก่

- 1) สวัสดิการเกี่ยวกับเด็กแรกเกิด/คลอดบุตร
- 2) สวัสดิการเกี่ยวกับการเจ็บป่วย/รักษาพยาบาล
- 3) สวัสดิการผู้สูงอายุ
- 4) สวัสดิการกรณีเสียชีวิต (ฌาปนกิจ)
- 5) สวัสดิการคนด้อยโอกาส/ผู้พิการ
- 6) สวัสดิการเพื่อการศึกษา
- 7) สวัสดิการอุบัติเหตุ และ
- 8) สวัสดิการคนทำงาน

พร้อมนี้ ทางกองทุนได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อวางกฎระเบียบ ในการยึดเป็นหลักเกณฑ์ของการบริหารงานกองทุนฯ เพื่อจัดทำหลักเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก คณะกรรมการ และหลักในการจัดสวัสดิการ โดยได้ดำเนินกิจกรรมจัดระบบเก็บข้อมูลสมาชิก กำหนดการประชุมคณะกรรมการและสมาชิก 3 เดือน/ครั้ง การวางระบบการบริหารงานด้านบัญชีการเงิน และจัดทำรายงานการสรุปผลการดำเนินงานต่อสมาชิกและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบกับการเชื่อมประสานงานกับกองทุนหมู่บ้าน สภาองค์กรชุมชนการสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส อีกทั้งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ./ อบต./ เทศบาล) เพื่อจัดสวัสดิการ พร้อมทั้งได้รับคำแนะนำ ให้คำปรึกษา สนับสนุนงานด้านบุคลากร และสถานที่การดำเนินงาน และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสกลนคร และสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน (พอช.) เป็นต้นแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดสวัสดิการสังคม เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการกระแสรองหรือทางเลือกที่ดำเนินการโดยประชาชนเอง จึงสามารถดำเนินการได้ไม่ว่ารัฐบาลจะดำเนินนโยบายสวัสดิการสังคมตามแนวคิดใดก็ตาม รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนมีทั้งรูปแบบธรรมชาติและรูปแบบที่มีการจัดการ โดยรูปแบบที่มีการจัดการนั้นสามารถกำหนดได้ 5 รูปแบบ ได้แก่ การจัดสวัสดิการจากฐานองค์กรการเงินชุมชน การจัดสวัสดิการจากฐานการผลิตและธุรกิจชุมชน การจัดสวัสดิการจากฐานการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการจากฐานอุดมการณ์/ศาสนาและการจัดสวัสดิการจากฐานผู้ยากลำบาก

ทางกองทุนสวัสดิการตำบลต่างอยมีผลการดำเนินงานในช่วงปี พ.ศ.2551 ที่ผ่านมา โดยเริ่มจากคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการฯ มีทุนเริ่มต้นจากการมีคณะกรรมการหมู่บ้านละ 1 คน ประกอบกับการได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการจาก สสวจ.7 จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นเงินทุน จำนวน 3,000 บาท โดยมีครอบครัวของผู้นำเป็นต้นแบบในการเก็บเงินออม ในช่วงปี 2551-2552 คณะกรรมการฯ ได้ทำการพัฒนาเพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพการทำงานของตนเอง โดยมีการเดินทางไปศึกษาดูงานที่ อบต. บ้านแมต เพื่อเรียนรู้การจัดสวัสดิการชุมชนและนำมาปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดสวัสดิการให้เหมาะสมสำหรับกลุ่มกองทุนฯ ในตำบลต่างอย อาทิเช่น การเพิ่มกองทุนสนับสนุนการศึกษา การจัดสวัสดิการกรณีเสียชีวิต เป็นต้น แต่ในระหว่างการทำงานอยู่นั้นก็ประสบกับปัญหาของการลดลงของจำนวนสมาชิก เพราะสมาชิกบางรายไม่มีความมั่นใจในการดำเนินงานของกลุ่ม ยังคงมีความหวาดหวั่นว่ากองทุนฯ อาจจะล้ม สูญเสียเงิน และไม่ประสบผลสำเร็จ การเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว คณะกรรมการฯ ได้แนวทางดำเนินการ คือ การเพิ่มการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดความเข้าใจ สร้างจุดสนใจ จนมีกระแสการพูดปากต่อปาก รวมถึงมีการจัดการประชาสัมพันธ์ เช่น การนำเงินสวัสดิการกรณีเสียชีวิต (ฌาปนกิจ) ไปมอบให้แก่ครอบครัวผู้เสียชีวิต หรือกรณีผู้ป่วยนอนโรงพยาบาลก็มีสวัสดิการให้ โดยคณะกรรมการฯ มีการสำรองเงินของตนเองจ่ายก่อน เพื่อเป็นการบริการแก่สมาชิก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจ และเชื่อมั่นว่าตนจะได้รับสิทธิประโยชน์อย่างแท้จริง พร้อมทั้งคณะกรรมการฯ ได้มีการบูรณาการร่วมกันกับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน และเพิ่มสวัสดิการด้านต่าง ๆ ให้มากขึ้นกว่าเดิม โดยในช่วงปี พ.ศ. 2553-2554 ได้จัดให้มีการอุดหนุนและส่งเสริมสวัสดิการในงานศพ กรณีการจัดงานศพปลอดเหล้า ซึ่งถ้าคิดเป็นเม็ดเงินที่ได้รับอาจจะไม่มากนัก แต่แนวทางการดำเนินกิจกรรมนี้ คือสิ่งนำร่องที่ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคี และเปลี่ยนเป็นวัฒนธรรมอันดีที่ชุมชนตำบลต่างอยยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมา อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนฯ ยังคงประสบปัญหาและมีอุปสรรค คือ ข้อด้อยด้านการประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง ชาวบ้านทั่วไปมีความลังเลใจในการเข้าร่วมกลุ่ม เพราะกลัวว่าจะไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง เพราะไม่มีความเชื่อมั่นในทีมคณะกรรมการฯ ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ผ่านมา คณะกรรมการฯ ได้ทำการประชาสัมพันธ์ไปยังสมาชิกให้ทั่วถึงโดยแจกเอกสารแผ่นพับ ประกาศเสียงตามสาย เพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ซึ่งกำหนดให้มีการประชุม 5 ครั้ง/เดือน ในระยะแรกของการดำเนินงาน เพื่อเป็นกลไกส่งเสริมให้เกิดการแก้ไขปัญหาได้ทันที่ตามความต้องการของสมาชิก โดยคณะกรรมการฯ มีการติดต่อประสานงาน พูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง อันเป็นการเสริมแรงและกระตุ้นการทำงานที่ต้องทำด้วยใจและเสียสละ และหลังจากนั้นมา ตั้งแต่ปี 2556 กองทุนสวัสดิการชุมชนฯ ได้มีมติจากการประชุมคณะกรรมการฯ ซึ่งระบุให้มีการเพิ่มการจัดสวัสดิการที่มากขึ้น ปัจจุบันกองทุนสวัสดิการฯ ได้จัดสวัสดิการจากเงินกองทุนให้แก่สมาชิกเพิ่มขึ้น เป็น 13

ประเภท (รายการ) โดยมีขั้นตอนการบริหารจัดการของกลุ่มได้ดำเนินการเรียกเก็บเงินกับสมาชิก จะต้องออมเงินวันละ 1 บาท เพื่อเข้ากองทุนฯ เป็นรายเดือนๆ ละ 30 บาท เรียกเก็บทุกวันที่ 5 ของเดือน โดยนำเงินที่ได้จากสมาชิกเข้าไปฝากไว้ที่สถาบันทางการเงินที่กองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอย่ เปิดบัญชี มีการแบ่งสัดส่วนเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนกลางเพื่อการบริหารงานกองทุน 20% และอีก 80% จัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อสวัสดิการสมาชิกกองทุน ทั้งนี้ การดำเนินการสามารถปรับเปลี่ยน หรือลดทอน การจัดสวัสดิการได้ตามเห็นชอบของคณะกรรมการกองทุนฯ อีกทั้งยังเปิดโอกาสในการเข้าเป็นสมาชิกของชาวบ้าน สามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น คณะกรรมการฯ ช่วยอำนวยความสะดวกในการสมัครเข้าเป็นสมาชิก หรือมีข้อยกเว้นการรับสมาชิกใหม่กรณีเป็นเขยหรือสะใภ้ ที่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกในครัวเรือนในเขตตำบลต่างอย่ ก็สามารถสมัครเป็นสมาชิกได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นลูกหลานที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านของเขตตำบลต่างอย่เท่านั้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าจำนวนข้อมูลการสมัครเป็นสมาชิกกองทุนมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน สามารถนำมาแสดงจำนวนสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย่ อำเภอต่างอย่ จังหวัดสกลนคร ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย่ อำเภอต่างอย่ จังหวัดสกลนคร

หมู่บ้าน	จำนวนสมาชิกตามบัญชีรายชื่อ	ลาออก	เสียชีวิต	ย้าย	คงเหลือ
บ้านต่างอย่ หมู่ 1	529	12	34	-	483
บ้านต่างอย่เหนือ หมู่ 2	438	1	26	5	406
บ้านโคกงอย หมู่ 3	552	5	16	1	530
บ้านนางอย หมู่ 4	953	6	31	-	916
บ้านโพธิ์ปลาไหล หมู่ 5	309	-	8	-	301
บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6	441	31	7	-	403
บ้านต่างอย่ใต้ หมู่ 7	596	16	24	1	555
เจ้าหน้าที่ อบต.	66	4	2	-	60
รวม	3884	75	148	7	3654

ที่มา : เอกสารประกอบการประชุมใหญ่สามัญ ประจำปี 2558 (วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2559)
องค์การบริหารส่วนตำบลต่างอย่ อำเภอต่างอย่ จังหวัดสกลนคร

ทั้งนี้ กองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอย ได้วางกฎระเบียบเพื่อใช้ในการบริหารจัดการกองทุน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอย เพื่อเป็นศูนย์รวมน้ำใจของทุกเพศทุกวัยในชุมชนท้องถิ่น เกิดสำนึกรับผิดชอบร่วมกัน เกิดการประสานความร่วมมือในการจัดระบบสวัสดิการเพื่อสังคมและชุมชน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและกลุ่มร่วมกัน อีกทั้งเป็นการขยายและเผยแพร่การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนไปยังชุมชน ช่วยเหลือและประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหาให้กับชุมชนในด้านต่างๆ รวมถึงลดช่องว่างความเป็นอยู่ของสังคมในชุมชนให้เกิดความเสมอภาคและความสันติสุขร่วมกันเหมือนญาติพี่น้อง โดยมีการสะสมทุนร่วมกันของหลายภาคส่วน ประกอบด้วย เงินที่ได้จากการออมบุญวันละบาทของสมาชิกทุกคน เงินสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชน เงินสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากดอกเบี้ยของธนาคารและจากเงินปันผลสลากออมสินหรือพันธบัตร

เงื่อนไขของการเป็นสมาชิก ทางกองทุนฯ ได้กำหนดคุณสมบัติของสมาชิกไว้ คือ จะต้องเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลต่างอย หรือเป็นข้าราชการ ลูกจ้างในองค์กรบริหารส่วนตำบลต่างอยโดยไม่เลือกเพศและวัย เป็นผู้มีนิสัยอันดีงาม มีความรู้ความเข้าใจเห็นชอบในหลักการของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยและพร้อมที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมของกองทุน เป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะปฏิบัติตามระเบียบของกองทุน โดยคณะกรรมการกองทุนจะเป็นผู้ลงมติเห็นชอบให้เข้าเป็นสมาชิก การสมัครเป็นสมาชิกทำได้โดยต้องสมัครเข้าเป็นสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอย และต้องออมบุญวันละ 1 บาท ตามกติกาและจัดส่งทุกวันที่ 5 ของทุกเดือน เมื่อแรกเข้าเป็นสมาชิกต้องเสียค่าสมัครคนละ 10 บาท อีกทั้งมีการเปิดรับสมาชิกใหม่ตลอดทั้งปี โดยสิทธิประโยชน์และหน้าที่ของสมาชิกจะได้รับความคุ้มครองเมื่อออมบุญครบ 60 วัน หรือสามารถถอนบุญล่วงหน้าเป็นรายเดือน หรือรายปีก็ได้ การสิ้นสุดสภาพของการเป็นสมาชิก ประกอบด้วย การตาย ขาดการส่งเงินออมบุญรายวัน (จำนวน 60 วัน) หรือมติดของที่ประชุมให้มีมติให้ออกจากการเป็นสมาชิก เนื่องจากได้กระทำผิดเงื่อนไข เช่น ไม่ส่งเงินคืนกองทุน หรือมีเจตนาจงใจฝ่าฝืนกฎระเบียบของกองทุนฯ หรือไม่ให้ความช่วยเหลือ ความร่วมมือกับกองทุนไม่ว่ากรณีใดๆ

สิทธิและผลประโยชน์ สมาชิกทุกคนมีสิทธิเสนอความเห็นชอบหรือความคิดเห็นต่อกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยได้ และร่วมตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการกองทุน ทั้งนี้สมาชิกทุกคนได้รับสวัสดิการทั้งหมดทุกเรื่อง(ครอบคลุม 13 ประเด็น) ที่กองทุนฯ ได้ดำเนินการจัดทำขึ้น ซึ่งสมาชิกทุกคนมีสิทธิ์เข้าร่วมประชุมใหญ่ที่กองทุนจัดขึ้น ทั้งการประชุมสามัญ และการประชุมวิสามัญ ทั้งนี้สมาชิกทุกคนจะได้เสนอคณะกรรมการฯ เพื่อให้ดำเนินการในการบริหารจัดการกองทุน ซึ่งคุณสมบัติของคณะกรรมการ จะต้องผู้มีภูมิลำเนาในเขตตำบลต่างอยหรือเป็นข้าราชการ ลูกจ้างในองค์กรบริหารส่วนตำบลต่างอย โดยการได้มาจะต้องมาจากการสรรหาในชุมชน ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือไร้ความสามารถ ไม่เคยถูกให้ออกจากการคณะกรรมการกองทุนด้วยมติของคณะกรรมการหรือมติของสมาชิก ให้ปฏิบัติหน้าที่วาระละ

2 ปี และสามารถรับคัดเลือกให้เข้ามาใหม่ได้เมื่อหมดวาระ เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องต่อส่วนรวม สื่อสัตย์ สุจริต

การจัดระบบสวัสดิการของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ มีรูปแบบการจัดสวัสดิการครอบคลุม 12 เรื่อง ได้แก่

1) เกิด แรกเกิดรับขวัญ 1,000 บาท นอนโรงพยาบาลได้คืนละ 200 บาท แต่ไม่เกิน 10 คืน/ครั้ง ปีละไม่เกิน 2,000 บาท ต่อคน/ปี

2) แก่ สัจจะครบ 3 ปี อายุ 60 ปี ได้เงินบำนาญปีละ 150 บาท และหากออกมเงินสัจจะครบทุกปีจะได้เพิ่มปีละ 50 บาท

3) เจ็บ การรักษาตัวที่โรงพยาบาล ได้ค่านอนโรงพยาบาล คืนละ 200 บาท ปีละไม่เกิน 10 คืน/ต่อคน/ปี

4) ตาย สัจจะ 60 วัน ถึง 10 เดือนตาย ได้ค่าทำศพ 2,000 บาท และหากตายหลักจากออกมเงินสัจจะครบปีจะได้ค่าทำศพ เพิ่มขึ้นปีละ 2,000 บาท

5) อัครภัย ให้ไม่เกิน 10,000 บาท โดยมีการพิจารณาจากความเสียหายของทรัพย์สิน

6) สวัสดิการคนทำงาน คณะทำงานคือคนเก็บเงิน ได้เดือนละ 100 บาท/คน/เดือน ค่าตอบแทนคณะกรรมการบริหารการประชุมครั้งละ 200 บาท/ครั้ง และค่าตอบแทนสมาชิกในการประชุมวิสามัญ-สามัญ ครั้งละ 50 บาท/ครั้ง

7) ทุนการศึกษา แบ่งเป็น เด็กระดับก่อนเกณฑ์ 200 บาท/คน เด็กระดับประถมศึกษา 300 บาท/คน เด็กระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย 500 บาท/คน และระดับอุดมศึกษา 500 บาท/คน

8) ทุนเพื่อที่อยู่อาศัย เพื่อซ่อมแซมบ้าน ไม่เกิน 7,000 บาท

9) ทุนเพื่อประกอบอาชีพ คณะกรรมการฯพิจารณาตามสมควร

10) ทุนผู้พิการ จ่าย 500 บาท ให้แก่ผู้พิการที่ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการ

11) ทุนผู้ด้อยโอกาส 500 บาท ให้แก่ผู้ด้อยโอกาสที่ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการ

12) ค่าทำขวัญที่เกิดจากอุบัติเหตุ จ่าย 500 บาทให้กับผู้ประสบอุบัติเหตุ

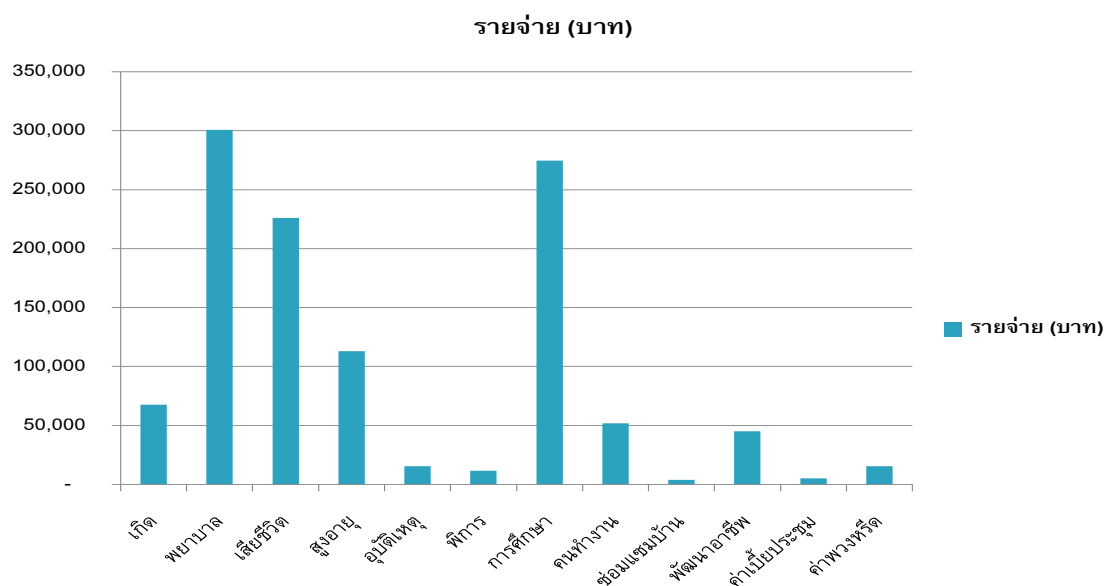
โดยในรอบปี พ.ศ.2558 ที่ผ่านมา กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ ได้ดำเนินการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกครอบคลุมทุกรายการ รายงานฐานะการเงินของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ อำเภอต่างๆ จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2558 พบว่ารายรับของกองทุนแบ่งเป็น

- เงินออมจากสมาชิก	จำนวน 1,119,133 บาท
- เงินสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	จำนวน 60,000 บาท
- เงินสนับสนุนจาก พอช.และ พมจ. สกลนคร	จำนวน 471,706 บาท
- เงินสะสมยกยอเดิม	จำนวน 786,354 บาท
- ค่าธรรมเนียมแรกเข้า	จำนวน 2,490 บาท

- ดอกเบี้ยธนาคาร	จำนวน	3,780 บาท
- รางวัลสลากออมทรัพย์	จำนวน	40,800 บาท
รวมรายรับ	จำนวน	2,484,264 บาท

ทั้งนี้กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย ได้ดำเนินการและมีรายการค่าใช้จ่ายในการจัดสวัสดิการเพื่อชุมชน รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 2,484,264 บาท โดยแบ่งเป็นรายการ คือ เงินฝากธนาคาร 1,311,672 บาท และ เงินสด 13,871 บาท และมีรายจ่าย ดังต่อไปนี้

- จ่ายค่าสวัสดิการการเกิด	จำนวน	67,500 บาท
- จ่ายค่าสวัสดิการรักษาพยาบาล	จำนวน	300,800 บาท
- จ่ายค่าสวัสดิการเสียชีวิต	จำนวน	226,000 บาท
- จ่ายค่าสวัสดิการอุบัติเหตุ	จำนวน	15,500 บาท
- จ่ายค่าสวัสดิการผู้สูงอายุ	จำนวน	113,150 บาท
- จ่ายค่าสวัสดิการพิการ	จำนวน	11,500 บาท
- จ่ายค่าสวัสดิการการศึกษา	จำนวน	274,600 บาท
- จ่ายค่าสวัสดิการคนทำงาน	จำนวน	51,800 บาท
- จ่ายค่าสวัสดิการซ่อมแซมบ้าน	จำนวน	3,826 บาท
- จ่ายค่าสวัสดิการพัฒนาอาชีพ	จำนวน	45,000 บาท
- การประชุมสามัญประจำปี	จำนวน	21,215 บาท
- ค่าเบี้ยประชุม	จำนวน	5,250 บาท
- ค่าพวงหรีด	จำนวน	15,400 บาท
- ค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการ (สนง.)	จำนวน	7,179 บาท
รวมรายรับ	จำนวน	2,484,264 บาท

ภาพที่ 11 รายจ่ายของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย อำเภอดำรงวิทย
จังหวัดสกลนคร ประจำปี 2558 (รายงาน วันที่ 30 กันยายน 2558)

ดังจะเห็นได้ว่า รายจ่ายของการบริหารจัดการกองทุนฯ ที่ผ่านมารอบปี พ.ศ.2558 จะมุ่งเน้นการจัดสวัสดิการ ซึ่งมีการใช้จ่ายสำหรับเป็นค่ารักษาพยาบาล สูงถึง 300,800 บาท รองลงมา คือ ด้านการศึกษาให้แก่เยาวชนที่เป็นสมาชิกของกองทุน จำนวน 274,600 บาท และค่าสวัสดิการเสียชีวิต ค่าทำศพจำนวน 226,000 บาท ทั้งนี้ในการดำเนินการพบว่าการสะสมเงินเป็นการออมเงินที่มีการรายรับและรายจ่ายเท่ากัน จึงไม่สามารถเพิ่มอัตราการพัฒนาระบบสวัสดิการให้ตรงตามความต้องการของประชาชนที่มีมากขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้งนโยบายในการสนับสนุนจากปีงบประมาณ 2551 เป็นปีแรกที่คณะกรรมการบริหารกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมมีการกระจายเงินกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น โดยกระจายงบประมาณเชิงประเด็นและพื้นที่ (องค์กรบริหารส่วนตำบลและเทศบาล) ให้จังหวัดต่าง ๆ และคณะกรรมการบริหารกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการบริหารกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัดมีอำนาจทำการแทนคณะกรรมการในการจัดการกองทุนในจังหวัดและอนุมัติโครงการภายในจังหวัด โดยการจัดทำโครงการต้องคำนึงถึงการรับฟังความคิดเห็นหรือทำประชาคมจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งโครงการในพื้นที่ให้ขอความร่วมมือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสมทบตามศักยภาพใน

คณะอนุกรรมการฯ จังหวัด ได้อนุมัติงบประมาณ ให้แก่หน่วยงานรัฐ องค์กรสาธารณประโยชน์ และองค์กรสวัสดิการชุมชน และมีโครงการที่ดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการชุมชนและได้รับเงินสมทบจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น แต่แนวโน้มในอนาคตผลกระทบจะเกิดขึ้น เนื่องจากงบประมาณสนับสนุนดังกล่าวจะสิ้นสุดลง ทางกองทุนฯ จึงจำเป็นต้องค้นหาแนวทางในการป้องกันและรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าวจึงนำมาสู่การพัฒนารูปแบบระบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมของตำบลต่างอย อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดสกลนคร ซึ่งได้ดำเนินการภายใต้ความร่วมมือของสถาบันการศึกษาท้องถิ่น คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้เข้ามาร่วมศึกษาและพัฒนา รูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมของตำบลต่างอย อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดสกลนคร

4.5 รูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ

กระบวนการพัฒนารูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ อำเภอต่างๆ จังหวัดสกลนคร หลังจากได้ดำเนินการไปในระยะแรก โดยทำการสำรวจข้อมูลบริบทของพื้นที่นาร่องทั้ง 2 หมู่บ้าน คือ บ้านนางอย หมู่ 4 และบ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ตำบลต่างๆ อำเภอต่างๆ จังหวัดสกลนคร เพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ พร้อมทั้งได้ศึกษาระบบสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆจากอดีตถึงปัจจุบัน และบทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆที่ผ่านมา เพื่อนำมาสู่กระบวนการพัฒนารูปแบบ โดยทางคณะผู้วิจัยได้คัดเลือกหมู่บ้านนางอยเป็นพื้นที่ในการทดลองเชิงปฏิบัติการและขยายแนวคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนในรูปแบบที่ใหม่ “สวัสดิการชุมชนที่ไม่ใช่ตัวเงิน” ขั้นตอนการดำเนินการ สามารถนำมาอธิบายกระบวนการพัฒนารูปแบบของการจัดระบบสวัสดิการชุมชน ได้เป็น 3 ระยะ คือ

ระยะแรก: การเรียนรู้แลกเปลี่ยนจากท้องถิ่น การปฏิบัติการได้เริ่มต้นจากการวางแผนการไปศึกษาดูงานเพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัยสวัสดิการชุมชน ระหว่างวันที่ 27-30 สิงหาคม 2558 ณ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงคราม จากการไปศึกษาดูงานของกลุ่มสวัสดิการชุมชนแพรกกหนามแดง อำเภอแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงครามเพื่อไปเรียนรู้แนวคิดในการฟื้นฟูระบบสวัสดิการชุมชน ผ่านการฟื้นฟูระบบวัฒนธรรมชุมชนจากประวัติศาสตร์ของชุมชนเอง ซึ่งองค์ความรู้ที่ทางคณะผู้วิจัยได้เรียนรู้พบว่าการจะจัดระบบสวัสดิการไม่ใช่เรื่องของใครคนใดเพียงคนเดียว แต่มันเป็นเรื่องของคนทุกคนที่ต้องเข้ามามีส่วนในการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ ทั้งนี้การทำงานที่จะเห็นผลจะต้องควบคู่ไปกับการปฏิบัติการและต้องขยายแนวร่วมเพิ่มขึ้น จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงนำมาสู่การปฏิบัติการขยายแนวความคิดของสวัสดิการชุมชนที่ไม่ใช่ตัวเงิน

ระยะสอง: การสื่อสารแนวความคิดเพื่อสร้างความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับการจัดระบบสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน ปฏิบัติการทางความคิดในการขยายผลการของการจัดรูปแบบสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน เกิดขึ้นได้จากความร่วมมือของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างๆ และองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ โดยได้มีการประชุมเพื่อปรึกษาและวางแผนร่วมกันในการทำงานเป็นระยะๆ ซึ่งทางนายกองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ และคณะกรรมการกองทุน นำโดยผู้นำทั้ง 7 หมู่บ้านในเขตตำบลต่างๆ อำเภอต่างๆ จังหวัดสกลนคร ได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมเพื่อเรียนรู้การจัดสวัสดิการชุมชนที่ไม่ใช่ตัวเงิน ซึ่งทางคณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาข้อมูลบริบทของ 2 หมู่บ้านนาร่อง (บ้านนางอย หมู่ 4 และบ้านน้ำพุสามัคคี) เพื่อให้เห็นสะท้อนภาพของทุนชุมชนที่ยังคงหลงเหลือในปัจจุบัน ประกอบด้วย ทุนทางด้านภูมิปัญญาเรื่องการเอาแรง (โฮมบุญ) ทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านนางอย อาทิ ป่าสาธารณะชุมชน สระหนองบัว การใช้ประโยชน์

ร่วมของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ และทุนทางวัฒนธรรมตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ ทำให้เกิดการค้นหาแนวทางในการพัฒนาร่วมกันของคณะกรรมการกองทุนร่วมกับคณะผู้วิจัย จนเกิดชุดปฏิบัติการในการส่งผ่านความคิดไปยังกลุ่มเยาวชนภายในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มสภาเด็กและเยาวชนตำบลต่างอย จำนวน 20 คน ให้เข้าร่วมในกระบวนการขยายความคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนที่ไม่ใช่ตัวเงิน ควบคู่ไปกับเรียนรู้การเก็บข้อมูลของชุมชน เช่น การฝึกปฏิบัติการวาดแผนที่เดินดิน การจัดทำปฏิทินผลผลิตทางด้านทรัพยากรของชุมชน หลังจากปฏิบัติการขับเคลื่อนงานกับการขยายผลทางด้านความคิดให้มากขึ้นแล้ว ทางคณะผู้วิจัยจึงได้ร่วมกำหนดแผนในการพัฒนาของตำบลต่างอย โดยได้มีการดำเนินการเพื่อวิเคราะห์ทุนของชุมชนออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

1) รูปแบบทุนที่ไม่ใช่ตัวเงิน ภายในชุมชนตำบลต่างอย โดยเฉพาะในพื้นที่นำร่องพบว่าสวัสดิการชุมชนที่ไม่ใช่ตัวเงินแฝงอยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนซึ่งเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งคนในชุมชนเรียกว่า “การเอาแรง” หรือการโหมแรง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการช่วยเหลือกันทั้งการช่วยเหลือในยามบุญ ตามเทศกาลต่างๆ ของชุมชน ซึ่งจะพบว่าหนุ่มสาวของในชุมชนจะมาร่วมแรงร่วมใจกันทำจิตอาสา เช่น การลงแขกดำนา การลงแขกเกี่ยวข้าว การช่วยจัดเตรียมสถานที่ ตกแต่งสถานที่ให้สวยงาม รวมถึงการเอาแรงในการเป็นผู้ให้บริการในงานวัด หรือแม้กระทั่งการไปช่วยดูแลความเรียบร้อย บริการ และช่วยทำอาหารในงานศพ ซึ่งภาพเหล่านี้เริ่มเลือนหายไป อีกทั้งวัฒนธรรมชุมชน ที่เรียกว่า “ประเพณีบุญกองข้าว” เป็นอีกทุนชุมชนหนึ่งอย่างที่ได้นำมาพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการที่สามารถกลายเป็นตัวเงินได้ โดยประเพณีบุญกองข้าว คนอีสานถือกำหนดให้มีประเพณีบุญกองข้าวในเดือนสาม ขึ้นสามค่ำของทุกปี ก็เพราะคนอีสานเชื่อว่า ในเดือนสาม ขึ้นสามค่ำของทุกปีฟ้าจะไขประตูฝน ฟ้าจะร้องฝนจะตก คนโบราณจะคอยสังเกตเสียงของฟ้าร้อง ว่าร้องมาจากทางทิศใด เพื่อมาทำนายน้ำฝนว่าจะมากหรือน้อย เพื่อเตรียมตัวรับกับสถานการณ์น้ำในฤดูกาลทำนาในปีหน้า บุญกองข้าวเป็นประเพณีบุญที่เปิดโอกาสให้ชาวนาในท้องถิ่นนั้นๆ ได้ทำบุญร่วมกัน หลังจากที่เสร็จสิ้นภาระในการเก็บเกี่ยวข้าวในนา ดังนั้นช่วงเวลาในการทำบุญกุ่มข้าวใหญ่ จึงกำหนดเอาเวลาระหว่างเดือนยี่ถึงเดือนสาม การทำบุญนั้นชาวนาทุกคนจะมาร่วมเป็นเจ้าภาพ จุดมุ่งหมายของการทำบุญกุ่มข้าวใหญ่คือ เพื่อร่วมกันจัดหาทุนทรัพย์ให้แก่ทางวัดเพื่อเป็นกองทุนในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในการบริจาคราวนี้ชาวบ้านจะไม่บริจาคเงินแต่จะบริจาคเป็นข้าวเปลือกเหตุผลเพราะชาวนาไม่มีเงินแต่มีข้าว อันเป็นผลผลิตจากน้ำพักน้ำแรงของตนเป็นประการที่หนึ่ง ประการที่สองก็เพื่อจะได้ทำบุญด้วยข้าวในยุ้งของตนเอง จะบริจาคมามากหรือน้อยขึ้นอยู่กับศรัทธาและข้าวในนาของแต่คนละ แต่เมื่อคนร่วมกันบริจาคก็จะได้กองข้าวกองใหญ่ตั้งที่บ่งไว้ในชื่อประเพณีการทำบุญครั้งนี้ว่าบุญกุ่มข้าวใหญ่ ซึ่งก็หมายถึงบุญกองข้าวใหญ่นั้นเอง

2) รูปแบบทุนสวัสดิการที่เป็นตัวเงิน ซึ่งเป็นการจัดการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อสนองความต้องการของคนในชุมชน โดยคำนึงถึงหลักการให้สวัสดิการครอบคลุมทุกเพศ ทุกวัย ทุกช่วงอายุของคน กองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอยได้ให้บริการแก่สมาชิกอยู่ในรูปแบบ การให้บริการที่คิดเป็นตัวเงิน 13 รายการ ประกอบด้วย เกิด แก่ เจ็บ ตาย อัคริภัย สวัสดิการ คนทำงาน ทุนเพื่อการศึกษา ทุนเพื่อที่อยู่อาศัย ทุนเพื่อประกอบอาชีพ ทุนผู้พิการ ทุน ผู้ด้อยโอกาส อุบัติเหตุ และผู้สูงอายุ

ระยะสาม: การสร้างความสัมพันธ์ของคุณค่าสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน พบว่า กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน จากหลักคิดของการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน โดยเน้นการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนให้เป็นหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของ การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการจัดสวัสดิการที่ คนในชุมชนร่วมกันสร้าง ร่วมกันดำเนินงาน และร่วมกันรับผลประโยชน์ เป็นการให้อย่างมี คุณค่า รับผิดชอบต่อศักดิ์ศรี โดยมีกระบวนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของ ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างกว้างขวาง

แนวทางในการดำเนินการของการพัฒนารูปแบบสวัสดิการชุมชนต่างอย ที่มีการก่อรูป ในการปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนได้ จำเป็นต้องมีการสร้างแกนนำที่เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ ของคนในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำจาก 7 หมู่บ้าน ได้เข้ามาร่วมในการขับเคลื่อนการ ปฏิบัติการในพื้นที่โดยการเชื่อมประสาน ชี้แจงและให้ความรู้กับชาวบ้านในการจัดระบบ สวัสดิการชุมชนรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่ตัวเงิน การสร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องสวัสดิการชุมชนแก่ ทั้งคณะกรรมการ เพื่อให้คณะกรรมการได้ทำงานและเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักของการ พัฒนารูปแบบสวัสดิการที่มุ่งเน้นการสร้างช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างเท่าเทียม อีกทั้งมีการ เปิดพื้นที่เพื่อจัดเวทีชุมชนในการขยายความเข้าใจก่อนจะเข้าสู่กระบวนการประเมินผลของการ ดำเนินงาน เพื่อให้ชาวบ้านตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร ได้ร่วมรับฟังผลการ ดำเนินงาน และร่วมรับฟังความคิดเห็นแลกเปลี่ยนซักถามต่าง ๆ รวมทั้งระดมความคิดเห็น เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการของชุมชนตำบลต่างอย เมื่อทุกคนในชุมชนเกิด ความเข้าใจที่ตรงกันแล้วจะนำสู่การดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม

จากหลักคิดดังกล่าว จึงสามารถกล่าวได้ว่ากระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของคนใน ชุมชนเพื่อได้รับสวัสดิการของชุมชนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ คนทุกคนได้ร่วมกันคิดและดำเนินการ โดยชุมชน ซึ่งจากการดำเนินงานที่ผ่านมาของคณะผู้วิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนารูปแบบของ สวัสดิการชุมชน สามารถสร้างให้เป็นรูปธรรม เพียง 2 รูปแบบ คือ บุญกองข้าว และการเอาแรง ซึ่งเป็นผลของการตกผลึกทางความคิดของคนในชุมชน ซึ่งสวัสดิการทั้งสองอย่างนี้เป็น ความสัมพันธ์ที่คนในชุมชนต่างอยได้จัดขึ้นเพื่อดูแลคนทุกคนซึ่งรวมทั้งสมาชิกของกองทุนฯ และไม่ใช่สมาชิกของกองทุน ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย และระบบสวัสดิการที่จัดขึ้นมีความ สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์

อันดีของคนในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูล ก่อให้เกิดความรู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ และมีความสุขทั้งกายและจิตใจ แนวทางการพัฒนาของรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดสกลนคร ทำให้เกิดการสร้างกลไกขับเคลื่อนงานทางด้านความช่วยเหลือรวมแรงของคนในชุมชน ผ่านองค์กรสภาเด็กและเยาวชน ภายใต้ “กลุ่มเด็กฮักถิ่น” ขึ้น การรวมกลุ่มนี้เกิดบนฐานคิดของผู้ใหญ่ใจดีที่ร่วมระดมความคิดเห็นกับเยาวชนในการส่งทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมการช่วยเหลือที่เรียกว่าการ “เอาแรง” ซึ่งผลของการดำเนินงานดังกล่าวถือเป็นการสร้างแรงพลังในการขับเคลื่อนสู่การสร้างกองทุนที่เข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน ก่อให้เกิดความสุขสามัคคี บนพื้นฐานของวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล การดูแลซึ่งกันและกันในลักษณะของการร่วมเฉลี่ยทุกข์และเฉลี่ยสุขร่วมกันบนฐานปรัชญาของการดำรงชีวิตแบบพอเพียง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนของตำบลต่างอย อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดสงขลา ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ

- 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชนตำบลต่างอย
- 2) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย
- 3) เพื่อศึกษาพัฒนาการของระบบสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอยจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 4) เพื่อศึกษาบทเรียนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย
- 5) เพื่อหารูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย

วิธีการดำเนินการวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ในเขตพื้นที่ตำบลต่างอย อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดสงขลา เป็นกรณีศึกษา ซึ่งนำเสนอผลการวิจัยในระยะแรก คือ ระยะเตรียมการ เก็บข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต การสนทนากลุ่ม การสำรวจทำแผนที่ชุมชน และการจัดเวที ซึ่งนำสวัสดิการชุมชน แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชน แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม และแนวคิดการมีส่วนร่วม มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและออกแบบกิจกรรมเพื่อปฏิบัติการในระยะที่ 1 การเตรียมการและการศึกษาข้อมูลบริบท และระบบสวัสดิการชุมชน สามารถอภิปรายผลจากการวิจัย และปฏิบัติการระยะที่ 2 รูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลต่างอย

กลุ่มเป้าหมายในการปฏิบัติการ คือ ผู้นำชุมชน กรรมการกลุ่มสวัสดิการชุมชน เยาวชน(นักพัฒนาชุมชนตำบลต่างอย: เด็กอัยกัณ) สมาชิกกลุ่มสวัสดิการชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลต่างอย และหน่วยงานภาครัฐ พมจ./ พอช.

5.1 สรุปผลการวิจัย

การดำเนินการของกองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอย เป็นการดำเนินงานบนการระดมทุน กองทุนนี้จะวันละหนึ่งบาท ภายใต้การกำกับขององค์การบริหารส่วนตำบลต่างอย ซึ่งได้กำหนดกิจกรรมหรือการให้สวัสดิการครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งหมด มี 13 รายการ เพื่อให้คุณภาพให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งได้นำเอาเงินสัจจะออมวันละบาทมาจัดตั้งเป็นกองทุน ซึ่งทางคณะผู้วิจัยจึงได้เข้าไปร่วมปฏิบัติการ บนฐานระบบชุมชนที่ร่วมคิดขึ้นและร่วมจัดการ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ระยะในการปฏิบัติการ คือ

ปฏิบัติการระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลบริบทและระบบสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย

จากการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนบ้านนางอย หมู่ 4 และบ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ตำบลเต่างอย จังหวัดสกลนคร พบว่า ศักยภาพของชุมชน ประกอบด้วย ทูทางด้านทรัพยากร ทูทางวัฒนธรรม/ประเพณี สามารถอธิบายได้ดังนี้

ทูทางด้านทรัพยากร

1. แหล่งน้ำ ในเขตพื้นที่ตำบลเต่างอย มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ สระหนองบัว เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของหมู่บ้านที่ใช้ในการเกษตร และเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติของคนในชุมชน ตั้งอยู่ระหว่างหมู่ที่ 4 กับหมู่ที่ 3 ตำบลเต่างอย อ่างเก็บน้ำห้วยค้อ เป็นอ่างน้ำที่ปล่อยน้ำมาให้ชาวบ้านทำการเกษตร ปลูกข้าว มะเขือเทศ เลี้ยงสัตว์ และอื่นๆ อ่างเก็บน้ำห้วยค้อสามารถไปตกปลา และเฝ้าชมได้ในครึ่งหลังของอ่างเก็บน้ำ ส่วนครึ่งหน้าของอ่างเก็บน้ำห้วยค้อจะไม่ให้จับพันธุ์ปลา เพราะจะเพาะพันธุ์ปลาเอาไว้ และส่วนครึ่งหลังก็ไม่สามารถหว่านแหได้เพราะมีตอขึ้นเยอะ และในการปล่อยน้ำก็จะปล่อยให้ชาวบ้านในช่วงฤดูทำการเกษตร และหลังจากวันที่ 10 เดือนเมษายน ก็จะปิดน้ำ การปล่อยน้ำจะปล่อยเป็นเวลาเพราะถ้าไม่ปล่อยเป็นเวลานานในอ่างเก็บน้ำก็อาจจะมีปริมาณน้ำไม่เพียงพอ ลำน้ำพุ เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการดำรงชีวิต ทั้งคนและสัตว์ เพื่อใช้ทั้งอุปโภคและบริโภค อีกทั้งยังสามารถหล่อเลี้ยงคนในชุมชน และในการทำการเกษตรจากลำน้ำพุ

2. ป่าไม้ ป่าสาธารณะหนองบัว หรือ ป่าหนองบัวสาธารณะ เป็นป่าที่ชาวบ้านไม่ค่อยใช้ประโยชน์มากนัก เป็นป่าที่มีพื้นที่ใช้สอย และเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การบำเพ็ญกุศล เวลาที่คนในหมู่บ้านเสียชีวิต จะใช้สถานที่ตรงนั้นในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษเพราะเป็นบริเวณเดียวกันกับที่ตั้งวัดป่าโพธิ์ศรีสะอาดด้วย ส่วนมากชาวบ้านจะไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนนั้นเพราะเป็นป่าช้า ส่วนป่าไม้ในบ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ในหมู่บ้านนั้นจะไม่ค่อยมีป่าในชุมชน แต่ชาวบ้านจะไปใช้ประโยชน์จากอุทยานภูผายล โดยการไปหาเก็บของป่า เช่น ผักหวาน หน่อไม้ ลำสัตว์ เป็นต้น

ทูทางด้านวัฒนธรรม/ประเพณี

บ้านนางอย หมู่ 4 และบ้านน้ำพุสามัคคีส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ “ไทญ้อ” หรือกลุ่มชาติพันธุ์ ญ้อ เป็นประชากรกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งในจังหวัดสกลนคร และนครพนม อีกทั้งในตำบลเต่างอยเป็นเขตพื้นที่ของกลุ่มเสรีไทยในสมัยอดีต ทำให้มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น โดยมีระบบอาวุโสในชุมชน มีปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านของภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น หัตถกรรม การประดิษฐ์อุปกรณ์ดักจับสัตว์ เป็นต้น อีกทั้งวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นระบบสวัสดิการของชุมชนในอดีต คือ การเอาแรง (เอาแรง) ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการวานแรง ขอแรงในการดำนา เกี่ยวข้าว การเอาแรงในงานบุญ งานกุศล ซึ่งปัจจุบันวัฒนธรรมได้เริ่มเลือนหายไปเนื่องจากความเป็นเมืองกำลังหลั่งไหลเข้าสู่ชุมชน

เกิดการอพยพย้ายถิ่น ย้ายแรงงาน วัฒนธรรมดังกล่าวจึงไม่ได้รับการสืบทอดมากเท่าที่ควร ยังคงมีการสืบทอดในหมู่กลุ่มผู้สูงวัยเท่านั้น

ปฏิบัติการระยะที่ 2 รูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย

จากผลการดำเนินการสามารถนำมาอธิบายรูปแบบของการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย โดยมีหลักการในการพัฒนากระบวนการของการจัดสวัสดิการของชุมชนให้ครอบคลุมทุกคนทุกเพศทุกวัย ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะแรก: การเรียนรู้แลกเปลี่ยนจากต่างถิ่นและย้อนมองดูทุนของชุมชน การปฏิบัติการได้เริ่มต้นจากการวางแผนการไปศึกษาดูงานเพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ งานวิจัยสวัสดิการชุมชน ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงคราม ทั้งนี้การนำความรู้ที่ได้รับนำมาอภิปรายวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนเต่างอย ทั้งที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ

ระยะสอง: การสื่อสารแนวความคิดเพื่อสร้างความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับการจัดระบบสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน เป็นการขยายผลการของการจัดรูปแบบ ประกอบด้วย ทุนทางด้านภูมิปัญญาเรื่องการเอาแรง (โฮมบุญ) โดยได้มีการดำเนินการเพื่อวิเคราะห์ทุนของชุมชนออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบทุนที่ไม่ใช่ตัวเงิน คือ “การเอาแรง” หรือการโฮมแรง เช่น การลงแขก ดำนา การลงแขกเกี่ยวข้าว จัดเตรียมสถานที่ ตกแต่งสถานที่ และ “ประเพณีบุญกองข้าว” เป็นอีกทุนชุมชนหนึ่งอย่างที่ได้นำมาพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการที่สามารถกลายเป็นตัวเงินได้ ซึ่งได้ดำเนินการควบคู่กับการจัดสวัสดิการในรูปแบบทุนสวัสดิการที่เป็นตัวเงิน 13 รายการ ที่ครอบคลุมเฉพาะสมาชิก เช่น เกิด แก่ เจ็บ ตาย อุดมชีพ สวัสดิการคนทำงาน ทุนเพื่อการศึกษา ทุนเพื่อที่อยู่อาศัย ทุนเพื่อประกอบอาชีพ ทุนผู้พิการ ทุนผู้ด้อยโอกาส อุบัติเหตุ และผู้สูงอายุ

ระยะสาม: การสร้างความสัมพันธ์ของคุณค่าสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน หลักคิดของการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน โดยเน้นการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนให้เป็นหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการจัดสวัสดิการที่คนในชุมชนร่วมกันสร้าง ร่วมกันดำเนินงาน และร่วมกันรับผลประโยชน์ เป็นการให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี โดยมีกระบวนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

5.2 ข้อเสนอแนะ

แนวทางการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนของตำบลต่างอย อำเภอด่างอย จังหวัดสกลนคร เป็นระบบขยายทางด้านความคิดให้ครอบคลุมกับการดำเนินงานของกองทุนที่อยู่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสวัสดิการกับรัฐ แต่ปัจจัยที่สำคัญของการดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นต้นแบบ ควรมีการกำหนดมาตรฐานและขยายผลการจัดสวัสดิการชุมชนที่ไม่ใช่ตัวเงิน ให้ครอบคลุมความต้องการของคนทุกเพศ ทุกวัยและทุกช่วงชีวิต ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบสวัสดิการชุมชนเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้ โดยนำไปสู่การยกระดับจากการปฏิบัติการให้เข้าไปสู่นโยบายระดับท้องถิ่นต่อไป เช่น การ “เอาแรงหรือโฮมบุญ” รวมทั้ง “ประเพณีบุญกองข้าว” เข้ามาสู่การพัฒนาเป็นแผนยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรม อันเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีงานของท้องถิ่น

แนวคิดสวัสดิการชุมชนดังกล่าวข้างต้นจะไม่มีคุณค่าอันใดเลย หากไม่มีการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติโดยเฉพาะในบริบทของการจัดการชุมชน ซึ่งคาดหวังให้คนในชุมชนสามารถจัดสวัสดิการได้อย่างครอบคลุมทุกคนและทุกช่วงวัย โดยมีสวัสดิการเริ่มตั้งแต่เกิดจนตาย รวมทั้งยังเกิดแนวทางใหม่เพิ่มขึ้นจากฐานทุนเดิม ย่อมเป็นการสร้างสมดุลระหว่างการให้และการรับของคนในชุมชนด้วยกัน ซึ่งช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

บรรณานุกรม

- กฤตภัค ชุนนະวรรณ์. 2552. **ความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลศรีนคร อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย**. รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร. (2556). **เอกสารประกอบการประชุมสามัญประจำปี 2556**. จัดทำเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2557. ณ หอประชุมอำเภอเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.
- เชื่อน เกาโพธิ์. (10 มีนาคม 2558). **สัมภาษณ์**. ราชฎร. หมู่บ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.
- ชัยวัชน หน่อรัตน์. (2548). **เศรษฐกิจและสวัสดิการชุมชน : การบริการที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- ณภาวดี สัพโส. 2554. **การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนของตำบลนาตาล อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร**. รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เถลิง ไพโรจน์ภักดี. (2558). **แนวคิดสวัสดิการชุมชน**. ค้นเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2558. จาก <https://www.gotoknow.org/posts/6369>.
- ธิดากรณ์ งอยแพง. (27 มีนาคม 2558). **สัมภาษณ์**. ราชฎร. หมู่บ้านน้ำพุสามัคคี หมู่ 6 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.
- นเรศ วิดีสา. (10 มีนาคม 2558). **สัมภาษณ์**. ราชฎร. หมู่บ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.
- นิมนต์ ชานูชิต. 2554. **การจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนในตำบลโพธิ์หมากแข้ง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ**. รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บุญยืน วิดีสา. (10 มีนาคม 2558). **สัมภาษณ์**. ราชฎร. หมู่บ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.
- ประธาน วิดีสา. (10 มีนาคม 2558). **สัมภาษณ์**. ผู้ใหญ่บ้าน . หมู่บ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.

- ประเสริฐ ศรีสุวรรณ. 2551. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนย่อย
ด้านการจัดการสวัสดิการสังคมของเทศบาลเมืองคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่
จังหวัดสงขลา. รายงานการศึกษานิพนธ์ ปริญญาตรี วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชูกิ. (2552). สวัสดิการชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบัน
เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พรทิพย์ สุวิโรจน์กุล. (10 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์. ราชภัฏ. หมู่บ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่า
งอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.
- พะยอม นนคำวงศ์. (10 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์. ราชภัฏ. หมู่บ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่า
งอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.
- ยวนใจ นาครักฎ. (28 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ
ตำบลโปนปลาโหล .โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโปนปลาโหล ตำบลเต่างอย
อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.
- รายงานคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2557). ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ จังหวัดสกลนคร.
- รัตนา ต้นสวรรค์. 2553. การดำเนินงานการจัดบริการสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดฉิม อำเภอธาตุพนม จังหวัด
นครพนม. รายงานการศึกษานิพนธ์ ปริญญาตรี วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุพัฒน์ กุมพิทักษ์. 2551. ศึกษาการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน กรณีตำบลบ้าน
ฝือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษานิพนธ์ ปริญญาตรี
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครอง
ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุรัตยา โฮสงวงศ์. (27 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์. เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนทั่วไป. ที่ว่าการอำเภอ
เต่างอย จังหวัดสกลนคร.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2550). สวัสดิการชุมชน “คนไม่ทิ้งกัน”
กรุงเทพฯ: ส่วนประชาสัมพันธ์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน). (2546). สวัสดิการชุมชนพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ:
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2558). สวัสดิการชุมชน. ค้นเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2558. จาก
<http://www.codi.or.th/index.php/component/flexicontent/สวัสดิการชุมชน>.

- ใส อย่างงาม. (10 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์. ราษฎร. หมู่บ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย
อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.
- แหวนทอง บุตรสุวรรณ. (23 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล
เต่างอย. หมู่บ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.
- ออมทรัพย์ พลพงษ์. 2553. การจัดสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนอง
ขำคอก อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี. รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญารัฐ
ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครอง
ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อภิศักดิ์ ธีระวิสิทธิ์. 2553. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมเชิง
พื้นที่ กรณีศึกษา จังหวัดขอนแก่น. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ 27 (2) ม.ค.
– เม.ย. 53: 81-106.
- เอกชัย ศรีสินชัย. 2554. การบริหารจัดการระบบสวัสดิการชุมชน: ศึกษากรณีตำบลหนอง
ประดู่ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี. รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญารัฐ
ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครอง
ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เอกสาร: รายงานสรุปผลการดำเนินงานด้านสาธารณสุข (ตุลาคม 2557-กุมภาพันธ์ 2558)
ปีงบประมาณ 2558. ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร.
- เอกสารประกอบการประชุมใหญ่สามัญ ประจำปี 2558.(วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2559)
องค์การบริหารส่วนตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. แนวทางการสัมภาษณ์ระดับชุมชน

ส่วนที่ 1 แนวทางการสัมภาษณ์ระดับชุมชน

1. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านนางอยและบ้านน้ำพุสามัคคี ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

1.1 ที่มาของ ผู้นำหรือผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน

(ใช้เครื่องมือ Time line พร้อมกับการบรรยาย)

1.2 จำนวนสมาชิกที่ก่อตั้งหมู่บ้านในระยะแรก

1.3 สภาพการณ์หรือสถานการณ์ที่สำคัญที่มีผลต่อการก่อตั้งหมู่บ้านจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

1.5 เหตุการณ์สำคัญจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น หน่วยงานจากภายนอกที่เข้ามาส่งเสริม สนับสนุน ฯลฯ

2. สภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านนางอยและบ้านน้ำพุสามัคคี ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

2.1 ที่ตั้ง และอาณาเขตติดต่อ

2.2 แผนที่หมู่บ้าน

2.3 ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน

- จำนวนครัวเรือน

- จำนวนประชากร เพศชาย เพศหญิง สัดส่วนของประชากร

- ที่ตั้งของสาธารณประโยชน์

(ศาลากลางบ้าน หนองน้ำ ร้านค้าในหมู่บ้าน วัด สถานที่สำคัญต่างๆ)

- สภาพภูมิประเทศ ป่าไม้ ลักษณะดิน แหล่งน้ำ พื้นที่ป่าสาธารณประโยชน์

- การใช้ประโยชน์ของป่าไม้ ดิน แหล่งน้ำ และพื้นที่ป่าสาธารณประโยชน์

- ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

- ลักษณะภูมิอากาศ

- การถือครองที่ดิน ลักษณะการใช้ที่ดิน ที่อยู่อาศัย ที่ทำการเกษตร

3. สภาพทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน

3.1 การประกอบอาชีพ ภาคเกษตร นอกภาคเกษตร (การใช้แรงงาน)

การเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก

3.2 แหล่งรายได้ที่สำคัญ แหล่งเงินกู้ยืม (ภายในและภายนอกหมู่บ้าน)

3.3 เทคโนโลยีการผลิต (เครื่องมือ เครื่องใช้ วิธีการ ความรู้ และแหล่งความรู้)

3.4 การไหลเวียนของทรัพยากรภายในชุมชน

4. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

4.1 ประชากร

- จำนวนครอบครัว
 - จำนวนประชากร
 - กลุ่มชาติพันธุ์
 - สภาพการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงาน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สาเหตุของการอพยพ
- ลักษณะการอพยพ (ชั่วคราว ถาวร) แหล่งอพยพ ช่วงเวลา งานที่ทำ กลุ่มคนย้ายถิ่น (ช่วงอายุ)

4.2 การปกครอง

- ผู้ใหญ่บ้านจากอดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์กับชาวบ้าน
- คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน บทบาทและความรับผิดชอบ (กิจกรรม/แผนงานที่ปฏิบัติ)

- กลุ่มหรือองค์กรที่สำคัญของหมู่บ้าน (ผู้ก่อตั้ง วัตถุประสงค์ของกลุ่ม สมาชิก
- ลักษณะการรวมกลุ่ม กิจกรรม ผลงานของกลุ่ม แหล่งงบประมาณสนับสนุน)

- บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน
- โครงสร้างองค์กรของหมู่บ้าน

4.3 การศึกษา

- โรงเรียน ประวัติการก่อตั้ง จำนวนครู-นักเรียน ระดับการศึกษา และบทบาทของครูในชุมชน
- การส่งบุตรหลานศึกษาต่อเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับ เหตุผลความคาดหวังต่อบุตรหลานเมื่อสำเร็จการศึกษา

- ระดับการศึกษาของชาวบ้าน
- โอกาสการได้รับข่าวสาร ข้อมูล แหล่งความรู้ วิธีการ

4.4 การสาธารณสุข

- แหล่งบริการสาธารณสุขของหมู่บ้าน ที่ตั้ง ระยะทาง สาเหตุการใช้บริการ
- บุคคลที่เป็นหมอพื้นบ้านในหมู่บ้าน วิธีการรักษากลุ่มผู้ใช้บริการ เหตุผลที่ใช้บริการ

4.5 การสาธารณสุขปลอดภัย

- การคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด สภาพถนน รถโดยสาร
- สภาพปัญหาในการคมนาคม

- ไฟฟ้าประจำหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่ปีไหน จำนวนครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

- ปีที่เริ่มมีโทรศัพท์ใช้ภายในหมู่บ้าน โทรศัพท์สาธารณะ
- แหล่งน้ำอุปโภคบริโภค การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

4.6 ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม

- วัดในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชน
- ความสัมพันธ์ของชุมชนที่มีต่อวัด
 - ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมภายในรอบปี ช่วงเวลาของแต่ละกิจกรรม
 - กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมด้านวัฒนธรรมของหมู่บ้าน และช่วงระยะเวลา
 - ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าในชุมชน
- การหาอาหารธรรมชาติฯ

ภาคผนวก ข. แนวทางการสังเกต

แนวทางการสังเกต

แนวทางการสังเกตบริบทชุมชน

- สถานที่ตั้งชุมชนและบ้านเรือน
- การคมนาคม
- สภาพทางภูมิศาสตร์
- แหล่งน้ำตามธรรมชาติ
- ป่าไม้
- การประกอบอาชีพของชาวบ้าน
- ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน
- การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม
- ประเพณี พิธีกรรม

ภาคผนวก ค. รูปภาพประกอบในการดำเนินกิจกรรม

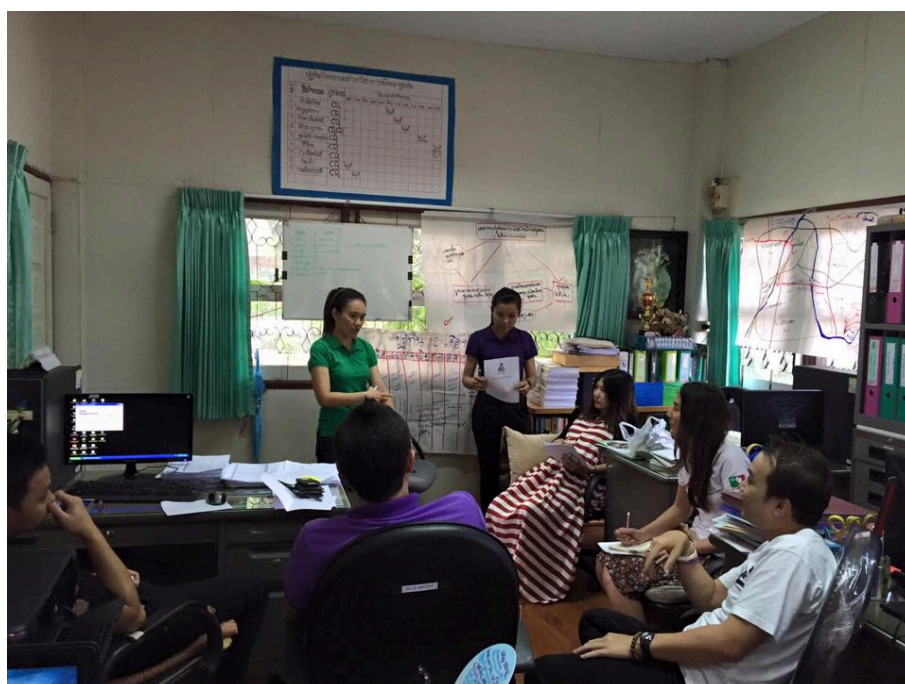

การประชุมเตรียมแผนดำเนินงานระยะที่ 1 ร่วมกับคณะกรรมการกองทุนฯ และ
องค์การบริหารส่วนตำบลต่างอย เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2558

การประชุมเตรียมการสำรวจพื้นที่ศักยภาพชุมชนบ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย
จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2558

การสำรวจพื้นที่ศักยภาพชุมชนบ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย จังหวัดสกลนคร
เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2558

ร่วมรับประทานอาหารเย็นหลังสำรวจพื้นที่ศักยภาพชุมชนบ้านนางอย หมู่ 4
ตำบลเต่างอย จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2558

ร่วมกิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติฯ
เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2558 ณ สระหนองบัว บ้านนางอ้อย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย
อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดสกลนคร

การศึกษาดูงานของกลุ่มสวัสดิการชุมชนแพะเพนงามแดง อำเภอแม่กลอง
จังหวัดสมุทรสงคราม ระหว่างวันที่ 27-30 สิงหาคม 2558 ณ
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงคราม

เวทีทบทวนการทำงาน CBR ร่วมกับนักวิจัยชุมชนสวัสดิการ ตำบลเต่างอย
เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2558 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย
จังหวัดสกลนคร

กิจกรรมการปฏิบัติการสื่อสารแนวคิด เป้าหมายและการดำเนินงานพัฒนาระบบการจัด
สวัสดิการเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน
ดำเนินการเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2558 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลเต่างอย
อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ประวัติทีมวิจัยหลัก

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

นางสาวอุทุมพร หลอดโค

หัวหน้าโครงการ

1. ประวัติ

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาว อุทุมพร หลอดโค

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss Uthumporn Lordko

วันเดือนปีเกิด 22 ตุลาคม 2526

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3 4101 01112 30 1

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

680 หมู่ 11 ถ.นิติโย ต.ธาตุเชิงชุม อ.เมือง จ.สกลนคร 47000

โทรศัพท์: 0-4274-3538

โทรศัพท์มือถือ: 098-585-2361

โทรสาร: 0-4274-3538 e-mail : porndokbua@gmail.com

2. ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2548 (ปริญญาตรี) ศศ.บ. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุดรธานี

พ.ศ. 2548 (ปริญญาโท) ศศ.ม. (สังคมวิทยาการพัฒนา)
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

3. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)

1. การจัดการความรู้

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. นิเวศวิทยา

4. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ (ไม่มี)

มี)

งานวิจัยที่กำลังทำ

พ.ศ. 2558 หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่องกระบวนการสร้างข้อบัญญัติตำบลเรื่องการจัดการป่าชุมชน ได้รับงบประมาณสนับสนุนการทำวิจัย จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

พ.ศ.2558 หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับอาหารธรรมชาติ ได้รับงบประมาณสนับสนุนการทำวิจัย จากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (งบ บ.กศ. ประจำปี 2558)

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

- 1) พ.ศ. 2552 เจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการวิจัย “การบริหารจัดการพื้นที่เมืองและชายแดน”
(ภายใต้กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ระยะเวลา 6 เดือน ปี 2552)
- 2) พ.ศ. 2553 ผู้ช่วยวิทยากร การอบรมหลักสูตรฝึกอบรม **PAR (Participatory Action Research)** ระหว่างวันที่ 1 - 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2553 ณ ตำบลยางคำ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น จัดโดย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย สนับสนุนโดย ฝ่ายวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- 3) พ.ศ. 2553 วิทยากร งานสัมมนาวิชาการ สื่อสังคม (Social Media), ชุมชนออนไลน์: ผลกระทบต่อสังคมและประเด็นการวิจัย วันอังคารที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2553 สถาบันวิจัยและพัฒนา จัดโดยสถาบันวิจัยและพัฒนา ร่วมกับศูนย์คอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- 4) พ.ศ.2553 นักวิจัยร่วม โครงการการศึกษาผลกระทบจากวิกฤติแม่น้ำโขง ปีงบประมาณ 2553 สนับสนุนโดยฝ่ายวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- 5) พ.ศ.2554 กระบวนการร่วม การฝึกอบรมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำบาดาลเพื่อการเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีตำบลแสงพัน อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ และตำบลฟ้าห่วน อ.ค้อวัง จ.ยโสธร วันที่ 8-9 เมษายน 2554 ณ ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิพัฒนาอีสาน ต.ตาอ้อ อ.เมือง จ.สุรินทร์
- 6) พ.ศ. 2554 นักวิจัยร่วม โครงการพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีพลังงานที่เหมาะสม สนับสนุนโดย สำนักงานวิชาการพลังงานภาค 6
- 7) พ.ศ. 2557 หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่องกลไกการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว สนับสนุนโดยสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (งบ บ.กศ. ประจำปี 2557)

- 8) พ.ศ. 2557 หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่องการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้านการวิจัยไทบ้าน กรณีศึกษา บ้านนาคเค้า ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ทีมนักวิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายสุวัตรชัย พ่อเกตุ

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr. Suwattchai Phoket

1.เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3480600208819

2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก

ที่ทำงาน : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

680 หมู่ 11 ถ.นิตโย ต.ธาตุเชิงชุม อ.เมือง จ.สกลนคร 47000

โทรศัพท์ 085-8535774 / Email. nai_suwat@hotmail.com

4. ประวัติการศึกษา

- ปี 2553 ปริญญาโท สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

- ปี 2547 ปริญญาตรี สาขาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

- ปี 2545 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระซองสามัคคีวิทยา อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

- ปี 2541 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

- ปี 2539 ประถมศึกษา โรงเรียนลาดสว่างวิทยา อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

5. ประวัติการทำงาน (เรียงตามลำดับครั้งสุดท้ายไปหาครั้งแรก)

- ปี 2547-2548 ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาเครือข่ายภาคประชาสังคมในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเพื่อสุขภาวะจังหวัดสกลนคร

- ปี 2549-2550 ผู้ประสานงานโครงการเชื่อมประสานการพัฒนาเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขจังหวัดสกลนคร

- ปี 2550-2551 ผู้ช่วยผู้ประสานโครงการเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดสกลนคร

- ปี 2552 ผู้ช่วยผู้ประสานงานโครงการเครือข่ายคณะทำงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดสกลนคร

- ปี 2553 อาจารย์พิเศษประจำสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

- ปี 2553 อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

- ปี 2555 – ปัจจุบัน ประธานหลักสูตรการพัฒนาชุมชน สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

6. ผลงานทางการวิจัย/วิชาการ

6.1 ปี 2547 เส้นทางผู้ขายขายบริการในจังหวัดสกลนคร

6.2 ปี 2548 การศึกษากลไกการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับจังหวัด กรณีศึกษา จังหวัดสกลนคร

6.3 ปี 2549 การวิจัยการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านต้นแบบตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษากันต๊อน เชียงตอง ตำบลนาม่อง อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

6.4 ปี 2550-2551 การวิจัยการพัฒนาศักยภาพคนจนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ตำบลตองโขบ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร ทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

6.5 ปี 2552-2553 จำนวน 3 โครงการดังนี้

1) การวิจัยประเพณีการสวดขวัญ : วัฒนธรรมแห่งการสร้างความเข้มแข็งของ จังหวัดสกลนคร ทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

2) การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการหนี้สินของประชาชนภายใต้ ยุทธศาสตร์บันได ๗ ขั้นสู่ความสำเร็จของกระบวนการแก้หนี้ กรณีศึกษา ตำบลสุวรรณคาม อำเภอนิคมน้ำอูน จังหวัดสกลนคร ทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

3) การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มสตรีเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษากันต๊อน เชียงตอง ตำบลดงสน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

7. การฝึกอบรม/ประสบการณ์พิเศษอื่นๆ ระบุ

7.1 ปี 2547 เข้ารับการอบรมวิทยากรเผยแพร่ประชาธิปไตย โดยสถาบันพระปกเกล้า

7.2 ปี 2548 เข้ารับการอบรมกระบวนการใช้เครื่องมือ Balance Score Card โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

7.3 ปี 2548 เข้ารับการฝึกอบรมการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

7.4 ปี 2550 เข้ารับการอบรมกระบวนการถอดบทเรียน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

7.5 ปี 2553 เข้ารับการอบรมการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS จัดโดย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

8. งานเอกสารวิชาการอื่นๆ

8.1 งานแต่ง เรียบเรียง แปลหนังสือ หรือเขียนบทความทางวิชาการ

- 1) ตำราเรื่องทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน
- 2) ตำราเรื่องกระบวนการพัฒนาชุมชน
- 3) ตำราเรื่องการบริหารการพัฒนา
- 4) เอกสารประกอบการสอนวิชาวิสาห์กิจชุมชน
- 5) เอกสารประกอบการสอนรายวิชาประชากรศึกษาประยุกต์ในงานพัฒนา

ชุมชน

8.2 ผลงานทางวิชาการในลักษณะอื่น

- 1) เอกสารวิชาการประกอบการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดสกลนคร ปี 2550
- 2) เอกสารวิชาการประกอบการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดสกลนคร ปี 2553

9. งานบริการทางวิชาการ

9.1 คณะทำงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดสกลนคร ปี 2550-ปัจจุบัน โดยสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

9.2 ที่ปรึกษาโครงการพัฒนาแบบยั่งยืน (LA 21) พื้นที่เทศบาลตำบลคำตาก้า ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปี 2552-2553

9.3 ที่ปรึกษาศูนย์คุ้มครองผู้บริโภคในกิจการโทรคมนาคมจังหวัดสกลนคร ปี 2553 โดยสถาบันคุ้มครองผู้บริโภคในกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (สบท.)

9.4 คณะกรรมการสมัชชาประจำจังหวัดสกลนคร ปี 2553 โดยคณะกรรมการปฏิรูป (คณะของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี)

9.5 วิทยากรโครงการประชาธิปไตยชุมชน โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเมือง (สพม.)

9.6 วิทยากรโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย โดยศูนย์พัฒนาการเมืองจังหวัดสกลนคร

9.7 คณะกรรมการเสนอหัวข้อปัญหาและหรือเทคโนโลยีด้านสุขภาพส่วนภาคอีสาน 19 จังหวัด โดยเป็นผู้แทน ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ใน 4 ของผู้แทน 4 ภาคกลุ่มประชาชนทั่วไป ของสำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ (IHPP) ร่วมกับสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)

9.8 วิทยากรกระบวนการในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดสกลนคร ภายใต้ความร่วมมือของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

9.9 คณะกรรมการศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ประจำจังหวัดสกลนคร ปี 2547-2553

9.10 คณะกรรมการเสนอชื่อบุคคลเข้ารับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการพัฒนชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ประจำปีการศึกษา 2551-2552 (นางคำ พูล สุราชวงศ์)

9.11 คณะทำงานวิชาการยุทธศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

9.12 คณะกรรมการกลั่นกรองโครงการสวัสดิการชุมชน จังหวัดสกลนคร

9.13 ที่ปรึกษาโครงการพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนในการติดตามและหนุนเสริม โครงการปฎิวัติชีวิตมีสุข พื้นที่ตำบลพอกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายธนวัฒน์ พันทา

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr. Tanawat Punta

1. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 14701 00056 022
2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

680 หมู่ 11 ถ.นิติโย ต.ธาตุเชิงชุม อ.เมือง จ.สกลนคร 47000

โทร. 042-744014, โทรสาร 042-744014, มือถือ 086-2334000

e-mail : Tanawat_Punta@hotmail.com

4. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. 2550 ปริญญาตรี สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ปี พ.ศ. 2555 ปริญญาโท สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)
การศึกษาชุมชน, ภูมิปัญญา

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอก (ไม่มี)

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

- 1) พ.ศ. 2557 ผู้ร่วมวิจัย โครงการวิจัยเรื่องกลไกการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัย
สานสายใยรักแห่งครอบครัว สนับสนุนโดยสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราช
ภัฏสกลนคร (งบ บ.กศ. ประจำปี 2557)

พ.ศ. 2557 ผู้ร่วมวิจัย โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้านการวิจัยไท
บ้าน กรณีศึกษาบ้านนาคเค้า ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นาย ดนัยณัฐ จิระวัฒนาสมกุล

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr. Danainut Jirawattanasomkul

1. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3479900224834

2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำ สาขานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก เลขที่ 680 หมู่ 11 ถนนนิตโย ตำบล
ธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร 47000

โทรศัพท์ 042-744014

มือถือ 081-0587669

E-mail: dikamans@hotmail.com

4. ประวัติการศึกษา

- ปริญญาโท นิติศาสตรมหาบัณฑิต กฎหมายธุรกิจ(English program)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เนติบัณฑิตไทย แห่งเนติบัณฑิตยสภา
- ใบประกอบวิชาชีพทนายความ สภาทนายความแห่งประเทศไทย

งานวิจัยที่กำลังทำ

พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยร่วม โครงการเรื่องกระบวนการสร้างข้อบัญญัติตำบลเรื่องการจัดการ
ป่าชุมชน ได้รับงบประมาณสนับสนุนการทำวิจัย จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ประจำปีงบประมาณ 2558

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวณัฐพร ภูมิภักดิ์

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss. Nathaporn Poomipuk

1. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3400500238376

2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์พิเศษ สาขาชีววิทยาและวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม

หลักสูตรวิทยาศาสตรสิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก เลขที่ 680 หมู่ 11 ถนนนิตโย ตำบลธาตุ
เชิงชุม อำเภอเมือง

จังหวัดสกลนคร 47000

โทรศัพท์ 042-970021 มือถือ 089-4215017

E-mail: nathaporn_snru@yahoo.com

5. ประวัติการศึกษา

- ปริญญาเอก ปร.ด. สาขาเทคโนโลยีชีวภาพ คณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยขอนแก่น

- ปริญญาโท วท.ม. สาขาเทคโนโลยีชีวภาพ คณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยขอนแก่น

- ปริญญาตรี วท.บ. สาขาเทคโนโลยีชีวภาพ คณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม

งานวิจัยที่กำลังทำ

พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยร่วม โครงการเรื่องกระบวนการสร้างข้อบัญญัติตำบลเรื่องการจัดการ
ป่าชุมชน ได้รับงบประมาณสนับสนุนการทำวิจัย จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ประจำปีงบประมาณ 2558

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวชนกนันท์ ศรีลาพัฒน์

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss. Chanoknan srilapat

1. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 1461200023875

2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำ สาขาสัตวศาสตร์ (แขนงวิชาการกิจการเกษตร)
คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก เลขที่ 680 หมู่ 11 ถนนนิตโย ตำบล
ธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร 47000

โทรศัพท์ 042-743682

มือถือ 080-4148799

E-mail: chanoknansri@gmail.com

4. ประวัติการศึกษา

- ปริญญาโท วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (ธุรกิจการเกษตร)
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (เกษตรศาสตร์พืชไร่)
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

งานวิจัยที่กำลังทำ

กลยุทธ์การจัดการต้นทุนการเลี้ยงปลานิลในบ่อดิน อำเภอพรรณานิคม จังหวัด
สกลนคร

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวอัศรา นามไธสง

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss. Aschara Namthaisong

1. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 1401500089634

2. ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิจัย

3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์

(e-mail)

- สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร 47000
มือถือ 098-1055434

E-mail aon-asc@hotmail.com

4. ประวัติการศึกษา

- วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต (อนามัยสิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยขอนแก่น

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
- ไม่มี

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย
ระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้
ร่วมวิจัยในแต่ละผลงานวิจัย

- ผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2551 ระดับเสียงในสภาวะแวดล้อมของสถาบันเทิดในเขต
เทศบาลนครขอนแก่น

- ผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2555 ภาวะสุขภาพสังคมและสุขภาพจิตของประชากรที่อาศัย
อยู่ใกล้เขตอุตสาหกรรมอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

- ผู้ช่วยนักวิจัย ปี 2556 ศักยภาพและสถานภาพด้านสิ่งแวดล้อมของธุรกิจ
อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

- ผู้ช่วยนักวิจัย ปี 2556 ศักยภาพการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ตอนกลางสู่การเป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงประชาคมอาเซียน
- ผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2557 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานนักศึกษาแรกเข้า มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสกลนคร ประจำปีการศึกษา 2556 (อยู่ระหว่างดำเนินการวิจัย)
- ผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2558 ภาวะสุขภาพจิตของบุคลากรที่ปฏิบัติงานใน
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปี พ.ศ. 2558 (อยู่ระหว่างการดำเนินการวิจัย)

ทีมนักวิจัยชุมชน

1. นางรุรต์น อูระแสง
ตำแหน่ง - ผู้ใหญ่บ้านโคกงอย
- เลขากองทุนพัฒนาศรีจังหวัดสกลนคร (กพสจ.)
- เลขากองทุนพัฒนาศรีอำเภอเต่างอย (กพสอ. เต่างอย)
- รองประธานกองทุนพัฒนาศรีตำบลเต่างอย (กพสต. เต่างอย)
- ประธานกองทุนพัฒนาศรีหมู่บ้าน (กพสม.)
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 172 บ้านโคกงอย หมู่ 3 เต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร
2. นางแหวนทอง บุตรสุวรรณ
ตำแหน่ง – รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเต่างอย
- คณะกรรมการเก็บเงินกองทุนสวัสดิการ ตำบลเต่างอยที่อยู่
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 78 บ้านนางอย หมู่ 4 ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร
3. นางรัชชนก งอยภูธร
ตำแหน่ง- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเต่างอย
- เลขากองทุนพัฒนาศรีตำบลเต่างอย (กพสต. เต่างอย)
- ประธานกองทุนพัฒนาศรีหมู่บ้าน (กพสม.)
4. นายยุทธศักดิ์ ทะนงศิลป์
ตำแหน่ง -ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเต่างอย
- อปพร.
- อตร.
- พัฒนาชุมชน